

Alapította: Heimler Károly

Kiadja:

a Győr-Sopron megyei Lapkiadó Vállalat

Főszerkesztő: MOLLAY KAROLY

A szerkesztőség és a szerkesztő bizottság tagjai:

GOLLNHOFER SÁNDOR, HARS JÓZSEF olvasószerkesztő, HILLER ISTVÁN titkár és technikai szerkesztő, MOLLAY KAROLY, NYESŐ IMRE
BOGNÁR DEZSŐ, CSAPODY ISTVAN, CSUKA ISTVÁN, DÁVID FERENC, DOMONKOS OTTÓ, FÁBJÁN LAJOS, FEKETE FERENC, FRIEDRICH KAROLY, GÁL JÁNOS, GUNDA MIHÁLY, HORVÁTH ZOLTÁN, KOVÁCS JÓZSEF LÁSZLÓ, KÖRNYEI ATTILA, MAJOR JENŐ, METZL JÁNOS, MOLNÁR LÁSZLÓ, PAPP ISTVÁN, PRÖHLE JENŐ, SOMOGYI JÓZSEF, SZAKÁL ERNŐ, SZITA SZABOLCS jegyző, TÁRCZY-HORNOCH ANTAL, VÁRHELYI ISTVÁN, VERBÉNYI LÁSZLÓ, WINKLER OSZKÁR

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Németh Zoltán: A II. világháború Győr-Sopron megyei hadműveletei (1945. március 26–április 4.)

Németh Zoltán: A II. világháború Győr-Sopron megyei hadműveletei (1945. március 26–április 4.)

1. A megyében a hagyományos értelemben vett hadviselésről nincsen szó, hanem mint Sztálingrád óta folyamatosan, a német hadsereg állandó visszavonulásáról és a szovjet hadsereg állandó előnyomulásáról, helyenként gyengébb-erősebb német ellenlökésekkel, feltartóztatási kísérletekkel tarkítva.

1945. március 6-án hajnalban az inváziós frontról Magyarországra vezényelt 6. SS-páncélos hadsereg (parancsnoka Sepp Dietrich SS-Obergruppenführer, törzsfőnöke Fritz Krämer SS-Brigadeführer) a Balaton és a Velencei-tó közti szakaszon megindítja a 2. világháború utolsó nagyarányú német ellentámadását, hogy a Vörös Hadsereg Dunántúlon tartózkodó egységeit a Dunához szorítsa és minél több felszabadított magyar területet visszafoglaljon, valamint biztosítsa a nagykanizsai olajvidék életfontosságú termelését. E napon a szovjet és magyar–német arcvonal a következő vonalon húzódott: Esztergom–Dorog–Szomor–Zsámbék–Mány–Németegyháza–Szár–Gánt–Zámoly–Seregélyes–Mezőszentgyörgy. Az Esztergom–Gánt közötti szakaszon a 46. szovjet hadsereg helyezkedett el (parancsnoka Petrusevszkij altábornagy, törzsfőnöke Birman vezérőrnagy). Ezt a hadsereget nem érintette a német ellentámadás. Az

ettől délre kezdődő szakasz a 4. szovjet gárdahadsereg védőöve volt (parancsnoka Zahvatajev altábornagy, törzsfőnöke Gyerevjánko vezérőrnagy), Székesfehérvártól keletre Gyula és Hóhépuszta között húzódva. Mialatt a német ellentámadás dühödten és lényeges eredmények elérése nélkül folyt, az említett hadseregek már az ellenoffenzívára készültek, csatlakozott hozzájuk az addig tartalékban lévő 9. gárdahadsereg (parancsnoka Glagoljev vezérezredes, törzsfőnöke Rozsgyesztvenszkij vezérőrnagy); mégpedig a hadtörténelemben szinte példátlan módon, t. i. az ellenség támadása közepette március 16-án délután (4.+9. gárdahadsereg), ill. 17-én reggel (46. hadsereg). Miután a 6. SS-páncélos hadsereg ellenoffenzívája véglegesen összeomlik, a Balaton és a Duna közötti frontszakasz védelmét bízzák rá márc. 18-i hatállyal. A helyzetképhez tartozik, hogy ebben az időben szakadatlanul folyt a szovjet és angolszász légierő légi háborúja a még fel nem szabadított magyar területek ellen, ahol tombolt a nyilasuralom.^[1]

2902. 1945. március 26. A katonai meteorológia előrejelzése: Maximális hőmérséklet +12 fok, növekvő felhőzet, látási viszonyok mérsékelt és jó között. A német déli hadseregcsoport (főparancsnoka Ottó Wöhler gyalogsági tábornok, törzsfőnöke Gyldenfeld altábornagy) hadinaplója az általános helyzetet az esti összegezésben így rögzíti: „A védelmi csata a Dunától kétoldalt tovább tart... Az ellenség Pápától kétoldalt hatalmas fölényben lévő erőkkel támadott, és széles fronton el tudta foglalni a Marcalt és a Győrtől 15 km-rel délnyugatra lévő Rábát. A Marcal átlépését Celldömöknél és attól északra nem tudtuk megakadályozni. Kisbér–Komárom szakaszán tartósan erős, különösen gyalogsággal végrehajtott támadásokat kemény harcokban kivédtünk.” A részletezésből megtudjuk, hogy az 1. SS-páncélos hadtest (parancsnoka Priess Brigadeführer) sávjában harcoló 232. páncélos hadosztály (parancsnoka Back vezérőrnagy) tartja a marcaltői hídfőt, a 12., Hitlerjugend és a 3., Totenkopf SS-páncélos hadosztály (parancsnoka Kraas, ill. Becker Brigadeführer) harccsoportjai pedig attól északra biztosítják a Marcal nyugati partját.

A 2. SS-páncélos hadtest (parancsnoka Bittrich Brigadeführer) szakaszán Gic és Bakonyszombathely között 25-én este 21 órától tartó erős szovjet támadásokat jelentenek, melynek során a szovjet csapatok elfoglalják Romándot, az attól 1 km-rel ÉNY-ra levő magaslatot, Lázit és a Bakonybántól DK-re lévő magaslatokat. Itt a Székesfehérvár ostromát 23-án befejezett 4. gárdahadsereg megjelenéséről van szó, mely erőltetett éjszakai menet után Kisbér és Csesznek között 25-én reggelre felváltja a 9. gárdahadsereg és a 46. hadsereg csapatait, és 26-án reggel indítja meg támadását Tét–Kapunvár–Sopron főiránnyal 25 km-es szélességben. A német hadinapló szerint „az ellenség Pápateszér–Románd térségéből ÉNY felé tört előre, délelőtt páncélosokkal (1. gépesített gárdahadtest, parancsnok Russzijánov páncélos altábornagy) és motorizált gyalogsággal átlépte a Szerecseny–Kajár vonalat, és teret nyert Tét körül. A móríchidai hídfő védelmének feladatát az 1. magyar hegyivadászdandár (parancsnok: vitéz Laskay Ferenc vezérőrnagy) kapta, amely a szovjet páncélos előretörést először visszaveri. További harcokat jelentenek a szovjet páncéloserőkkel a Rábaszentmihálytól DK-re lévő Marcal-átkelőhelyért, növekvő szovjet nyomást a Koroncó-hídfő és a Dél-Győr hídfő külső gyűrűje ellen (4. gárdahadsereg!). A hadseregcsoport új ellenállási vonalát az Ikrénytől délre fekvő térség és Kisbarát között szándékozik felépíteni. A Romándtól és a Kisbértől délre eső térség között is makacsul támad a 4. gárdahadsereg. Ezen a napon a 2. SS-páncélos hadtest csapatait (6. Wehrmacht páncélos hadosztály, parancsnok Freiherr von Waldenfels altábornagy; 2., „Das Reich” SS-páncélos hadosztály, parancsnok Ostendorf Gruppenführer) itt a Románd–Kisbér közötti vasútvonal északi oldalára vetik vissza. A német hadinapló itt is „hatalmas túlerejű ellenségről” beszél, amelynek betörését Kisbérbe elkeseredett ellenállás ellenére sem tudják megakadályozni.

A nap mérlege: A 4. gárdahadsereg első támadási napján 25–43 km-t nyomul előre, 47 helységet szabadít fel, Móríchida–Lesvár körzetében gépesített csapatai átkelnek a Marcalon, elérik a Rábát, eközben a

hadsereg délről *átlépi a megye területét*, és Győr alatt, a falut is birtokba véve, Koroncóig jut előre. A 46. hadsereg ezen a napon még nem képes áttörni a 2. SS-páncélos hadtest védelmét a Nagyigmánd–Kisbér vonalon. A déli hadseregcsoport parancsnoksága a 4. gárdahadsereg előtörése miatt azonban sürgősen kéri Hitlertől, hogy a hadtest itt küzdő csapatait a győri hídfő szűkebb körzetébe vonhassa vissza, mert bekerítéstől tart. Hitler ezt ezen a napon *még* nem engedélyezi. Viszont [291](#) magán kívül van az SS-hadosztályok tartása miatt, és utasítja Himmlert, az SS birodalmi vezetőjét, hogy utazzék a hadseregcsoporthoz kivizsgálni, melyik hadosztály teljesítette kötelességét és melyik nem. Mindezekre a hadseregcsoport parancsnoksága csak azt *tervezheti*, hogy a 4. és 9. gárdahadsereg miatt a 6. és 2. SS páncélos hadosztálytól erőket von el „az előretolt Győr-hídfő tudatos meggyengítése mellett”.

3. 1945. március 27. Időjárási és úthelyzet: Hőmérséklet 16 fok maximum, felhős és meleg, helyenként enyhe esők, az úthelyzet változatlanul jó.

Német összegező helyzetkép a nap eseményeiről: „A Balaton és a Duna között a védelmi csata súlypontokkal a Balatontól északra levő szakaszon, Jánosházától kétoldalt, Celldömölk és Marcaltó között és Győrtől délre csökkenés nélküli hevességgel tart. A vitézül küzdő csoportok ma is megakadályozták az emberben és anyagban nagy túlerővel támadó ellenség döntő áttörését. Celldömölk és Gyirmót között az ellenség széles fronton elfoglalta a Rába keleti partját. A Celldömölknél és Árpásnál képzett kis hídfők ellen folynak az ellenintézkedések. A Győrtől délre és keletre lévő frontív ellen az ellenség erős, páncélosokkal támogatott támadásokat vezetett, és ezeket a fő harcmező mélyében felfogtuk”. (A déli hadseregcsoport hadinaplója.)

A szovjet csapatok az I. SS-páncélos hadtest sávjában harcoló 12. és 3. SS-páncélos hadosztály szakaszán is mindenütt elérik a Rábát. Mivel e hadosztályok frontszakaszát nagyjából az a Rába-ív jelenti, mely Sobor és Nick között megyénk déli határát is alkotja, feltétlenül érintenünk kell, mert az említett két hadosztály rövidesen megyénk területére szorul át. Ugyanebből az okból említjük, hogy a 232. páncélos hadosztály már reggel Emilhápusztáig hatoló mély szovjet betörést jelent a marcaltói hídfőből. Annak ellenére, hogy ezt a betörést meg tudja tisztítani, a késő délutáni órákra a hídfő egy német zászlóaljjal együtt elvész.[2\(2\)](#) (Közbevetőleg: a Rába mentén a németek az ún. Zsuzsanna-vonalat építik ki jó előre védelem céljára). Feljebb haladva a 2. SS-páncélos hadtest szakaszára, az 1. magyar hegyi dandár övezetében a mórighidai hídfőt és Árpást az 1. gépesített gárdahadtest páncélosai elfoglalják, sőt Árpásnál a 4. gárdahadsereg alárendeltségében támadó 31. gárdahadtest (parancsnok Bobruk vezérőrnagy) 40. hadosztályából (parancsnok Branszburg vezérőrnagy) való 116. ezred egy kis hídfőt foglal el, mely ellen rögtön német ellentámadás indul, amely estig tart, de csak a helység északi és déli széléig jut el.

Észak felé tovább haladva a 4. gárdahadsereg előző napi betörésének északi irányú kiszélesítését tapasztaljuk, melynek során a német hadinapló szerint: „a 6. páncélos hadosztály szakaszán több, ezrednyi erejű támadást a hadosztály szárnyai ellen visszavertünk. Gyirmót elveszett. Két ellenséges betörést Ménfőcsanakba megtisztítottuk ... és az Ács déli részébe benyomult ellenséges egységeket azonnali ellenlökéssel ismét kivetettük.” Patinás műemlékünk a német hadinaplóban: „Pannonhalma a nagy túlerejű és számos páncélostól támogatott ellenséges támadásokkal szemben elveszett.” (Mindezideig a Balck páncélostábornok parancsnoksága alatt álló 6. német hadsereg törzsszállása.)

Ezen a napon a 46. hadsereg számára is fordul a kocka: napokig tartó, egy helyben toporgó makacs harcok után a 2. SS-páncélos hadosztály szakaszán a 27-re [292](#) virradó éjszaka egy, a Keréktelekitől északra lévő térségben mély és széles betörés és a Kisbér–Nagyigmánd szakaszon elért betörések kihasználásával (mialatt a hadosztály jobb szárnya ellen zászlóalj erejű lekötő támadásokat vezet) a balszárnnyat erős

páncélosegységekkel támadja meg (2. gépesített gárda-, 23. harckocsi hadtest, parancsnok Szviridov, illetve Ahmanov altábornagy), elfoglalja a Bőnyrétalaptól északra lévő magaslatot, és 4 km-es betörést ér el. Továbbá egy kb. 40 páncélosból álló támadócsoporttal a győr-budapesti vasútvonal és a Duna délre álló német 43. hadtestbeli erőket ugyancsak éjszaka a megindult 46. között törve előre, benyomul Gyórszentiván keleti részébe.³³ A komáromi hídfőtől hadsereg csapatai a nagyszentjánosi vasútállomás és a Gönyűtől 2 km-rel keletre lévő Duna-vonal közötti szakaszig nyomják vissza.

Hitler március 26-i elutasításával ellentétben *ezen a napon* már beleegyezik, hogy a 2. SS-páncélos hadtestet a Győr körüli szűkebb hídfőbe vonják vissza a 4. gárdahadsereg előretörése miatt.

Légi tevékenység: a szovjet csapatok támadási súlypontjain erős vadász-, csata- és harcirepülőgép-bevetés a támadás támogatására, német részről „az üzemanyaghelyzettől erősen akadályozva” támadás helységek, menetoszlopok és tüzéségi állások ellen.

4. 1945. március 28. Időjárási és úthelyzet: Hőmérsékleti maximum 16 fok, részben napos, részben borult, helyenként enyhe esők. Az úthelyzet változatlan. Összefoglaló helyzetkép a német déli hadseregcsoport hadinaplójából: „A Rába-fronton az ellenség széles arcvonalon és sok helyen a folyón át támadást kezdett, Celldömöktől kétoldalt, valamint Csorna térségében olyan széles és mély hídfőket nyert, amelyeket eddig még nem tudtunk elreteszni. Szombathelyen át északnyugati és a Sopron irányú áttörés veszélye rajzolódik ki. A Rába-front más helyein az ellenség átkelési kísérleteit visszavertük. Az egyik hadosztálynak (2. SS-páncélos hadosztály) a jobbszárny megerősítése céljából történt kivonásával meggyengített győri hídfő a fölényben lévő páncélostámadásokkal szemben elveszett. A komáromi hídfő maradék részeiért kemény harc folyik.”

A Rába front eseményei: márc. 28-ra virradó éjszaka a Marcaltótól ÉNY-ra tevékenykedő, 9. gárdahadsereghez tartozó 38. gárdahadtestbeli (parancsnok Utvenko altábornagy) 105. és 106. lövészadosztály (parancsnok Gyenyiszenko és Vindusev vezérőrnagyok) erőszakos átkelést hajt végre a Rábán, és elfoglalja Rábasebest, Vágot. Az árpási kis szovjet hídfő elleni ellentámadás reggel 5 órától folytatódik az 1. magyar hegyidandár szakaszán, de – mint jeleztük – csak a helység északi és déli szélét éri el. Ekkor ugyanis a 4. gárdahadsereg két lövészhadteste, a 31. és a 21. (parancsnok Kozák vezérőrnagy) az 1. gépesített hadtest páncélosaival – miután egy 45 tonnás teherbírású pontonhídon átkeltek a Rábán – villámgyorsan támadásba lendül, és Zatulej ezredes 1. gépesített gárdadandára 11 óra felé benyomul Csornára. Más páncéloskötelékek az Egyed környéki térségből kiindulva a 232. páncélos hadosztályt oldalba és hátba támadják, és részben szétverik. Még aznap délután a Csorna–Egyed vonalat is áttörik, elfoglalják Magyarkeresztúrt, Potyondot, Veszkenyt, este 8 órakor Salügin alezredes 9. harckocsi gárda-dandárának 11 páncélosa beérkezik Kapuvárra. Jellemző a szovjet csapatok előretörése által okozott zűrzavarra a német hadi napló következő mondata: „Szany és Szil térségében a helyzet tisztázatlan.”

²⁹³A Nagy Honvédő Háborúban kialakult szokás szerint – a Vörös Hadsereg jelentős győzelmei esetén Sztálin, a legfelsőbb főparancsnok ünnepi napiparancsot ad ki a győzelmet arató csapatokhoz – a legfelsőbb főparancsnok 314. számú parancsa a rábai átkelésért, Csorna és Sárvár bevételéért a 4. és 9. gárdahadsereget köszönti és 21 órára Moszkvában díszsortüzet rendel el tiszteletükre, felsorolva a harcokban részt vett egységek parancsnokainak nevét, ebben az esetben a 4. gárdahadseregből, Bobruk 31. gárdahadtestéből Dzsahua vezérőrnagy 69. gárdahadosztályát, Parfjonov ezredes 4. gárdahadosztályát, Branszburg ezredes 40. gárdahadosztályát, Kuksz ezredes 34. gárdahadosztályát, Kozák 21. gárdahadtestéből Cvetkov vezérőrnagy 41. gárdahadosztályát, Cíkalo vezérőrnagyot, a hadsereg tüzerfőnökét, Ratov vezérőrnagy 9. áttörő tüzerhadosztályát, Goncsarov ezredes 30. ágyús tüzerdandárát,

Prohorov ezredes 123. tarackos tüzerdandárát, Salugin alezredes 9. harckocsidandárát, Zatulej ezredes 1. gépesített dandárát, Kornyjejev ezredes 56. utászdandárát, Baburin ezredes 44. gépesített utászdandárát, Szuhin ezredes híradósait.

A győri hídfő körüli frontív eseményeiből a déli hadseregcsoport reggeli jelentése 8,30-kor a következőt tartalmazza: „A 6. páncélos hadosztály jobbszárnyal és középpel Győr hídfőállásban védelemre kész.” Az „ellenség” nem is várat magára, a 2. gépesített gárdahadtest, a 23. harckocsihadtest, nyomukban Skodunovics vezérőrnagy 68. lövészhadtestének és Afonyin vezérőrnagy 18. lövész gárdahadtestének hadosztályaival harcba indul Győr bevételéért. A német reggeli jelentés részletei a harc menetét is érzékeltetik: „A 2. SS-páncélos hadosztály egységei és a 6. páncélos hadosztály balszárnya, melyek a Győrszentivántól keletre és délkeletre lévő térséget tartják, védelmi harcban állnak a nyugat felé nyomuló ellenséggel. 3,30-kor 20 ellenséges páncélos benyomulása a harckocsikra felültetett gyalogsággal Hecsepusztától közvetlenül délkeletre”. A 46. hadsereg Győrért vívott harcának támogatására Ménfőcsanak irányából – szárnytámadási céllal – harcba vetik Kozak hadtestének 62. gárdahadosztályát (parancsnok Pancsenko vezérőrnagy), az 53. motorkerékpáros ezredet és az 1. gépesített gárdahadtest 1821. önjáró tüzezezredét (Gromov alezredes) a 4. gárdahadseregtől. A nap végéig Győrnek a folyók déli partjáiig elterülő kerületei felszabadulnak. A német csapatok mindenütt a túlsó partokra vonulnak vissza.⁴⁽⁴⁾ A Szovjet Tájékoztató Iroda szokásos esti hadijelentésében még több mint 40 helység harccal történő elfoglalását jelenti, köztük Gönyű, Győrszentiván, Kismegyer, Ménfő, Nyúlfalu nagyobb helységeket.

A győri harcok súlyát német részről a 6. páncélos hadosztály viseli. Fennmaradtak március 24-i harci állapotának adatai: e napon a hadosztály 23 páncélossal, 5 vadászpáncélossal, 11 nehéz páncéltörő löveggel rendelkezik. A Győr környéki harcok keménységére jellemző, hogy maga Waldenfels hadosztályparancsnok is megsebesül bennük, de csapatainál marad. A 4. gárdahadsereg betörési szakaszára irányított 2. SS-páncélos hadosztálybeli egységeket a csornai szovjet betörés a győr-csornai műúton éri vonulás közben, és „mivel a hadosztály jelentős egységekkel a Rábapátana–Kóny szakaszon volt lekötve, a Csornára benyomult páncélos egységek a helységet tartani nem tudták”. A hadosztály más egységei a Mihályi–Babot–Kapuvár–délkelet vonalon vannak szétszórva.

²⁹⁴Sztálin legfelsőbb főparancsnok e napi másik, 315. napiparancsa a 46. hadsereghez szól Győr és Komárom birtokbavételéért, felsorolva Skodunovics tábornok 68. hadtestéből Miljajev vezérőrnagy 52. lövészadosztályát, Gyerziján ezredes 99. lövészadosztályát, Kovtun-Sztankevics ezredes 297. lövészadosztályát, Vasziljevskij ezredes 53. lövészadosztályát, Afonyin vezérőrnagy 18. gárdahadtestéből Baldünov ezredes 109. lövészadosztályát, a 4. gárdahadseregtől Pancsenko 62. lövészadosztályát, a 2. gépesített gárdahadtestből Ljácscsenko ezred 4. gépesített gárdadandárát, a 23. harckocsihadtestből Ivlijev alezredes 3. harckocsidandárát, Tyagunov ezredes 39. harckocsidandárát, Stanko ezredes 56. gépkocsizó lövészdandárát, és 22 órára díszsortüzet rendel el Moszkvában. A déli hadseregcsoport parancsnoksága mindent elkövetett Győr megtartása érdekében. Többszörös védelmi gyűrűvel vette körül, s a 2. SS-páncélos hadosztálytól már a szovjet nagytámadás kezdetén Győr térségébe rendelte annak „Der Führer” nevű páncélgránátos ezredét.

Malinovszkij frontparancsnok 18,30-kor direktívát ad ki a front csapataihoz a soron következő feladatokról: A 46. hadsereg „erőteljesen folytassa a támadást Magyaróvár–Bécs irányában. Márc. 31-ig foglalja el a Rajka–Hegyeshalom–Mosonszentpéter vonalat. A 2. gépesített gárdahadtest vegye birtokba Köpcsényt (Kittsee), a 23. harckocsihadtest Pándorfalut (Parndorf).” (A 3. Ukrán Front 4. gárdahadseregének feladata változatlan: Kapuvár–Sopron irányú további támadás.)

Heinrich Himmler, az SS birodalmi vezetője ezen a napon Kismartonban (Eisenstadt) felkeresi a hadseregcsoport főhadiszállását (1. márc. 26-i anyagunkat), és a főparancsnokkal, valamint S. Dietrich hadseregearcparancsnokkal „beható megbeszélést folytat, mely az SS-páncélosadosztályok harci állapotával, a harci erő emelésének és a fegyelem megszilárdításának eszközeivel foglalkozik.”

5. 1945. március 29. Derült, tavaszi időjárásból kísérve folyik a Vörös Hadsereg bécsi offenzívája. A nap eseményeit rögzítő német okmányok a dunántúli front újabb drámai fordulatáról adnak hírt: „A Balaton és a Rába közötti szakaszon az ellenség páncéloserőkkel Zalaegerszeg felett DNY felé mélyen betört, és felszakította a front összefüggését. A Rábától nyugatra gyors erőkkel Szombathelyen át a birodalmi határ felé tört előre. Ettől északra elfoglalta a Kőszeg környéki térséget, és néhány helyen a csak gyenge biztosító erőkkel megszállt határállásban áll. A Kapuvártól DNY-ra levő frontív, valamint a Győrtől NY-ra levő zárófront több ellenséges támadással szemben helytállt” (a déli hadsereg-csoport hadinaplója). A nap legjelentősebb eseménye: a sárvári hídfőből általában nyugat felé támadó 9. gárdahadsereg és a 6. harckocsi gárdahadsereg két támadó „nyíla” áttöri a 6. SS-páncélos hadsereg déli szomszédjának, a 6. Wehrmacht tábori hadseregnek frontját, s az egyik „nyíl”, a 37. lövész gárdahadtest (Mironov altábornagy), az 5. harckocsi gárdahadtest (Szaveljev vezérőrnagy) dél felé elfoglalja Szombathelyt; a másik „nyíl”, a 39. lövész gárdahadtest (Tyihonov altábornagy) a 9. gépesített gárdahadtest (Volkov altábornagy) 11,05-kor Kőszegtől északra, Borsmonostornál (Klostermarienberg) *átlépi az osztrák határt.*

Ezek után a Győr-Sopron megyei hadszíntér másodrendűvé válik. Az I. SS-páncélos hadtest szakaszáról a német reggeli jelentés csupán annyit említ, hogy Felsőág–Ivántól kétoldalt védelmi vonal felépítése minden erő mozgósításával folyamatban. Az összegező esti bejegyzés szerint e szakaszon több szovjet előretörést elhárítottak. Ugyancsak e bejegyzés szerint Felsőág–Mihályi NY szakaszon az ellenfél kb. hadosztálynyi erővel támadott, és viszontagságos harc után 29. délután 14 páncélossal délről és északról benyomult Gyórhoz és Círákba. Dénesfa német védőőrségével megszakadt az összeköttetés. (További sorsa ismeretlen.) Egy Gyórotól 3 km-rel nyugatra lévő magaslat egyidejű déli és keleti irányú páncélostámadás nyomán elveszett. A Csapodtól délre lévő erdőszéle zászálóalj erősségű páncélos ellenséggel harcok folynak. 232. páncélosadosztály: maradék részek, összesen mintegy 60 fővel harccsoportként Gyóró szakaszán bevetve. Back vezérőrnagy hadosztályparancsnok a márc. 28-i kemény harcokban ellenlökésnél súlyosan megsebesült.

A II. SS-páncélos hadtest reggeli jelentésében ezt közli: a márc. 29-re virradó éjszaka a 4. gárdahadsereg Csornánál lévő betörési térségét Barbacsig és Maglócáig, valamint Kapuvárig tudta bővíteni. Potyondtól és Bogyoszlótól a Magyarkeresztúr keleti szélé – Babottól délre lévő erdőszéle északi szélé között harcoló 2. SS-páncélosadosztályt támadta. Az esti összegező helyzetkép viszont ezeket tartalmazza: Himódnál és Hövejnél zászálóalj erejű ellenséges támadások visszaverve. Kapuvártól délre a Vitnyédnél délre levő erdőben a betört ellenség ellenlökéssel visszaverve. Kapuvártól nyugatra a 4. gárdahadsereg széles fronton felújítja támadását a 2. és 3. SS-páncélosadosztály ellen. A 46. hadsereg frontszakasza: A márc. 29-re virradó éjszaka Győrtől délre már átkelést hajt végre a Rábán, és Bácsánál a Kis-Dunán. A 23. harckocsihadtest Győrnél a Dunán, a 2. gépesített gárdahadtest Gáspárháza–Koroncó körzetében a Rábán történő átkelésre készül fel. A német reggeli jelentés szerint a szovjet csapatok páncélosokkal és gyalogsággal benyomultak Kónyba, és az 1. magyar hegyidandárnál a Kónytól 1 km-rel északra és az Enesétől délre levő vidék között rést vágtak. A 6. páncélosadosztálytól két rábai átkelési kísérlet visszaverését jelentették Rábapatonna körzetéből. A nap végére azonban a helyzet így alakult: Az 1. magyar hegyidandár szakaszán Bősárcán több szovjet előretörés ellenére magyar kézen maradt. Enese és Rábapatonna felszabadult. A Rábapatonna hídfőből északkelet felé, a 6. páncélosadosztály ellen támadó

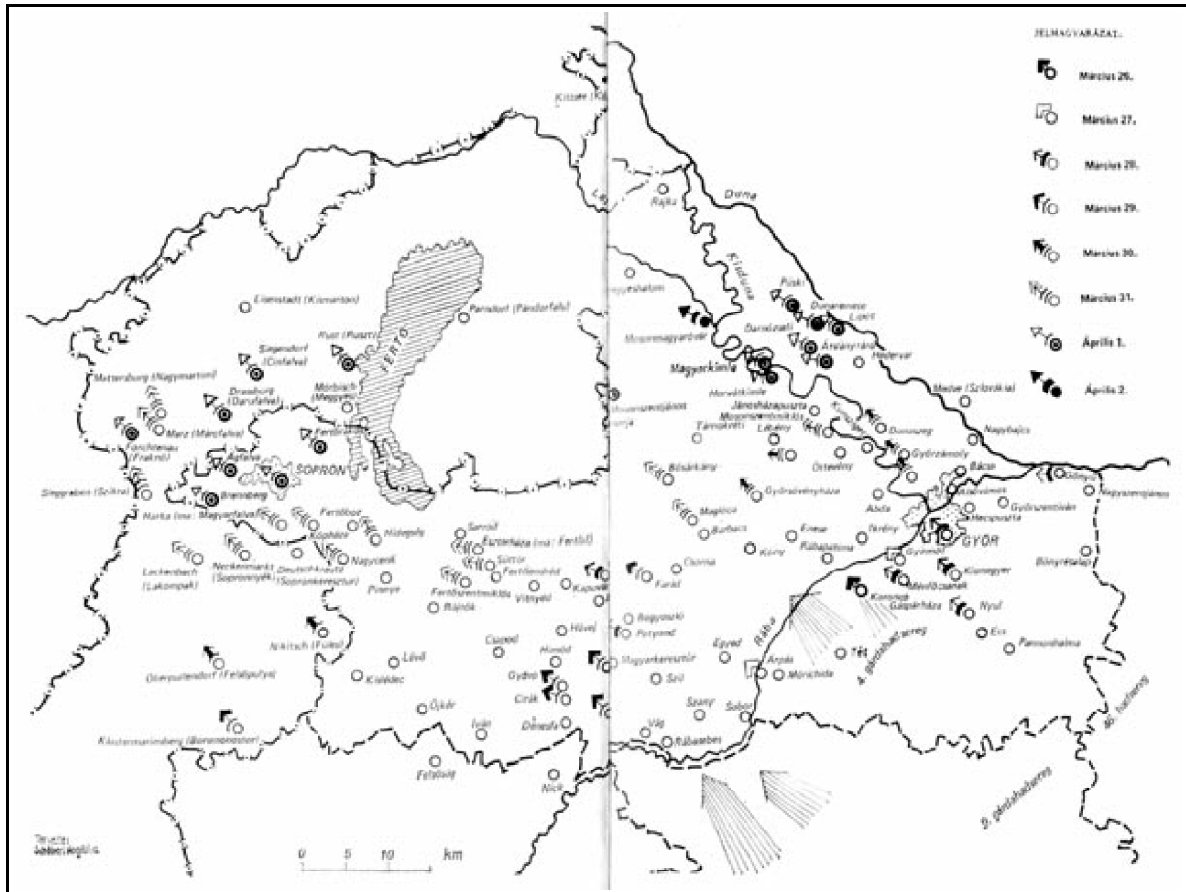
szovjet csapatok a hadosztály jobbszárnyát az Ikrénytől északra levő győr-soproni vasútvonal felé nyomták vissza, a bácsai hídfőből támadók pedig „saját gyenge biztosításunkat” Alsóvámosig és Nagybajcsig. A medvei híd felrobbantását is végrehajtották a németek.

Kiegészítő adatok a 4. gárdahadsereg, ill. a 2. SS-páncéloshadtest szakaszáról: A német hadinapló szerint ezen a napon először állnak szemben – Csornától északra – német csapatok magyar egyenruhát viselő ellenséggel. Az 1. magyar hegyidandár egyik zászlóalja megtagadta a német parancs, azaz a csornai szovjet betörés felszámolásának végrehajtását és átment a szovjet csapatokhoz, mire a németek repülőgéppel és tüzérséggel támadni kezdték őket.

Légi tevékenység: Német részről. Kapuvár–Csorna térségben súlyponti tevékenységgel szovjet menetoszlopok, páncélosgyülekezések és készenléti állások támadását jelentik. Szovjet részről a 17. légi hadseregtől (parancsnok Szugyec vezérezredes) a következő szövegű távirati tudósítást küldik a Pravdának:

6. A Sopron elleni légitámadás részletei:

„A márc. 29-re virradó éjszaka a szovjet nehézbombázók megsemmisítő csapást mértek Sopron vasúti csomópontra. A repülők erre a csomópontra 600 nagykaliberű bombát dobtak. A helységben 18 tűzfészek keletkezett, köztük 7 nagy tűz a csomópont központi részében, erős robbanásokat okozva. A vasutakon álló szerelvényeket, köztük üzemanyag-tartálykocsikat felgyújtották. A helység területén lévő rakományal teli raktárak felrobbantak. A bombázás végére az egész csomópont lángokba és füstbe borult.”

298 Sztálin legfelsőbb főparancsnok e napon kiadott 316. sz. parancsa a 3. Ukrán Fronthoz szolt, a 4. gárdahadseregtől Bobruk hadtestének 4. gárdahadosztályát (ennek erői vették be Kapuvárt Pancsenko alezredes parancsnoksága alatt) és a 40. gárda lövészadosztályát sorolja fel a megyei harcokból, valamint Salugin páncélosait, Ratov vezérőrnagy 9. áttörő tüzérhadosztályának, Bulahtin ezredes 7. önálló páncéltörő tüzérdandárának tüzeireit, és a szokásos moszkvai díszlövéseket 22 órára elrendeli.

A Szovjet Tájékoztató Iroda esti hadijelentésében a 4. gárdahadseregtől a megyéből Farád, Mihályi, Beled elfoglalását jelentette.

7. 1945. március 30. Az előző napi kőszegi katasztrófa után a német déli hadseregcsoport 9,30-as reggeli összesítője ezt a bejegyzést tartalmazza: „A 6. SS-páncélos hadseregnél, a Garam-fronton, valamint a szlovákiai harci térségben a helyzetben semmi lényeges változás.” De hogy e mögött a fellélegzést sejtető mondat mögött mi rejtőzik, azt a német hadinapló Kiegészítések c. fejezete véstjósloán sejteti: 12.30-kor jelenti a 6. SS-páncélos hadsereg törzsfőnöke a hadseregcsoportnak, hogy Kapuvárnál kb. 100 szovjet páncélost észleltek, Csapodnál, és az attól nyugatra lévő erdőségben pedig 40-et. Továbbá: miután a hadseregcsoportnak a Nagy-Dunától északra, Szlovákiában harcoló 8. hadserege számára megszületett a terv az ún. Pribina-állásba, lépésről-lépésre történő kitérésre, a hadseregcsoport 18 órakor a páncélos hadsereghez és a 8. hadsereghez távbeszélőn parancsot ad belső szárnyuknak a márc. 31-ére virradó éjszakán történő elszakadásáról (Nyitra megtartása mellett) az Abda–Medve

(bezárva)–Alsónyárasd–Zsigárd–Tornócz hídfő vonalára. A vezérkari főnök erre rámutat, hogy a 6. SS-páncélos hadsereg balszárnyának este még változatlanul Győr környékén kell maradnia, mert a 8. hadsereg jobbszárnyával csak a következő éjszaka csatlakozhat hozzá.

A reggeli helyzetkép a megye hadszínterein kb. így alakul: Az Alsó-dunainak nevezett erődítményszakaszon gyenge német biztosítások kiépítése a Füles (Nikitsch)–Felsőpulya (Oberpullendorf) vonalon ÉNY felé vezető út lezárására. Az 1. SS-páncélos hadtestnél Iván elleni támadás elhárítva, betört ellenség visszavetve. A 2. SS-páncélos hadtestnél a Fertőendrédig előrenyomult szovjet csapatokat 04 órakor ellenlökéssel megkísérlik megállítani. A 3. SS-páncélos hadosztálynál keletkezett betörési térségből a Csapodtól ÉK-re levő erdőségbe benyomult szovjet csapatok előtt új biztosítások kiépítését jelentik Csapod–Vitnyéd vonalon. A hansági frontról pedig azt, hogy Györsövényháza kemény harcok után elveszett. (A faluban volt a 6. SS-páncélos hadsereg parancsnoksága.) Ugyancsak a 46. hadsereg szakaszáról: Század erősségű szovjet csoport a győri Rába-vasúti hídnál megkísérelte az átkelést, de a 6. páncélos hadosztály visszaverte. Alsóvamos térségből szintén század erősségű szovjet támadás. „A harc még folyik.” – mondja a német hadinapló.

Az összegező esti német naplóbejegyzésekből a következő helyzetképet regisztrálhatjuk: „Szombathelytől nyugatra az ellenség emberi és anyagi túlereje következtében be tudott nyomulni a határállásokba, éppígy teret nyert Kőszegtől északnyugatra, oda vont zárókötelekkel azonban felfogtuk (9. gárdahadsereg). A Fertőtől DK-re erős gyalogos és páncélostámadásokat a kiválóan küzdő csapatok szívós védekezéssel lényegében elhárítottak (4. gárdahadsereg).”

Részletezve: Az 1. SS-páncélos hadtest (9. gárdahadsereg): A Kőszeg térségből É felé előrenyomult páncéloscsoport éle Felsőpulyán (Oberpullendorf) 299-át É felé tört előre, de a délutáni órákban megállították. Fülestől (Nikitsch) délre zászlóalj erejű szovjet támadás. Az 1. SS-páncélos hadosztály jobbszárnya ellen Újkérnél (átkarolólag) és Csapodtól NY és ÉNY felé 26 páncélossal támadva a szovjet csapatok a szívósan harcoló németeket a Kislédec–Lövő–Röjtök vonalra szorították vissza. „Itt minden további támadást visszavertünk” – mondja a német hadinapló. A 3. SS-páncélos hadosztálynál kemény, viszontagságos harc után a szovjet páncélosok betörték Röjtökre, és ÉNY-i, ÉK-i irányú további előretöréssel elfoglalták Fertőszentmiklós déli részét és a Pinnyétől keletre lévő erdőséget (4. gárdahadsereg).

A 2. SS-páncélos hadtest szakaszán a győr-soproni műút mentén és Fertőendréd ellen vezetett szovjet páncélostámadást visszaverték a 2. SS-páncélos hadosztály csapatai, viszont Süttörtől keletre a szovjet csapatok hídfőképzését nem tudták megakadályozni (4. gárdahadsereg). A 46. hadseregnél több szovjet átkelési kísérletet Tárnokrétnél és Györsövényházától keletre visszavert a 6. páncélos hadosztály. A Tárnokréttől nyugatra kialakított kis szovjet hídfő ellen német ellenintézkedéseket jelentenek. Viszont a 6. páncélos hadosztály erőit az Abdától kétoldali lévő záróállásba nyomták vissza. A Jánosházapusztába és Ásványráróba benyomult szovjet csapatokat német ellentámadás visszavetette. A 46. hadsereg ezen a napon 10 km-t halad előre, felszabadítja Mártonházapusztát, Győrzámolyt, az 1. magyar hegyidandár szakaszán Bősárkányt.

A légi helyzetet illetően erős szovjet harci-, vadász- és csatarepülőbevetés a támadási súlypontokon (főleg a 17. légihadsereg Sopron körzetében!).

8. 1945. március 31. Időjárási és útviszonyok: Maximális hőmérséklet +18 fok, általában felhőtlen és napos, az útviszonyok változatlanul jók. A Vörös Hadsereg ausztriai és nyugat-magyarországi

offenzívájának ereje tovább fokozódik, mert most már félreismerhetetlenül Bécs bevétele a szovjet hadvezetés célja. Hogy német részről is tisztában vannak ezzel, bizonyítja a német hadinapló e napi bejegyzése: Baldur von Schirach, Bécs gauleitere Wöhler főparancsnokkal Bécs védelmének kérdéseiről folytat megbeszélést.

„A helyzet Bécsújhely (Wienerneustadt) térségében (9. gárdahadsereg) és a Fertőtől DNy-ra (9.+4. gárdahadsereg) jelentősen kieleződött. Az ellenség páncélosékeit Bécsújhelytől délre állítólag felfogták. A Soprontól kétoldalt lévő zárófront számára erős páncélosalakulatnak egy, a Fertő nyugati partja mentén elért mély betörése képez komoly veszélyt” – mondja a német hadinapló napi jelentésének összegező szakasza, és hozzá is teszi: „Saját erők a megtisztításhoz lényegében nem állnak rendelkezésre”. A részletezésből kitűnik, hogy a bécsújhelyi katonai akadémia egységei „a szívós ellenségtől” visszafoglalták Erlachot, ⁵⁽⁵⁾ és hogy Szikrán (Siegraben) át észak felé előretört páncéloskötelék áttörte a „Linz” és az 557. ezred részeinek biztosító vonalát, elfoglalta Márcfalvát (Marz) és Nagymartont (Mattersburg). Továbbá a szovjet csapatok éjfél körül Lakompaktól (Lackenbach) és Sopronnyékről (Neckenmarkt) ÉK és K felé törtek előre, és „heves ellenállás ellenére” elfoglalták Sopronkeresztúrt (Deutschkreutz), Harkát (ma Magyarfalva). Deutschkreutzban a 12. SS-páncélosadosztály egységei szovjet gyűrűbe kerülnek, amiből nagy ügyvel-bajjal sikerül kitörniök.

300Sopron térségében az egyre gyülemlő feszültség meghozza a felszabadító robbanást: A 3. SS-páncélosadosztálnál Fertőboz térségében 60 szovjet páncélost észlelnek, Fertőszentmiklóst és Eszterházát (ma Fertőd) a 4. gárdahadsereg viszontagságos, kemény éjszakai harc után ragadja el véglegesen a 2. SS-páncélosadosztálytól, az ún. „Német birodalmi védőállás stájerországi erőszakasza” északi vonulatában a Nikitsch–Pinnye közötti szakasznak a megszállását az előző napi esti órákban lélekszakadva végrehajtják a németek (ez az a védővonal, melyet magyar munkaszolgálatosok és üldözöttek ezreinek tragédiája segített életre 1944-től kezdődően), a Deutschkreutz–Nagyecenk–Fertőboz vonalon megszületik a szovjet áttörés: az 1. SS-páncélosadtest balszárnyát tartó 3. páncélosadosztályon a gyülekező 60 páncélos áttör, majd a Fertő nyugati partján észak felé kanyarodik, és még azon a napon Meggyesig (Mörbisch) tör előre. A város kétoldali átkarolása megvalósult, sorsa megpecsételődött. Ebben a drámai helyzetben a 2. SS-páncélosadosztály azzal foglalkozik, hogy Pinnye és Sarród között a Fertőszentmiklóstól nyugat és észak felé vezető utak lezárására új védelmi frontot építsen fel.

A 46. hadsereg hansági és szigetközi frontszakasza: Bősárkánytól északra a márc. 31-re virradó éjszaka a szovjet csapatok kb. zászlóaljnyi erővel átkelnek a Rábcán, a 23. harcokocsiadtest kb. 25 tankja Cakóháza körzetéből Mosonszentpéterig tör előre, nyomukban zászlóaljnyi-ezrednyi erővel több támadást végrehajtó gyalogsággal. A német hadinapló szerint ezeket a támadásokat visszaverik. Ötvenyén és Kunszigeten erős utóvédeket hátrahagyva a 6. páncélosadosztályt a Lébény–Mosonszentmiklós–Sándorháza vonalra vonják vissza. A Lébényig előretört szovjet csapatokat ideiglenesen visszavetik, és a Lébénytől északra lévő hidat felrobbantják a németek. „A folyamatos erős szovjet támadások Ásványráró szakaszán semmilyen sikert nem értek el” – mondja a német hadinapló; de a német ellenlökések se.

A Szovjet Tájékoztató Iroda esti jelentésében a 3. Ukrán Fronttól Süttör, Hidegség, Kópháza, Nagyecenk; a 2. Ukrán Fronttól Dunaszeg, Kunsziget, Mosonszentmiklós, Bősárkány, Maglóca elfoglalását jelenti.

Légi tevékenység: német éjszakai csatarepülőgépek bevetése Szombathely és Csorna térségében a márc. 31-re virradó éjszaka.

9. 1945. április 1. Változatlanul szelíd tavaszi napsütésben folyik a harc a 9. gárda- és 6. harcokocsi

gárdahadsereg ausztriai arcvonalán. Ezen a szakaszon a szovjet csapatok további számos helységet foglalnak el, köztük Cinfalvát (Siegendorf), Darufalvát (Drassburg), Fraknót (Forchtenau). A bécsújhelyi katonaiskola és a dél-komáromi hídfőből erre a szakaszra vezényelt 356. gyalogshadosztály feltartóztatási kísérleteit sorra visszaverik a szovjet csapatok, és mint a Szovjet Tájékoztató Iroda esti kiegészítő hadijelentése közli „visszavonulva a szovjet haderő csapásai alatt a németek sok fegyvert eldobálnak és hadianyaggal, hadifelszereléssel megtöltött raktáraikat vonják vissza.” A Fertő nyugati partján előretörő 4. gárdahadseregbeli páncélosok ma Rusztot veszik birtokba. Sopron sorsa előző nap megpecsételődött, *ma* eldől. Kora reggel harcba indulnak az 1., 2., 3. gépesített gárdadandár és a 9. harckocsi gárdadandár páncélosai, nyomukban a Bobruk-hadtest 4., 40. és 34. lövészadosztálya (a várost magát Kuksz ezredes 34. hadosztálya szabadítja fel!). A 3. SS-páncélosadosztály, hogy a teljes bekerítést elkerülhesse, utóvédeket hátrahagyva – akik utcai harcokba bocsájtkoznak a támadókkal – megkezdi észak-nyugati irányú visszavonulását. A város felszabadul. A Sopron körzetében vívott harcok hevesége arra indítja [301](#)Zahvatajev hadseregarancsnokot, hogy a harcokba erősítésként bevesse Birjukov vezérőrnagy 20. gárdahadtestét is. Az események hatására a Fertőtől délkeletre eddig makacsul küzdő 2. SS-páncélosadosztály is megszünteti ellenállását, és a tó keleti partja mentén megkezdi északi irányú visszavonulását.

Hogy a szovjet hadvezetőség milyen hadászati fontosságot tulajdonított Sopronnak és hogy a német hadvezetőség milyen makacsul igyekezett védeni, bizonyítja – többek között – a 17. légihadseregtől a Pravdának küldött tudósítás, mely szerint a hadsereg a Sopronért vívott harcokban kb. 2000 felszállást hajtott végre. Sztálin legfelsőbb főparancsnok 324. napiparancsa 22 órára a szokásos díszsortűzet rendeli el Moszkvában.

Mivel e napon a soproni „zsák” valamennyi helységét is birtokba veszik a szovjet csapatok (Fertőrákos, Ágfalva, Brennbérg), a 4. gárdahadsereg *elhagyja* megyénk területét.

A 46. hadsereg frontszakasza a Fertő–Nagy-Duna közti szűkületben: A hadsereg ezen a napon 10 km-t nyomul előre, sok újabb falut szabadít fel, köztük Ásványrárót, Lipótot, Dunaremetét, Hédervárt, Darnózselit, Horvát- és Magyarakimlét, Lébényt, Pusztasomorját, Mosonszentjánost. Ez utóbbinál – követve sok ezer bajtársuk példáját – az 1. magyar hegyidandár még harcoló csapatai a szovjet csapatok előtt szinte „intézményesen” leteszik a fegyvert. Püskitől keletre pedig a 102. utászs század katonái a németek ellen fordítják fegyvereiket, és visszavonulásra kényszerítik őket. Ezek után 376 katona és 9 tiszt áll a Vörös Hadsereg oldalára.

A hadmozdulatokat illetőleg Mosonmagyaróvár átkarolásának körvonalai rajzolódnak ki e nap eseményeiből.

10. 1945. április 2. Megyénk észak-nyugati „csücské”-nek teljes megtisztítása megy végbe e napon az utolsó megyei város Mosonmagyaróvár felszabadításával. A 6. páncélosadosztály utolsó magyarországi kísérlete a város megtartása a 46. hadsereg előnyomulásával szemben. Mivel azonban már 1-én kirajzolódott kétoldali átkarolásának képe, ezen a napon ez a kísérlet is meghiúsul. „Az ellenség délkeletről fedezve Bécs megközelítési útjait keskeny szakaszon sok harckocsit, rohamlöveget és erős gyalogságot vont össze. Páncélos egységeink és gyalogságunk Mosonmagyaróvártól északra és délre eredményesen törtek előre, és egyesülve átvágták a Mosonmagyaróvár–Pozsony és Mosonmagyaróvár–Bécs közötti utat. A Mosonmagyaróvár térségében tevékenykedő ellenséges csapatokat bekerítettük”. Keletről, nyugatról és északról mért csapásokkal csapataink elfoglalták Mosonmagyaróvárt, az ipari központot és fontos közlekedési útcsomópontot. Katlanba kerülve a német csoportok megsemmisültek” – mondja a Szovjet

Tájékoztató Iroda esti kiegészítő közleménye. A 46. hadsereg támadási súlypontja a továbbiakban a Lajta déli partja mentén való előnyomulás Bécs irányában. A hadsereg tehát április 2-án estére *elhagyja a megye és egyúttal az ország területét.*

Sztálin legfelsőbb főparancsnok 329. sz. parancsában Rubanyuk altábornagy 10. gárdahadtestét, Skodunovics vezérőrnagy 68. lövészhadtestét (e hadtest 53. lövészadosztálya szabadítja fel magát a várost Vasziljevskij ezredes parancsnoksága alatt), Afonyin vezérőrnagy 18. gárdahadtestét, Ahmanov altábornagy 23. harckocsihadtestét, Szviridov altábornagy 2. gépesített gárdahadtestét, Ivanov vezérőrnagy 5. áttörő tüzer gárdahadosztályát nevezi meg a harcok résztvevőiként, és 22 órára rendeli el a szokásos moszkvai díszsortűzet.

30211. 1945. április 3. Részlet a német véderő főparancsnokságának a déli hadseregcsoporthoz 12,45-kor küldött utasításából: A 6. SS-páncélos hadsereg (szintén) álljon meg (ti. a visszavonulásban, N. Z.), a Lajtáig elterülő területet foglalja vissza, és vezessen támadást *Sopron irányában*, hogy az itt keletkezett rést lezárja. Az ápr. 3-ra virradó éjszaka német éjszakai bombázók támadást intéznek Sopron ellen.⁶⁽⁶⁾

12. 1945. április 4. Részlet a Szovjet Tájékoztató Iroda hadijelentéséből: A március 16-tól április 4-ig tartó támadás eredményeképpen a 2. és 3. Ukrán Front csapatai befejezték Magyarország egész területének felszabadítását a német megszállóktól.

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Mikó Sándor: A mezőgazdasági viszonyok és a termelés alakulása Nagylózson

Mikó Sándor: A mezőgazdasági viszonyok és a termelés alakulása Nagylózson

(Folytatás)

A feljegyzések szerint a cukorrépat a Viczayak először 1805-ben termelték Vértöldön. Feltehetően ez kapcsolatban volt azzal, hogy 1806-ban Sopronban újra megindult az 1794-ben alapított, de hamarosan megbukott cukormanufaktúra. Ugyanis ekkor a répából nyert cukor eladásával nagy összegeket lehetett keresni. Kezdetben a répát egy a Solymossyakra maradt dokumentum alapján előbb palántaágyban nevelték és ha elérte az ujjnyi vastagságot, gyökerét agyagpépben megforgatták és ültetőfával dugványozták el. A répamag a lózsi határban gépi vetéssel először 1858-ban került a földre.⁵⁵⁽⁷⁾ Termesztése intenzívebben azonban a század utolsó negyedében indult meg (1892-ben az uradalom cukorrépa vetése 196 kh), számára ugyanis a határ mélyrétegű talaja felettebb alkalmas volt. Nagylózson sokáig mint a környék cukorrépa-termesztésének központját tartották nyilván. Az első világháború alatt vetésterülete munkaigényessége miatt megcsappant és ez folytatódott az 1920-as évek első felében is, amikor pedig a gátló körülményt a dűlőutak rossz állapotának tulajdonították. Ennek részleges megszüntetésére a Petőházi Cukorgyár, (egyik alapítója Solymossy László volt) 1926-ban saját költségén az uradalom részére kisvasutat épített a pinnyi vasútállomástól Kislózs majorig. E vasút tíz évi használat után minden ellenszolgáltatás nélkül a Solymossy-család tulajdona lett. A vasút egyik szárnya bejött a mesterhídig (Piroskörtvélyesnél), másik szárnya pedig a kislózsi tejházig húzódott. Répahordásnál két kis vagon (á 25 q) vitt egy ló, ami igen nagy könnyebbséget jelentett a szállításban. A vasút megépítésével az uradalom jelentősen emelte cukorrépa vetésterületét. Példáját a gazdák lassú fokozatossággal követték.

A takarmánynövények (répa, burgundi répa, lucerna, lóhere, csalamádé, repce) jelentős elterjedése a XIX.

század vége felé kezdődött. 1920-tól néhány esztendőn át a község a haszonállat jövedelmezőségének fokozása végett nagy súlyt helyezett a takarmánynövények és árpa termesztésére.

303A község határáról századunkban készült jelentések a gabonaterületek mellett már a kapás- és takarmánynövények vetésterületét is tartalmazzák.

Bevetett terület:	1930/31	1945/46
	(paraszti és urasági együtt)	
	kh	kh
<i>vetésterület</i>		
búzából	501	540
rozsból	206	220
tavaszi árpából	365	400
zabból	98	80
kukoricából	225	160
takarmányrépából	131	160
cukorrépából	72	180
burgonyából	98	70
szójababból	30	8
mákból	32	–
összesen:	1758 kh	1818 kh
<i>takarmányterület:</i>		
lucernából	95	80
vörösherből	187	121
bíborheréből	–	3
kölesből	30	–
csalamádéből	37	90
zabosbükkönyből	45	80
őszi takarmánykeverékből	54	20
muharból	20	20
szudánifűből	6	–
összesen	474 kh	414

kh⁵⁶⁽⁸⁾

A vetésterületek részleges változásaira mutatnak a legújabb adatok is. A „Búzakalász” TSZ fontosabb vetésterületei 1966–67-ben:

kenyérgabona (csak búza)	525 kh
takarmánygabona (árpa, zab)	289 kh
kukorica	250 kh
cukorrépa	150 kh

Ugyanekkor a háztáji gazdaságok számára kijelölt területen főleg kukoricát, árpát, burgonyát, takarmányrépát termeltek.

A tsz rozstól 1964-től, burgonyát 1965-től nem termelt, zabot pedig 1964-től csak kis mennyiségben vet évenként.

A termés hozamokra vonatkozó első ismereteink a XV. és XVI. századból származnak. 1431-ben és 1504-ben nagyon gyenge kenyérgabonatermés volt, [304](#) viszont 1438-ban és 1522-ben gazdag aratásról tudósítanak nemcsak Lózson, hanem a megyében is. [57\(9\)](#) A XVII. század egyes időszakaiban rozsból olyan bőséges termés volt, hogy nemcsak a házi szükségletet elégítette ki, hanem „megfőzve” állatokkal is etették: „Majorságnak rozstól főzve mindennap”. [58\(10\)](#)

A jobbágyok és zsellérek gabonaterméséről első ízben 1757-ből tudunk. Ekkor a jobbágyoknak 3430 kereszt, a zselléreknek pedig 96 kereszt gabonájuk (60%-ban rozs) termelt és a földesúr ezután hajtott be krajcáros dézsmát. A legtöbb termést betakarító jobbágyok: Deák Miklós 120, Mikó István 120, Kardos János 100, Ankhelyi Mihályné 100 kereszt. 1778-ban az alábbi terméseredményt vallották be a lózsi parasztok: búza 801, rozs 1026, árpa 165, zab 154 pozsonyi mérő.

A földesúr gabonatermése 1782-ben az alábbi volt:

rozs	586 kereszt	5 kéve
búza	665 kereszt	3 kéve
zab	178 kereszt	6 kéve
árpa	93 kereszt	–

Hogyan fizetett ebben az időben a kereszt erre az 1782. évi aug. 22-én véghezvitt uradalmi próbacséplés nyújt némi tájékoztatást.

3 kereszt búzából kijött	3 2/8 pozsonyi mérő
3 kereszt rozsból kijött	3 2/8 pozsonyi mérő
3 kereszt árpából kijött	4 2/8 pozsonyi mérő
3 kereszt zabból kijött	8 6/8 pozsonyi mérő

A termés hozam nemcsak a kévek nagyságától (búzát búza-, rozstól, árpát és zabot rozskötélbe kötötték), hanem a különböző dűlők talajának minőségétől és művelésétől (ugyanis a jobbágyok saját földjeiket „lelkiismeretesebben” művelték, az uraság földjein időnként csak „robotoltak”) is függött. Ezt látjuk az alábbiakban:

rozs:

51 kereszt	16 kéve adott	48 mérő tiszta	7 mérő alja rozstól
99 kereszt	5 kéve adott	135 mérő tiszta	2 1/2 mérő alja rozstól

126 kereszt	10 kéve adott	127 mérő tiszta	3 1/2 mérő alja rozsot
-------------	---------------	-----------------	------------------------

búza:

99 kereszt	10 kéve adott	80 3/4 mérő tiszta	3 3/4 mérő alja búzát
112 kereszt	16 kéve adott	126 mérő tiszta	5 mérő alja búzát
176 kereszt	6 kéve adott	163 1/2 mérő tiszta	4 3/4 mérő alja búzát ⁵⁹⁽¹¹⁾

A búza 1780-ban Lovon is hasonlóan fizetett: 5 1/2 kereszt 5 1/2 mérőt, ugyanennyi zab a lózsiaznál kevesebbet, 7 1/2 mérőt hozott.⁶⁰⁽¹²⁾

Az 1828-as regnicolaris összeírás szerint a jobbágy földeken 1 mérőnyi vetőmag átlagban tisztán (levonva a vetőmag, kilenced, tized) búzából 2, rozsból 3052 1/2, árpából 2 1/2, zabból 2 1/2 mérőt termelt. 1845-ben gyenge termés volt a lózsi határban. Búzából 277-, rozsból 553-, árpából 307-, zabból 100 pozsonyi mérő szerepel a kimutatásokban.

A termést még századunkban is a kisparaszti gazdaságokban a kereszt mennyisége és ennek hozama szerint értékelték. A búza (a 30-as évektől a bányai fajta terjed el) keresztje átlagban 45–60, a rozs 40–50, az árpa 80–100, a zab 40–50 kg szemet adott. A holdankénti (120 kg-t vetettek el) termésátlag búzából 16–18 q (az uradalomban 20–22 q volt), rozsból 13–15 q, árpából 14–17 q, zabból 10–12 q.

A nagyüzemi gazdálkodásra való áttéréssel (1959–1969 között) a holdankénti termésátlagokat vették alapul és ezek a következő arányokban növekedtek:

év	1959	1961	1966	1968
rozs (q)	5,1	10,3	–	–
búza (q)	11,8	12,1	16,9	20,4
árpa (q)	13,8	13,9	14,6	15,8
zab (q)	9,2	13,7	–	–

A terméseredményben, amely minden esztendőben az országos átlag felett volt, több tényező játszott szerepet (jobb talajművelés, nagy adagú műtrágyázás, gépesített betakarítás stb.), de az is alapvető volt, hogy búzából fajtacserét hajtott végre a tsz. Az új fajta, a szovjet Bezosztaja genetikai kapacitása lényegesen jobb volt, mint a korábbi hazai fajtáké. A változtatáshoz kellett néhány olyan vezető is, aki vállalkozott az újításra és ritka küzdőképességgel megáldva dacolt a meg nem értéssel, bizalmatlansággal is.

A jobbágyok körülbelüli kukoricatermésére először az 1798. évi uradalmi kimutatás szolgáltat adatot, amely szerint az uraságnak 80 3/4 mérő torzsás kukorica jött be a dézsmából. Az összes termés így legkevesebb 807,5 mérő volt.⁶¹⁽¹³⁾

A tsz kukoricatermesztésének holdankénti átlaga a 60-as években szintén növekvő irányzatot mutat.

év	1959	1962	1966	1968
----	------	------	------	------

mázsa	17,3	18,1	21,1	26,2
-------	------	------	------	------

A jobb eredmény az új hibridfajták meghonosításának következménye. A cukorrépa holdankénti átlagtermésére vonatkozólag csak 1930-tól rendelkezünk pontos adatokkal.

év	1930	1935	1939	1943	1958	1960	1966	1968
mázsa	180	140	160	95	140	177,3	202,6	228,3

A cukorrépatermés átlaga is számottevően emelkedett a „Búzakalász” TSZ-ben a régi magángazdaságok terméséhez mérten. (Pl. 1968-ban jóval túlhaladta az országos átlagot: 193,7.) Itt is fajtaváltoztatást eszközölt a közös gazdaság vezetősége.

3067. Értékesítés

Viszonylag kedvezőbb terményeladási lehetősége Lózson sokáig csak a földesúrnak volt. Ez a termény egy részét a XVII. és XVIII. században Bécs vagy Bécsújhely piacon értékesítette, a fennmaradót helyben német vándorkereskedőknek vagy a soproni piacon bocsájtotta áruba. 1757-ben az uradalom számadásában bevételként gabonából 3422 forintot könyveltek el, ami az ezévi bevétel (13 939 forint 86 3/4 dénár) 24,5%-t tette ki. 1784-ben piacra került az uraság

magtárából:

búzából	352 mérő tiszta és 32 1/2 mérő alja
rozsból	858 mérő tiszta és 24 1/2 mérő alja
árpából	202 mérő tiszta
zabból	241 mérő tiszta
kukoricából (torzsás)	64 mérő tiszta

Egy 1715-ből származó dokumentumban olvassuk, hogy a parasztok „saját dolgaikat alkalmas időben el tudják adni”. Nyilvánvaló, hogy egyes jobbágygazdaságok, amelyek ekkor már rendelkeztek irtásföldekkel, a szántóföldek terményeiből is tudtak piacra vinni. Áruik egy részét a „Sopronyi piarczon adván el”, a másik részét helyben értékesítették. Tudjuk pl., hogy 1777-ben az összes búzatermés mintegy negyedét (801 pozsonyi mérőből 201-et) hasznosították áruként. A szemestermények eladási áráról – lózsi viszonylatban – csak a XVIII. század második felétől vannak adataink. 1756-ban a rozs mérője 1 fl 6 kr. Egyik lózsi legénynek 1759-ben a rongyosi vendéglőben 2 köből kukoricáért 2 fl 50 den-t 1 köből zabért pedig 1 fl 30 den.-t fizetett a kocsmáros. 1711-ben a búza mérője 2 fl 30 kr., 1780-ban pedig 1 fl 50 kr., a rozsé 1 fl, a zabé 50 kr. 1784-ben a gabona igen ócsó és ára nincsen” – írta a plébános a püspöknek.”⁶²⁽¹⁴⁾

Az eladott gabona mennyiségére vonatkozóan hosszú időn keresztül nincs megbízható adatunk. A visszaemlékezések szerint a XIX–XX. század fordulója táján a gabonatermésnek kb. fele-háromötöde cserélt piacon gazdát. Különösen vonatkozik ez a parcellás kisparaszti gazdaságokra. Mióta a gabonatermesztés közösségben folyik, a felesleg nem kispiacon, hanem a Gabonafelvásárló és Feldolgozó Vállalaton keresztül kerül értékesítésre, még pedig az

évben	1964	1965	1966	1967	1968	1969
-------	------	------	------	------	------	------

mázsa 2722 6000 6740 8034 8880 7210

A háztartások kenyérgabona-szükséglete ma már kevesebb, mert gyakorlatilag megszűnt a házi kenyér sütése. A kenyeret készen vásárolják. Ez a tény is növeli az áruforgalomba kerülő gabona mennyiségét. A tsz gabonatermesztése a 60-as évek közepétől nyereséges volt.

A kukorica és a burgonya a kisparaszti gazdálkodásban főként az állatok hizlalására szolgált. Az esetenként fennmaradó felesleget – különösen az agrárproletároknál – szintén piacon adták el.

A cukorrépából származó pénz a múlt század 80-as éveiben jelentős szerepet vitt a paraszti sors javulásában. Ekkor kh-ként a répahozam értéke – [307](#)elbeszélések szerint – átlagban 80–100 fl-t tett ki. 1943-ban, amikor nagyon gyenge termés volt, átlagban 95 mázsát takarítottak be 1 kh-ról, amiért a gyár 871 pengőt fizetett. A tsz cukorrépatermesztése a 60-as években szintén jövedelemmel zárult.

A korábbi századokban a szőlő jelentette a legtöbb hasznot a lózsi családoknak. Az 1786-ban megjelent Korabinszky lexikon még azt írja Lózsáról, hogy lakói szőlőtermelők. [63\(15\)](#) Az 1828. évi összeírás szerint a mezőváros lakói szőlőből és szántóból élnek. Lózs szőlőkultúrájának csökkenése azonban annyira haladt, hogy az 1866-ban Fényes Elek tollából megjelent, Magyarország ismertetése c. munka már nem említi Lózsot a megyei szőlőtermesztéssel foglalkozó helységek között. Egy 1940-es jegyzői jelentés pedig már arról szól, hogy „Nagylózsoson kevés a bortermés és csak néhány családnál elégíti ki a szükségletet” [64\(16\)](#)

A lózsi szőlők borterméséről első adatunk 1539-ből van, amikor az egyháznak szedett bortizedből „jelentékeny” mennyiség jött be és feléért a földesúr 90 forintot fizetett. [65\(17\)](#) A dézsma nagysága természetesen mindig a bevallott terméstől függött. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a feudalizmus idején a terméseredményt – részben az akkori adminisztráció fejletlensége, részben egyéb szubjektív tényezők miatt, a hegymesterek „adatszolgáltatásától” kezdve a maga hasznát ugyancsak szem előtt tartó és ezért „megértő” decimátorig – nem volt lehetőség mindig pontosan regisztrálni. Talán Nádasdy Tamás embere 1542-ben a valóságnak megfelelően jelentette urának, hogy „6 hordó (1 hordó = 407,232 l) telt meg lózsi borral”. [66\(18\)](#) Az 1559-es bordézsmajegyzék az első, amely a szőlőhegyek dézsmáját külön-külön jelzi:

	csöbör	pint
Szent Király hegye	6	255
Ampám hegye	5 1/2	165
Szemes kuta hegye	10	160
Agg Szent Király hegye	6 1/2	70
Zsigmond hegye	8	120
Szeg hegye	20	303 1/2
Agg Sodor hegye	12	140
Új Sodor hegye	6	217
Nemes János hegye	18 1/2	50
Dobogó hegye	1 1/2	10
Alhegy	22 1/2	149
Börgöci hegye	7	113
összesen	123 1/2	1752 1/2

A szőlőhegyek termése a fenti összegnek legalább tízszerese, ami 82 456 liternek felel meg. A fizetők dézsmája 76 csöbör 4 és fél pint (1 csöbör 42,42 liter, 1 pint 1,6968 liter), ami pedig 3231,5556 litert tett ki. A tartozók összege 59 pint, azaz 100 liter.[67\(19\)](#)

308Az 1559-es lajstromban szerepelnek az *ohetek* 'óhegyek' tulajdonosainak nevei is, akikre – feltevésünk szerint – az összeíró a szőlőhegy terméketlensége miatt nem vetett ki dézsmát.

Dézsmafizető szőlőtulajdonosról azonban már előbből, a XV. századból is van adatunk. Pl. 1447-ben a soproni Keslaib András 2 akóval adózott lózsai szőlője után.[68\(20\)](#)

Négy évszázaddal később, 1943-ban a lózsai szőlőtermelők a következő bevallott bormennyiség után fizettek boradót:

fehérbor	7 hektoliter
vörösbor	212 hektoliter
összesen	219 hektoliter

A jegyzői beszámolóból az is kiviláglik, hogy a legtöbb bort az othelló (16 kh) és a sasza (1 kh) adta, a legjobb bor viszont a burgundi és a rizling (2–2 kh) termése lett.[69\(21\)](#)

A lózsai bor minőségéről különböző vélemények keringtek. Az 1715-ös összeírásban a parasztnak boráról az alábbi jellemzés áll: „...a bor egyes helyeken hitvány, más helyeken közepes.”[70\(22\)](#) Vályi 1799-ben megjelent „Magyarország leírása” c. munkájában olvasható, hogy „Lózs bora jó.”[71\(23\)](#) Fényes Elek a „Magyarország leírása” c. művében (1847) „jó asztali bor”-ként említi.[72\(24\)](#) Magyarország geogr. szótára (1851) szerint „Lózs bora közönséges.”[73\(25\)](#) 1943-ban elég elmarasztaló véleményt kapott: „a bor minősége gyenge.”[74\(26\)](#)

A feudalizmusban a jobbágyok boraikat, a lózsaiak kereskedelmének legfontosabb cikkét, elsősorban a helybeli földesúrnak adhatták el, mivel neki erre elővásárlási joga volt. De lefoglalhatta az úr a borokat tartozás, szolgáltatás vagy adó fejében is. Erre vonatkozólag az 1635-ös úrbéri szerződés két pontja is intézkedik: „Ha mi borok az elfoglalás után az jobbágyoknál megmaradnak, és valamely idegen ember azokra reá árulna, szüksége lévén a földesúrnak azokra is tartozzék az polgár inkább az földesúrnak pénziért adni, hogysen mint az idegennek”; „Az borárlás csak az szerént marad, azmint ennek előtte volt, úgymint: Szent Mihály naptul fogvást nagykarácsony napig, kivéven az vasárnapokat”.[75\(27\)](#) E szerződés szerint a lózsaiak rosszul jártak, mert Viczay Ádám nem engedélyezte nekik a téli féléves borkimérési jogot, holott ezt az 1550. évi 36. tc. biztosította a mezővárosnak. E jogot 1767-ben visszakapták és Szent Mihály napjától (szept. 29.) Szent György napjáig (ápr. 24.) szabadon árulhatták boraikat, ami évenként átlagban 42–42 fl hasznot biztosított a lózsaiaknak.[76\(28\)](#) Időnként azonban a Viczayak adtak lehetőséget, hogy a parasztnak boraikat nagyobb tételben idegeneknek is eladhassák, így a XVIII. század második évtizedében boraikat a Rábaközbe szállították, ahol olcsó áron (1 den.) adták el.[77\(29\)](#)

309A feudalizmus bukásával a földesúrral szembeni kötelezettség e téren is hatályát veszítette.

A borok áráról is maradtak fenn adatok. 1462-ben 15 akóért (1 akó = 54,30 l) 60 denárt fizettek.[78\(30\)](#) 1635-ben egy messzely (0,4242 l) seprűs bor ára 4 den., a színboré 5 den. volt.[79\(31\)](#) 1617-ben a mustot

olcsón, csöbrönként, „amelyben harmadfél akó van” 2 forintért árulták annak, aki úgy „veszi, hogy a maga hordóiba önteti”.⁸⁰⁽³²⁾ 1757-ben akónként a bor ára 2 fl 40 den. és 3 fl 25 den. között mozgott. Németh György jobbágy 2 fl 40 den., Reinhoffer János plébános 3 fl, Szívós György és Tóth János hegymesterek pedig 3 fl 23 dénárt kaptak akójáért. Utóbbiak 34 akó 2/4 fertályt adtak el.⁸¹⁽³³⁾ 1869-ben egy akó bor értéke (bevésés egy régi hordón) 5 fl 65 kr. volt. Az 1930-as évek elején a lakosok saját termésű boraikat literenként 25–30 fillérért kínálgatták, a kereslet ennek ellenére is kicsi volt.

Viczayék a saját termésű, a dézsmából bejött és a termelőktől felvásárolt borokat (1757. dec. 31-én a lózsi pincében 1035 és 1/4 akó volt) kocsmáikban árultatták, amelyek 1757-ben az alábbi bevételt eredményezték:

Lózs (kocsmáros: Miska Mátyás)	795 fl 58 denár
Iván (kocsmáros: Hess Péter)	1106 fl 94 denár
Jánosháza (kocsmáros: Kovács István)	461 fl 50 denár
Vica (kocsmáros: Teveli Mihály)	426 fl 2 denár
Ebergoc (kocsmáros: Szabó Mihály)	237 fl 65 denár

Ez utóbbi a tisztartó jelentése szerint „eleinte nem igen nagy nyereséget kapott, és ott az jobbágyok nincsenek is oda szokva.”⁸²⁽³⁴⁾ 1855-ben az italmérés az uraságnak Lózson 2295 fl 9 kr.-t hozott.⁸³⁽³⁵⁾

8. Állattartás

Az állattenyésztés régóta szoros tartozéka a lózsiak gazdálkodásának. Nagyobb létszámú állattartást, amelynek pontos számát egyetlen számadás sem jelzi, és ebből származó hasznot azonban sokáig csak a földesúr vallhatott magáénak. Ugyanis elegendő legelő állt rendelkezésére és az „ő marhái, bivalok, Juhok, Sörtvélesek szabadon legeltettek” a Nagyerdőn. A jobbágyok állatai is „örízthettek” a Nagyerdőben („Nagy Erdőnek azon részeiben á hol á Contractualisták Marhái járnak”) a Széchényi Györggyel 1692-ben megkötött legeltetési és makkoltatási szerződés értelmében (1790 körül szűnt meg), amelyet évenként megújítottak. Pl. 1735-ben az öreg disznók után 2–2 garast, a malacok után 1–1 garast fizettek.⁸⁴⁽³⁶⁾

310A község állatállományáról kimutatások csak 1752-től kezdve vannak.

	1752	1775	1828	1895	1911	1937 urad.-falv	1957	1967 tsz.-ház
ökör	128	120	100	260	331	74+65 = 139	80	
tehén	114	31	69	225	276	79+306 = 385	395	151+141 =
növendék	–	8	1	129	190	128+246 = 374	364	336+178 =
ló	6	20	26	58	123	63+102 = 165	166	53+1 =
szamár	–	–	–	4	3	4 – = 4	–	
kecske	–	–	–	1	2	– 19 = 19	–	
sertés	–	63	9	526	669	412+724 = 1136	878	772+275 = 1
juh	–	150	–	1900	1833	–	–	

Az 1848 előtti adatokból hiányzik az uradalom állatállományának létszáma, mivel az összeírások csak a paraszti gazdaságokra terjedtek ki. Az ezután készült kimutatások viszont már ismertetik a községben

található összes állatot. 1937-ben külön-külön jelezzük az uradalom és a parasztok, 1967-ben pedig a tsz és a háztáji gazdaságokban lévő állatlétszámot.

Az állattenyésztés a különböző időszakokban meglehetősen hullámzást mutatott. 1752 után pl. hosszú évtizedekig az egyébként sem nagy állattenyésztési kedv alább hagyott, amit a „communitas” 1828-ban azzal magyarázott meg, hogy „sertés tenyésztésre hiányzik a makkerdő, a nagyobb állatok számára pedig kevés a legelő és a rét”.⁸⁵⁽³⁷⁾ Az 1930-as évek második felében az állattenyésztés szintén stagnált. Ezért javasolta a község elöljárósága 1938-ban, hogy „többet lehetne befektetni az állattenyésztésbe és így a község lakosságának jövedelme több lenne.”⁸⁶⁽³⁸⁾ A második világháború alatti állatvesztéseket a község nehezen tudta pótolni és a háború előtti szintet csak 1956. után érte el. A mezőgazdaság fokozatos gépesítése a 60-as években az ökrök számát teljesen, a lovakét pedig nagy arányban apasztotta.

Az uradalom lótenyésztete a majorgazdálkodás kialakulásától kezdve még a XIX. század első felében is jól ismert volt. Viczay ménéséről Wesselényi Miklós, az árvízi hajós is tesz említést Széchenyi Istvánhoz 1831-ben írt levelében.⁸⁷⁽³⁹⁾ A ménés a Nagyerdőn volt, amely a nemesi birtokkal 1870-ben szintén gazdát cserélt. A Solymosyjak majorjában a XIX. század végétől az igás lovak vegyes sodrott fajtájúak, a parádés lovak pedig arab-lipicai keresztezésűek voltak az első világháború végéig, ezután igás lovaknak félvér és percheron, kocsilovaknak állami, tisztavérű lipicai méneket állítottak be.

A Viczayak szarvasmarhatenyésztése nem váltott ki olyan hírnevet, mint Solymosy László tehenészete az 1890-es években, amelyet megyei szinten az elsők között emlegettek.⁸⁸⁽⁴⁰⁾ A századfordulóra a tehenészet – míg a belső majorban volt – fekete-tarka hollandi tehenekből állott, majd fokozatosan hazai pirostarkára cserélődött ki. Az uradalom 1926-ban keleti fríz teheneket vásárolt Észak-Németországból. Ezek jó tejelők voltak, de a zsírtartalom alacsony volt, ³¹¹ezért tiszta vonalban nem tenyésztette a földesúr ezt a fajtát, hanem beolvasztatta a régi állományba. Az 1800-as évek végén a gazdaság szilajmarhákkal is foglalkozott. A teheneket nem fejette, hanem csak borjúnevelésre használta. Űszöket a szükségletnek megfelelő mennyiségben neveltette fel, az ökörborjakat mind meghagyta, egy részét saját igénybevételre, másik részét pedig eladásra. Ugyanis akkoriban – mivel gépek nem voltak – az igásállat jó és biztos jövedelmet biztosított. A tehenek féltetők alatt, rendszerint januárban ellettek bele a hóba, az anya lenyalta s már szaladt is utána a kisborjú. Az 1920-as évek elején a tehenészet kikerült Kislózsra, mert közel volt az erdő, legelő, ami a rideg és növendék szaporulatnak nagyon megfelelt. A bivalyokat, melyeket könnyen lehetett járomba fogni, az egervári (szintén a Solymosyjaké) gazdaságból hozták.

A Viczayak alatt a sertésenyésztés virágzott a lózsi majorban. A Solymosyjak viszont sokáig nem tenyésztettek sertést, mert „Szerbia és Szlavónia elárasztotta zsírral egész Európát, s maga is majd belefulladás”, olvassuk Solymosy László feljegyzései között. 1920-tól kezdve az uradalom azonban intenzíven kultiválta a sertéstartást, ugyanis ekkor igen kifizetődő volt. 70–80 anyasertése volt, szaporulatukat sokáig főleg 70 kg-os sonkasüldőként értékesítette, de a 110–120 kg-os hizlalt töke sertést is igen keresték. A tenyészde a Haraszton, a hizlalda pedig a belső majorban volt.

A juhászat a Viczayak egy fő bevételi forrásának számított. Az 1800-as évek egyes időszakaiban (gyapjúkonjunktúra) az állomány 6000 darabra is felnövekedett. A juhászatot, ameddig nagyon jövedelmező ágazat volt, Solymosy László is fejlesztette, de amikor a századfordulón megindult az ausztráliai és argentinai gyapjú behozatala, a birkatenyésztés haszna erősen csökkent. Ennek velejárója volt a létszám csökkenés. 1925-ben a juhállomány már csak 469 darabból állott. Ezt 1926-ban átvitték az újkéri gazdaságba (szintén Solymosy birtok), ahol jobb legelőviszonyok voltak. Az 1940-es évek elején az uraság a lózsi majorban ismét beállított 250 darabból álló nyáját. A XIX. században a lózsi juhászatban

előbb a spanyol merino, majd az Electorálnegretti posztógyapjas juh volt az általános, a század végétől a hosszabb gyapjas merino, ill. az ebből kitenyésztett hazai fésűgyapjas. 1911-ben a merino állományba 82 db tenyészkos, 783 db anyajuh, 427 db ürü, 541 db bárány tartozott.

Szamarat az uradalom tartott. A csacsifogat a kertészetben dolgozott, vizet hordott.⁸⁹⁽⁴¹⁾

Értékesítési adatok legrégebbiről a major gazdálkodásából maradtak meg. 1688-ban a gazdasági lovak páronként 75–90 fl-ért, 1701-ben darabonként 40–45 fl-ért találtak vevőre. Az 1590-es évek elején az ökrök párjáért 13–18 fl-ot fizettek. Az uradalom számadásából kitűnik, hogy 1755. május 20-án az uraság 4 ökröt adott el 200 forintért, 1757. szept. 18-án pedig egy kehes, sánta ökröt 21, öt szopós borjút 7 fl 50 denár-ért vásároltak meg a soproni mészárosok. 1757-ben egy ökörbőrt 4 fl-tál, egy borjúbőrt pedig 1 fl 50 denár-ral számláztak. Az 1757. márc. 23-i bevételt az alábbi képezte: 10 mázsa 66 „font” óvaj 12 1/2 denárjával 133 fl 50 den. 18 mázsa új vaj „fontja” 14 3/4 dénár, összesen 265 fl 50 den. Ugyanebben az évben a lózsia a tehénhús fontját 4 1/2 denár-ért kapták.⁹⁰⁽⁴²⁾ A Solymossy uradalom 1930-ban 63 db, 1938-ban 43 db hízót (ökröt, tinót) küldött piacra.⁹¹⁽⁴³⁾ Feltehető, hogy a csökkenés, ami ebben az időszakban világjelenség **312**volt, az élőállatok számában, ezzel függ össze. Viczay tiszttartója 1757 májusában 105 db bárányt (1 fl 40 denárjával), novemberben 150 db kost és ürüt (á 2 fl-jával), decemberben pedig 100 db sertést (4 fl-jával) adott át német mészárosoknak.⁹²⁽⁴⁴⁾ Solymossyékától 1930-ban 859 db 1934-ben pedig 975 db sertést vásároltak fel a kereskedők a budapesti ferencvárosi nyílt sertés vásáron.

A paraszti gazdaságok piacra bocsátott állatlétszámáról (ökor, tinó, tehén, hízósertés) 1911-től kezdve tudunk. 1911-ben 34 db hízóökröt és 300 db sertést, 1930-ban 70 hízóállatot (ökor, tinó), 26 tehenet, 735 db sertést, 1934-ben 104 db szarvasmarhát (ökor, tinó, tehén) és 842 db sertést, 1942-ben 8 db hízóökröt és 512 db sertést adtak el.⁹³⁽⁴⁵⁾

A „Búzakalász” tsz-ből a piacon értékesített állatok száma:

év	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
szarvasmarha (db)	87	83	58	96	133	92	87	180	194
sertés (db)	499	353	612	739	875	654	630	699	679

A hízó állatok súlya 550–600, a hízósertéseké pedig 100–110 kg között váltakozott.

A tsz-nek a tejhozamból is volt bevétele. Az átlagos tejhozam csak lassú ütemben emelkedett és a közölt átlagok azt mutatják, hogy a tsz tejtermelése egyik évben sem érte el az országos szintet (1959-ben 2160, 1967-ben 2480 liter). A fogyasztásra bocsátott tejmenyiség az alábbi négy évben:

1959	199 950 liter (131 db tehén, átlagos tejhozam 1450 l)
1960	234 500 liter (125 db tehén, átlagos tejhozam 2036 l)
1966	259 000 liter (123 db tehén, átlagos tejhozam 2106 l)
1967	267 000 liter (151 db tehén, átlagos tejhozam 2420 l)

A háztáji gazdaságok állattenyésztési árutermeléséből is néhány adat:

év	1961	1963	1969
szarvasmarha (db)	10	32	83
sertés (hízó, db)	40	43	20

A tsz tagsága a háztáji tejtermelésből évenként átlagban 360 000 liter tejet adott el a tsz-en keresztül.

9. Egyesülés

Az adatok az 1969. évvel zárulnak. Ennek oka, hogy 1969. aug. 5-én a nagy-lózsi „Búzakalász” tsz, a röjtökmuzsaji „Jövendőnk” tsz és a sopronkövesdi „Béke” tsz egyesült „Szamuely Tibor” tsz néven, Nagylózs központtal. Az egyesült tsz területe 4035 hektár, vegyes profilú, adottságai kedvezőek, gazdálkodását a kiegyensúlyozottság jellemzi.

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

313 HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Horváth Zoltán: Verbényi László 70 éves

Horváth Zoltán: Verbényi László 70 éves

Tisztelettel és szeretettel köszöntjük a 70 éves Verbényi (Veszélka) Lászlót. Sopronban született 1910. december 14-én, itt végezte az elemi iskolát és a gimnáziumot. Tanulmányait – 1929 és 1932 között – a szegedi Tudományegyetemen folytatta, ahol középiskolai tanári, majd bölcsészdoktori oklevelet szerzett.

Hivatása, munkája Budapesthez kötötte, viszont szülővárosával szakadatlan kapcsolatban maradt; a távolban is annak szószólója, hűséges fia. A „Soproni Szemle” szerkesztőségének 1938 óta tagja; helytörténetírásunk egyik legkiválóbb művelője és támogatója, német nyelvű irodalmi és oktatói munkássága országosan elismert; úttörő és értékálló.

Már Szegeden, 1932-ben a soproni németségről készített dolgozatával egyetemi pályadíjat nyert. Érthető, hogy a tehetséges ifjú, az 1932/33. évi tanévet állami ösztöndíjasként a bécsi Collegium Hungaricum-ban töltötte. Ekkor jelentek meg első cikkei a budapesti Deutsch-ungarische Heimatblätter című folyóiratban: „Totenausbitte in Wandorf bei Sopron” és „Ein Arbeitslied aus Ödenburg-Sopron”. Doktori értekezését: „Sopron régi németsége és a német nyelv feltűnése a városi kancelláriában” címmel 1934-ben a város adta ki. Egyik tudományos eredménye, hogy az eredeti oklevelek újbóli áttanulmányozása alapján a soproni Lövér (ómagyar *lüér*) kérdését tisztázta.

Tudományos és pedagógiai pályáját tanársegédként 1935 őszén a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaságtudományi Karának Neveléstudományi Intézetében kezdte meg.

Ezzel egyidejűleg a Gazdasági Szaktanárvizsgáló Bizottság jegyzője, és a nagy múltú Kereskedelmi Akadémia, majd a Gyakorló Kereskedelmi Középiskola tanára lett. Ebben az időszakban nagy szorgalommal végezte nyelv- és oktatástörténeti kutatásait Sopronban, Budapesten és más városokban. Kutatásainak eredményeit 1937-től kezdve (mintegy húsz kisebb terjedelmű cikkben) közölte a Soproni Szemle, a Nevelésügyi Szemle és egyéb folyóirat. A Soproni Szemle külön kiadványaként is megjelent, 1939-ben a „Soproni rajziskolá”-ról írt tanulmánya, amelyet a feldolgozás gazdagsága és újszerűsége alapján egyetemi pályadíjjal jutalmaztak. Ez mindmáig az iskolatörténeti feldolgozások mintájául szolgálhat. Munkásságának kiteljesedését jelentősen gátolta, hogy 1943 után katonai szolgálatra kötelezték, majd hadifogságba került. Csak 1947 júliusában térhetett haza családjához, két gyermekéhez és soproni származású feleségéhez, akivel 1940-ben kötött házasságot.

Visszatért a Gyakorló Kereskedelmi Középiskolába az oktató-nevelői munkájához is. Már 1948-ban nemzetközi fórumon szerepet kapott, a IV. Egyetemes Nevelésügyi Kongresszus titkára lett Egy év múlva, 1949-ben a Gazdasági Műszaki Akadémia Nyelvi Tanszékének vezetőjévé nevezték ki. Ezen a főiskolán készült el irányításával a németnyelvű „Egységes jegyzet” korszerű idegennyelvi anyaga, amely új irányt jelzett a felsőfokú idegennyelvi oktatásban, ezért azt más intézmények is átvették. Tevékenysége elismeréseként 1953-ban több ízben kapott miniszteri dicséretet, oklevelet, 1953-ban a Felsőoktatás kiváló dolgozója kitüntetését. Majd a Közgazdasági Egyetem Nyelvi Intézetének vezetésével bízták meg. Itt az „Egységes jegyzet”-hez hasonlóan, most már valamennyi közgazdasági ág német nyelvi anyagának kidolgozásán fáradozott. A külkereskedelmi nyelvtudás színvonalának emelése céljából pedig megjelent szerkesztésében és részben tollából a németnyelvű „Külkereskedelmi Nyelvkönyv” is; első kiadása 1955-ben, a második 1957-ben. A középiskolai idegennyelvi tananyag korszerűsítése érdekében készült el Mollay Károly és Krammer Jenő közreműködésével a gimnáziumi „Német nyelvkönyv” I–IV. kötete. A külföldre utazók számára pedig [314](#) az „Ezer szó németül” című kiadvány 1954-ben, amelynek azóta már a 6. kiadása is megjelent.

Egy évtizeden át (1951–1961) elnöke volt az Idegennyelvi Módszertani Bizottságnak, amelyet a felsőbb hatóság a módszertani munka javítása érdekében hívott életre. Programokat készíteti, országos ankétokat szervezett és vezetett, előadásokat tartott pl.: „A szókincs szerepe a nyelvtanításban” és „Platz der Lexik im Sprachunterricht” (Berlin) címen. A bizottsági sikeres működéséért a felsőbb hatóság többször fejezte ki megelégedését.

A sokirányú idegennyelvi anyag kidolgozása közben hű maradt a nyelvtörténethez. Kandidátusi dolgozatát „A soproni kancellária korai újfelnémet emlékeinek mondattana és alaktana” címmel készítette el és védte meg 1964-ben.

A nyelvtörténet mellett különös érdeklődést tanúsított a szókincs és szakszövegolvasás iránt. Tekintélyes munkát vállalt a „Magyar–orosz külkereskedelmi szótár” kidolgozásában, valamint szerkesztőként készítette el a „Magyar–német külkereskedelmi szótárt” és annak német–magyar változatát. Ezek ma is becsült szakkönyvek és újabb kiadásuk vált szükségessé. A szaknyelvi képzést, főképpen a folyamatos szakszövegolvasásban való jártasságot szolgálja: „A szakszövegolvasás fokozatai” című tanulmánya. Ennek megírására az inspirálta, hogy több éven át a Budapesti Műszaki Egyetemen, majd a Belkereskedelmi Kutató Intézetben dolgozott tudományos tanácsadóként. Az államközi tanácskozásokon való részvétele lehetővé tette a korszerű államközi német nyelv alapos megismerését.

Töretlen akaraterővel most is terveket sző. Ez év végére elkészül egy jelentősebb, az oktatásügyet szolgáló munkája. Mollay Károly irányításával részt vesz a soproni korai újfelnémet szókincs gyűjtésében,

tanulmányokat ír a korábban gyűjtött kutatási anyagából; pl. néhány megjegyzést fűz majd a Soproni Szemlében 1979-ben megjelent Bunker-cikkhez. További kutatásaival Sopron múltjának még alaposabb megismeréséhez igyekszik hozzájárulni. Kívánjuk, hogy terveit siker koronázza és további jó egészségben munkálkodhassék helytörténetírásunk javára.

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Nagy Miklós: Adatok Acsalag történetéhez

Nagy Miklós: Adatok Acsalag történetéhez

II.

5. Acsalag lakossága 1855-től megkezdte az önálló gazdálkodást. A telkes jobbágyokból telkes gazdák lettek, a zsellérekből pedig oktálosok. A földek most már a parasztság tulajdonát képezték, megszűnt a robot, dézsma stb. A zsellérség is földhöz jutott az 1855-ös elkülönítés alkalmával. Acsalagon egy oktál (1/8-ad telek) nagysága csak 9,6 kishold volt. Ezen a területen sok esetben ketten, sőt négyen is osztozkodtak, úgyhogy egy-egy családra 4,8 és 2,4 hold jutott. Ebből a kevés földből bizony nem lehetett eltartani egy családot. Ezért az oktálosok nagy része elszegődött a herceg földszigeti és mátyásszigeti majorjaiba cselédnek. Nehezítette a volt zsellérek sorsát még az is, hogy a határ leglaposabb részeit kapták meg, amit sokszor elöntött a víz.

1856-ban 81 család élt Acsalagon 60 házban.⁸⁽⁴⁶⁾ Több háznál kettő, sőt a faluvégi zsellérházaknál három-négy család is lakott közös udvarban:

315 Háza szám:	Név:
1a.	Miholics János
1b.	Miholics József
2	Horváth György
3	Szabó István
4	Bendes Vendel
5a.	Makkos János
5b.	Makkos György
6	Brányi Gáspár
7a.	Brányi Imre
7b.	Brányi György
8	Bucsis Vendel
9a.	Horváth Antal
9b.	Havas Antal
10a.	Kovács Ferencz
10b.	Németh barát János
10c.	Kovács Péter
11	Horváth István
12	Horváth Mihály

- 13 Nagy Antal
- 14a. Horváth Vendel
- 14b. Lengyel Péterné
- 15 Horváth Davidoc
- 16 Horváth Márton
- 17 Pásztorház
- 18 Tóth János
- 19a. Makkos István
- 19b. Makkos Antal
- 19c. Makkos János
- 20 Németh Gáspár
- 21a. Bendes Mihály
- 21b. Bendes István
- 22a. Márkus János
- 22b. Márkus Antal
- 22c. Bendes József
- 22d. Bendes István
- 23 Árvai István
- 24a. Kópházi István
- 24b. Kópházi Pál
- 25a. Bendes Márton
- 25b. Bendes Ferenc ifj.
- 25c. Bendes Péter
- 25d. Bendes Ferenc öreg
- 26a. Németh József
- 26b. Németh György
- 27 Németh Mihály
- 28 Kiss Lőrincz
- 29a. Peleskei Ádám
- 29b. Peleskei Mátyás
- 30 Iskola épület
- 31a. Nagy István
- 31b. Nagy Péter
- 32a. Németh Illés
- 32b. Németh György
- 33a. Brányi Flórián
- 33b. Horváth István
- 34a. Nagy Mihály
- 34b. Nagy János
- 35 Nagy Mihály
- 36a. Igaz Mihály

- 36b. Igaz István
- 37 Brányi György
- 38 Herceg Eszterházy kocsmája
- 39 Kainer Antal
- 40 Acsalag község háza
- 41 Igaz György
- 42 Szilágyi János
- 43 Nagy István
- 44 Németh Mihály
- 45 Brányi László árvái
- 46 Nagy József
- 47 Nagy Pál István
- 48 Szabó György
- 49a. Nagy Mihály
- 49b. Nagy Jan István
- 50 Lakatos Antal
- 51 Bendes István
- 52 Németh István
- 53 Barát Mihály
- 54 Németh barát János
- 55 Tompos József
- 56 Pintér Mihály
- 57 Pintér István
- 58 Pap Mihály
- 59 Jáger István
- 60 Nagy István

316A herceggel való megegyezés alapján tehát meg lehet állapítani, hogy a 81 családból csak 49-nek volt földje, a többi 32-nek egyáltalán nem. Ezek többnyire az uraság, vagy a jobb gazdák szolgálatában álltak mint cselédek vagy szolgák.

Az 1860-as évekig nem volt még túl nagy aránytalanság a birtokviszonyokban. De a több évig tartó szárazság és az egérkár sok családot arra kényszerítették, hogy földjeiket eladják a tehetősebb gazdáknak. Persze burjánzott az uzsora is, mivel akkor még nem volt uzsoratórvény. Az öregek elbeszélése szerint 40–50, sőt még 60%-os kamatok is voltak. A századfordulóra így alakult ki az az egészségtelen birtokarány, hogy a határ 1/10-ed része egy család, a Szilágyiak birtokába került.

Az 1860-tól 1871-ig tartó száraz időjárás alatt hatalmas egérkár is pusztította a határt, úgyannyira, hogy az 1866. okt. 28-án kelt adóslevelek tanúsága szerint az akkori pénzügyminisztérium az országos alaptól őszi vetőmagra, 5%-os kamatra, három évi törlesztésre a teljes gazdáknak 18-18 forintot, a zselléreknek pedig 10-10 forintot adott kölcsön.

Egy adóslevél: „Kötelezvény 18 azaz Tizennyolc forintról v. é., melyet alólírott acsalagi Árvai István a

magas csász. kir. pénzügyminisztérium 866.-ik évi Szeptember 5-éről kelt, 39.277 szám alatti rendelete folytán őszi vetőmagra inség ügyben a magyar országos alpból Acsalag községnek kölcsönzött tőkéből 5% kamat fizetés mellett felvettem, megösmérem. Mely tőkét 867-ik évi Január 1-től számítandó kamatjával három év alatt egyenlő részletekben, nevezetesen 6 frt részlet szerint minden év utolsó napján a községi bíró kezéhez lefizetni tartozom. Mellynek pontos és rendes lefizetésére magamat és maradékaimat is kötelezem. Ezennel beleegyezésemet adom, hogy ezen tőke biztosításául az acsalagi t. j. (tulajdonjogi) könyv számú ívben felvett birtokomra tulajdon költségemen be is táblázható. Előttünk ifj. Nagy István bíró; Nagy Antal öregesküdt; ifj. Brányi György esküdt; Bendes Ferencz esküdt; Fürst Mihály, jegyző. Kelt Acsalagon október 28.-án 866 Árvai István sk.”

A nagy szárazság alatt a Hanság is annyira kiszáradt, hogy az öregek elbeszélése szerint kutak építésére a terméskövet Nezsiderből (ma Neusiedl am See Burgenlandban) kocsiikkal a Hanyon keresztül toronyiránt hozták.

1872 elején aztán annyi sok csapadék esett, hogy a visszafelé folyó Rába az egész környéket mocsárvilággá változtatta. A természeti csapások következtében rossz termés volt. Ezért sok acsalagi kölcsönt vett fel, Szilágyi Mártontól, a kölcsönt nem tudták visszafizetni, így eladósodtak és kénytelenek voltak elárverezni földjeiket. Ezeket a Szilágyi család vette meg. Így került a birtokukba 128 hold föld – a határ egytizede. Még a mai tanácsháza épületét is ők építették.

A Szilágyiak az 1800-as évek közepén kerültek Acsalagra Földsziget majorból, ide pedig az Alföldről jöttek. Szilágyi Márton számadó gulyás volt Esterháznál. Annyira meggazdagodott, hogy a kismartoni (ma Eisenstadt Burgenlandban) bank fele részvénye az övé lett.

A Szilágyiakon kívül négy-öt családnak volt 30–50 holdja, öt családnak 16–20 és 12 családnak 8–15 holdja. A lakosság többi része törpebirtokos és zsellér volt. Mivel a Rábca szabályozása után a szántók területe a régi laposok rovására egyre szaporodott, a nagyobb gazdák egyre több cselédet, illetve szolgálényt hoztak a környező községekből. Az elszegényedett öslakók ugyanis nem szívesen vállaltak szolgálástot. Ma a falu lakosságának kb. 50–60%-a az 1890 óta behozott cselédek és beházasodott szolgálények utódaiból áll.

Mivel a falu lakossága ebben az időben gyors ütemben növekedett, határa pedig teljesen körül volt véve hercegi birtokkal, a szegénység egy része (amely nem bírta vagy nem akarta túrni munkaerejének kizsákmányolását) kivándorolt Amerikába, vagy más falvakba költözött. Akik idehaza maradtak, a nagy gazdáknál, a többség a földszigeti és csatárimajori uradalmaknál aratóként dolgozott. 1890-től 1914-ig Amerikában 25–30 családfő dolgozott gyárakban és bányákban. Ezek nagyrészen 1920-ig hazajöttek, csak 6 család maradt kint végleg. 1903-ban a szigetközi Halászi községbe is elköltözött három népes család. Ezek Amerikában járt emberek voltak, akik 6–8 évi keresetüket megtakarítva 20–30 holdas birtokokat vásároltak Halászi 317községben. 1938-ban az akkori Moson megyei Püskösdvásárra (ma Várbalog) ment telepesnek 6 népes család. Még az 1945-ös földosztás után is elköltözött a Sopron melletti Ágfalvára 18 család, mivel idehaza a földosztáskor is szűken jutott föld egy-egy igénylőnek.

Akik idehaza maradtak, azok sem ültek összetett kézzel, hanem mint híres, jó munkások állandóan keresték a módját, miként javíthatnának sorsukon. 1901-ben a falu lakossága Bilovits csornai káplán tanácsára megalakította az első szövetkezetet („Keresztény Fogyasztási Szövetkezet”), amelynek az akkori kántortanító, Kárpáti Lajos lett az ügyvezető elnöke. Erre nagy szükség volt, mert abban az időben az idegen származású kiskereskedők alaposan benyúltak a nép zsebébe. A szövetkezet 1910-ben belépett a

Hangya Országos Szövetkezeti Központba és 1948-ig, a Földműves Szövetkezet megalakulásáig jól működött.

1910-ben a földszigeti hercegi uradalomból a szegényebbek 252 kat. hold bérletet kaptak. Az első világháború alatt ez a „polgárbérlet” segítette át a szegényebb emberekből álló kb. 65–70 családot a kenyérgondokon.

Az akkori közgondolkodásra jellemző, hogy a hercegi gazdasági tanács által felajánlott 700 kat. hold bérletet a bérlő szövetkezet többségében szűklátó körű tagjai nem merték leszerződni. Ugyanis megijedtek az évi bér (2 mázsa búza) felének előre való kifizetésétől. Így a vállalkozóbb szelleműek is kénytelenek voltak megelégedni 3 holdakkal. A szomszédos Bősárkány lakossága pedig a neki felajánlott bérletet el sem fogadta. Igaz, ők többségükben gyékényfonással foglalkoztak, aki pedig gazdálkodni akart, a mosonszentjánosi (ma Jánossomorja) határában bármennyi bérlőhöz hozzájuthatott. 160 hold területet a Nyírka majori határból az egyik kocsmáros és három középparaszt mégis bérbevett, amin aztán jól meg is tollasodtak.

A herceg a haszonbérbe adott terület nagy részét 1930-ban áthelyezte a bősárkányi telekkönyvi határban levő birtokára.

A haszonbér szerződést 1930-ban a következő feltételekkel kötötték meg:

„A hercegi hitbizomány haszonbérbe ad az acsalagiaknak Csorna község határában levő birtokaiból 54 kat. hold 1310 □-öl földet és Bősárkány község határában levő birtokaiból 200 kat. hold 280 □-öl földet, összesen 254 kat. hold 1590 □-ölet.

Ezután a haszonbér évenként:

a csornai terület után kat. holdanként 150 kg búza = 45,43 q búzára, a bősárkányi terület után kat. holdanként 200 kg búza = 449,42 q búza ára. A haszonbér kezdetének időpontja 1930. nov. 1. és lejáratának időpontja 1942. év nov. 1. Az évi haszonbér összegét félévenként előre, két egyenlő részletben és pedig mindenkor november 1-től 10-ig és május 1-től 15-ig kell fizetni. Késedelmes fizetés esetén 2%-ot meghaladó kamat jár. Haszonbér elengedést még elemi csapások esetén se lehet kérni és a szerződést idő előtt nem lehet megszüntetni”.⁹⁽⁴⁷⁾

Persze előfordult az is, hogy rossz termés esetén a haszonbérlők nem tudtak fizetni, 1934-ben pl. herceg Esterházy Pál keresetlevelet adott be a soproni járásbíróshoz acsalagi haszonbérlői ellen, mivel tartozásukat ügyvédi felszólítás ellenére sem fizették meg. A haszonbérlőktől 494, 8 q búza árát követelte, ami akkor 515 pengő 95 fillér volt, továbbá 400 pengő adót, tehát összesen 915 pengő 95 fillért. Ehhez az összeghez hozzájött még 6,5% késedelmi kamat is. A herceg a következő acsalagi lakosok ellen adott be keresetlevelet: Horváth Károly, Nagy Kálmán, Horváth Vince, Nagy Lajos, Makkos Ferencz, Horváth Mihály, Makkos Péter, Igaz László, Árvai Ambrus, Pölöskei Mihály, Igaz Kálmán, Igaz Mihály, Nagy Péter, Nagy József, Nagy Mihályné, Miholics Antal, Németh Gyula, Nagy József, vitéz Tóth János, Pölöskei Vince, ifj. Németh Antal, Horváth József, id. Horváth András, özv. Nagy Sándorné, özv. Horváth Gézáné, Németh Józsefné, Bendes József, Igaz Antal, Kópházi József, Csiszár Vincéné, Farkas Péter, Nagy Mihály, Igaz Péter, Horváth Mihály, Németh Mihály, özv. Nagy Kálmánné, Szabó Horváth József, Kiss Sándor, Szücs Vincze, Horváth ³¹⁸János, Horváth Vendel, Kozma Pál, Árvai Antal, Miholics István, Pölöskei János, Csiszár István, Fodor Mihály, Csizmadia György, Bucsis József, Miholics Györgyné, Igaz Gézáné, Szabó József, Horváth László, özv. Brányi Gyuláné, Mikola Péter, Brányi Dezső, Horváth Lajos,

ifj. Németh József, Nagy Géza, Németh József, Bendes István, Májlinger István, Tóth József, Szabó Péter, Nagy Lőrinc, Brányi József, Igaz Antal, Igaz István, Kópházi Illésné, Nagy János, Horváth István, özv. Brányi Antalné, özv. Horváth Istvánné, Szeli Bálint, Pesti István, Kocsis Mihály, Nagy Flórián, Szalay Antal, Papp János, Tekler János, özv. Kópházi Kálmánné, Kópházi István, Nagy János, Németh Sándor, özv. Horváth Vendelné, Hideg István, Pénzváltó János, Bendes Antal, vitéz Szalay István, Nagy Sándor, Nagy Mihály, Tompos József, ifj. Igaz Mihály, Rác István, Varga György, Tóth Illés, Németh Kálmán, Nyerges Imre, Szalay József, Takács Antal, Tekler Pál, Dobsa Kálmán, Pintér Máté, Varga József, Szücs Miklós, Pénzváltó István, Varga Antal, özv. Török Józsefné, ifj. Bider Sándor, Bendes Lajos, Nagy István, Nagy Imre, ifj. Horváth Mihály, Bucsis Károly, Orbán Ferenc, id. Nagy Antal, Szücs János, Varga János, Pesti Imre, Horváth Pál, Varga Lajos és Muzslai András.

6. Az acsalagi „Polgárbérlő Szövetkezet” 1945-ben szűnt meg. 1945 tavaszán az Esterházy birtokokat fölosztották a parasztság között. Acsalagon a 171 igénylőnek 470 kat. hold jutott (csak ennyi volt az acsalagi telekkönyvi határban), habár a falu határa teljesen körül volt véve hercegi birtokkal. Ezek nagyobb része Csornához, részben Bősárkányhoz tartozott, így az acsalagiak nem kaptak belőle. A Földosztó Bizottság ügytelensége folytán a hansági rétekből is kismennyiségűt a községet, noha a mi őseink tették használhatóvá. A tőlünk északra fekvő hansági terület ugyanis tele volt zsembékkal. A zsembékokat kapákkal talajszinten levágták, boglyákba rakták és amikor a talaj nedvessége megengedte, elégették. A falu lakossága 1880-tól 1905-ig kb. 1000 kat. holdat tett így használhatóvá a Hanságban. A kizsembékozott területet utána 4 évig ingyen használhatták.

A Hanságból csak 1948-ban, a Földosztó Bizottság feloszlása után sikerült nagy hercehurcával 180 kat. hold égett területet Csornától visszaszerezni. 1959-ben pedig 80 kat. hold területet kapott a község a termelőszövetkezet megalakulásakor a megszünt farádi állami gazdaságtól.

A földosztáskor kapott 3-tól 8 holdig terjedő földeken nagy lendülettel indult meg a gazdálkodás, amit az is elősegített, hogy falunkban a sokat szidott hansági rétek közelsége miatt majdnem minden családnak volt egy, kettő, vagy három szarvasmarhája, sőt 1950-re három-négy családon kívül gyengébb, erősebb fogata is. Az egész falu népe felismerte a belterjes gazdálkodás hasznát és már 1946-ban, utána még 5 évig cukorrépa és cikória vetőmagokat termelt állami szerződésre. A jó iramú fejlődést az 1950-es évek túlszigorú beszolgáltatási kötelezettségei aztán alaposan megbénították.

A termelés 1954-től újra föllendült. A falu lakossága lassan jómódra tett szert. Kultúrház épült 1957-ben, új két tantermes iskola pedagógus lakással. 1966-ban artézi kutat fúrtak, beton gyalogjáró készült.

A termelőszövetkezeti csoport 1948-ban alakult meg 160 hold földön. Kezdetben botladozva ment pár évig, majd többszöri átszervezés után jobban gazdálkodott. 1956-ban feloszlott, de 1957 tavaszán újra megalakult 15 taggal. Csak egypár lovuk volt, de az akkori tagság szorgalmas kitartó munkával, jó eredménnyel gazdálkodott. Vetés vagy takarmányozás idején befogták a háztáji teheneket is, a szántásnál pedig besegített a csornai gépállomás.

A falu 1959-ben alakult át termelőszövetkezeti községgé (Törekvés TSZ). A beszerzés nem volt könnyű dolog. A többség, még az 1945-ös földosztáskor földhöz jutottak is, ragaszkodott az önálló gazdálkodás formáihoz. A közös gazdálkodás később meghozta aztán az eredményt, amihez a tagok szorgalma is hozzájárult. Az egész mezőgazdaságot gépesítették, megszűnt az ökörrel vagy lóval való fáradalmas és nem kifizetődő szántás-vetés. Az ökröket eladták, kezdetben csak a lófogatok maradtak meg. Megszűnt a kézzel való aratás is, ami bizony azelőtt sok verejtékébe került a lakosságnak.

319A 60-as években a faluban majdnem mindenki új házat épített. Eltűntek a nádfedeles házak, ma még mutatóban is alig akad. Sok fiatal tanult tovább, vagy elment a városba gyárban dolgozni. Aki nem akart a termelősövetkezetben dolgozni, az elmehetett a vízügyi gazdálkodáshoz vagy építkezéshez. Bősárkány és Acsalag, továbbá Csorna és Acsalag között lebetonozták a régi rossz utakat.

Rendszeres buszjáratot létesítettek, nem kellett többé a bősárkányi állomásra vagy Csornára gyalog járni.

Soknak van motorkerékpárja és autója. Majdnem minden háznál van televízió, sőt sok helyen fürdőszoba is. Mivel a falunak még nincs vízvezetéke, úgy segítettek magukon, hogy az udvaron levő gémes kutakból motorral szivattyúzzák be a lakásba a vizet.

Megszűnt a kenyérsütés is, a kenyeret a boltban veszik. Majdnem minden háznál van még tehén, a tejet a csarnokba hordják, mert a tejből jó pénzt lehet kiárulni. Tenyésztenek nyulat, bikát, baromfit, amit az állam jó pénzen megvásárol tőlük. Háztáji földjeiken az 1970-es években különösen fellendült az uborkatermelés, amiből egyes családok évi 30–40 ezer forintot is beszedtek.

1975-ben megtörtént az acsalagi, bősárkányi, barbacsi és maglócai termelősövetkezetek egyesülése „Hanságmenti TSZ” néven. Az acsalagi tsz. addig 1120 hektár (= 1944 kat. hold) területen gazdálkodott. Ebből volt: 769 hektár szántó, 144 hektár rét, 133 hektár legelő, 74 hektár erdő, nádas, utak, árkok és majorterület. Meg kell még említeni, hogy az acsalagi TSZ kétszer (1972, 1973) is kapott kiváló szövetkezeti oklevelet.

7. Dűlőnevek az acsalagi határban

1851-ben: Öreg föld, Makkosmellék, Felső lapossziget és kert, Félhold, Habosmelléke, Rábczadomb, Bartossziget (ma Cigányhany), Hanylik, Osztály, Tüszköves, Kőkényesdomb, Süledék, Káposztás-kert, Alsó répási, Alsó Örszesziget, Kertalja, Csajtai, Répási nyugati, Bírósági.¹⁰⁽⁴⁸⁾

1856-ban: Bikadombi, Habosmelléke, Cigányhanyi, Hosszú félhold, Kormossziget, Pordányi rétek, Lapossziget, Nyárfai makkosmellék, Kőkényesdomb, Bősárkányi határra dűlő.¹¹⁽⁴⁹⁾

1959-ben: Tudósi+Kovács, Lakórét nyugati, Lakórét keleti, Felsőtag, Nyársi, Lapossziget, Sövénykút, Bérlet nyugati, Öregbérlet, Szabótag, Igaztag, Nagy Antal tag, Csúcscitora, Citora déli, Cigányhany+18 napos, KISZ (Kőkényes dombalja azelőtt), 15-ös árok melléke (azelőtt Böcskei dűlő), Mátyássziget, Betyártag, Répási, Brányi melléke, Csornai út, Vitézttag nyugati (régebben Sötétnyires dűlő), Vitézttag keleti, Pordányi, Kétvízköze, Tudós domb (régebben Fekete víz domb), Jegyzőföld, Brányitag hátulja.¹²⁽⁵⁰⁾

8. A falu lélekszámának alakulása

Acsalag 1690 körüli betelepítése kb. 8–10 családdal indulhatott meg. Az 1696–97-es rábaközi főesperesség egyházlátogatási jegyzőkönyvből tudjuk, hogy a falu lakossága ezekben az években 61 személyből állt, ez 1714-re 164-re emelkedett. A lakosság nagyobb része kb. 1720 körül költözött be.¹³⁽⁵¹⁾

320Év:	Család:	Lakosság:	Házak:
1697	–	61	–
1714	10	164	–
1767	16	–	13
1786	–	275	30

320Év:	Család:	Lakosság:	Házak:
1828	–	435	55
1850	–	475	–
1856	81	–	60
1863	–	535	–
1869	–	640	–
1880	–	659	86
1900	–	736	–
1930	–	813	125
1976	–	826	–

Acsalag ősi családjai: Baka, Brányi, Nagy, Sipos, Meszlényi, Szabó, Makkos, Bartos és Csordás. A Brányiak nemesek voltak, Győr megyéből származtak Acsalagra.

1767-ben a következő családok éltek a faluban: Havas, Szabó, Makkos, Brányi, Bartos, Horváth, Németh, Nagy, Igaz, Süpöcz, Árvai, Jáger, Bendes, Pupp, Mészáros, Kópházi és Papp. A Baka, Sipos, Meszlényi és a Csordás család tehát csak rövid ideig szerepelt a falu történetében. Az Igaz család szintén nemes család volt.

1856-ban: Miholics, Horváth, Szabó, Bendes, Makkos, Brányi, Bucsis, Havas, Kovács, Németh, Nagy, Lengyel, Tóth, Márkus, Árvai, Kópházi, Kiss, Peleskei, Keller, Igaz, Szilágyi, Lakatos, Barát, Tompos, Pintér, Pupp, Jáger. A többi ma Acsalagon élő család, tehát csak a későbbi években települt be a faluba.

9. Függelék

Acsalag 1859. évi számadása 1858. november 1-től 1859. október végéig bevett és kiadott pénzekről.[14\(52\)](#)

Bevétel:	Valósággal bevett pénz:		Hátramaradt:	
	frt	kr	frt	kr
I.				
A múlt 1858. évi számadás bezártával maradtott	37	98		
II.				
Község házai és korcsma után való jövedelem				
A község 14 évi korcsmai joga haszonbérbe adatván bejött	53	–		
III.				
Község földjei és rétjeiből való jövedelem				
A község földjeiből 2 hold eladatott	40	–		
Az 1857. -dik évi büntetési tartozásból mint régi tartozásból befizetett	8	49	21	61
Az 1858.-dik évben kimutatott büntetési hátramaradásból befizettetett	16	80	1	85
Az 1859. évben a mezei rendőrség elleni büntettekből befizettetett	12	–		

Bevétel:	Valósággal bevett pénz:		Hátramaradt:	
	frt	kr	frt	kr
Épülő felek tartoznak fizetni			56	95
Összes bevétel:	255	42	80	41

321 Kiadás	frt	kr
<i>I. Külömféle adózások</i>		
1. Császári, királyi adóra a község birtokáról	19	73
2. Adóra a község és iskola birtokaitól	4	34
<i>II. Napi díjakra való kiadások</i>		
3. Csornai Cs. kir. szolgabírói hivatalnak útiköltség fejében oskolaügyben	2	83
4. Csornai Cs. kir. szolgabírói hivatalnak 1857. évi okt. 19. útiköltség	1	65
5. Csornai Cs. kir. szolgabírói hivatalnak 1857. évi okt. 19. útiköltség	–	12
6. Csornai Cs. és kir. szolgabírói hivatalnak útiköltség térítése fejében újoncozási ügyben	–	97
7. Csornai Cs. és kir. szolgabírói hivatalnak újoncok összeírása után	1	49
8. Útiköltség	2	–
9. Útiköltség térítése fejében Kis Rába folyóvizének rétekre kieresztése tárgyában	1	80
10. Bősárkányi ker. jegyzőnek napidíjaira	19	73
11. Bősárkányi ker. jegyzőnek útiköltség	15	–
12. Acsalagi előljárásnak utazási költségre a község határain kívüli fáradozásaiért	68	64
13. Katonai sorshúzási költség	12	82
<i>III. Fizetések</i>		
14. Községi bírónak évi fizetésére	40	–
15. Öregesküdtek évi fizetésére	10	–
16. Tisztelendő Plébános úrnak	7	–
17. Oskolamester úrnak évi fizetésére	24	15
18. Kisbírónak évi fizetésére, 6 forint csizma ára és 5 forint fizetés	11	–
19. Varga István eszterórnak, bakternak csizma árába és öreg szűr árába	8	80
20. Megyei levélhordónak	6	90
<i>IV. Község házaim</i>		
21. Oskolaszoba falainak sárazásáért	8	84
22. Községi gyümölcsfaoskola kerítésére vásárolt deszka	12	96
23. 2 kéve vesszőjért	–	80
<i>V. Külömféle kiadások</i>		
24. Cs. kir. bélyegre az 1858. évi számadáshoz	–	99
25. Biczenczi Mórítz halottkémnek néhai Tóth József halálesetének kivizsgálásáért	2	66
26. Tóth János hivatalszolgának	1	96

321 Kiadás		ft	kr
27.	Írószerekért	5	–
28.	Gyümölcsfaoskola kerítésének beállításáért mint faragási bér fizettetett	2	–
29.	Brányi Györgynek ugyanezen gyümölcsfaoskolához szükségelt két kerítéslábért és korlátért	2	–
30.	Brányi Györgynek a felső kúthoz kivántatott fájáért	3	–
31.	Brányi Györgynek a kovácsházhoz adott fájáért épületre	2	63
32.	Könyvnyomdának nyomtatványokért a csendőri rendelet nyilvántartásához	1	24
33.	Rosenberg József könyvkötőmesternek könyvkötői munkálatokért	6	40
A kiadás összege:		309	45

Esszerint több a kiadás mint a bevétel 54,03 forinttal Kelt Acsalagon jan. 10-én 860.”

322 Acsalag község 1860-dik évi számadása

Bevétel		Bevetetett	
		ft	kr
1.	I. A múlt 1859. évi számadás lezártával maradott	–	–
	II. Község házai és korcsmája után való jövedelem		
2.	A község 1/4 évi korcsma joga haszonbérbe adatván bejött	53	–
	III. A község földjei és rétjeiből való jövedelem		
3.	Az 1857-dik évi szeptember 1-én felvett árverezési jegyzőkönyv alapján a község földje haszonbérbe adatott, mint ezt az 1859. évi számadásból láthatni, jelen évre bejött	87	15
4.	Az 1857-dik évi büntetési tartozásban kimutatott 1859. évi számadásban kitett hátramaradási összeg	21	61
5.	Az 1858-dik évben kimutatott büntetésből hátramaradó összeg	1	85
Összesen		163	61

Kiadás		ft	kr
<i>I. Különféle adózásokra</i>			
1.	Cs. k. adóra a község birtokátul	23	12
<i>II. Napidíjakra való kiadások</i>			
2.	Lichtenstern Antal cs. k. szolgabírónak Acsalagon teljesített oskolaügyben	1	52
3.	Kovács Zsigmond útmester úrnak eszterei felügyelésre	–	95
4.	A csornai cs. k. szolgabírónak napidíjjaira az acsalagi község által okozott Bősárkányban vízeresztés vizsgálata tárgyában	3	60
5.	Csornai cs. k. szolgabíró hivatalnak 1026–860 szám alatti nyugta szerint	5	25
6.	Az acsalagi oskolaterv felviteli tárgyában Szombathelyi János bírósági kiküldöttnek	1	30
<i>III. Fizetésekre</i>			

7. Hajós János főtisztelendő plébános úrnak kiszolgáló istentiszteletére	7	–
8. Brányi György községi bírónak hivataloskodásért	40	–
9. Nagy Antal acsalagi öregesküdtnek a fentebbi érdemben	10	–
10. Bősárkányi kerületi jegyzőségnek	25	–
11. Tisztelendő Plébános úrnak	26	46
12. Fürst Mihály acsalagi oskolamesternek évi fizetésre	23	–
13. Bendes Márton éjjeliőrnek 2 évi szür ára, 2 évi csizma járandóságára	19	40
14. Német Mihály kisbírónak évi járandóságába	11	–
15. Gancz János csornai órasmesternek	25	–
16. A megyei levélhordónak évi fizetésére	6	88
17. Halenczer Jakab bodonhelyi eszteró őrzőnek	2	–
323IV. Község házaira tett tatarozások		
18. Fecs József csornai kádármesternek egy vederre	1	60
19. Horváth Mihály acsalagi faragónak a kovácsműhely és faoskolánál tett faragási munkálatokért	19	–
20. Brányi Györgynek a temetőhöz adott 2 kapufáért	1	70
21. Kranicz György csornai kőművesnek a kovácsháznál tett munkálatokért	21	–
22. Molnár János tamási lakosnak a kovácsműhely zsuppozásáért	4	–
23. Klein Józsefnek nádért	9	85
24. Gestesner Lőrincnek 3 szál deszkáért a kovácsműhelyhez	1	55
25. Böhm József asztalos mesternek a kovácsházhoz csinált ablakokért	8	–
26. Billing János lakatos mesternek a kovácsházhoz csinált pléhért	3	20
* Megjegyzés: ajtózárt nevezték pléhnek		
<i>V. Különféle kiadások</i>		
27. 1860-dik évben történő sorshúzási kiadások	20	–
28. Az acsalagi előljárási kiadásnak a község határán kívüli fáradozásaira	71	65
29. Az acsalagi iskolai lak fűtésére vett fáért	7	–
30. Ramaszester Károly veszprémi könyvnyomda tulajdonosnak Acsalag részére kiszolgált 125 nyomtatványokért	2	50
31. Acsalag község részére kiszolgáltatott irószerekért	5	–
32. Acsalag község adóssága az acsalagi szenttemplomnak tartozandó kamatok fejében 2 évre	17	59
33. A soproni hitellelkkönyvi tanácsos uraknak	11	65
34. A mesteri özvegyi alapítványba mint az 1859 és 1860 évre tett befizetési járandósága	6	30
35. Az országos kormánylapokért előfizetesképpen	2	20
36. Az 1854 és 1859-dik évi kormánylapokért	11	21
37. Az 1858 évi kormánylapokért	6	–
38. Az 1859-dik évi kormánylapok bekötéseért és a jegyzői és a jegyzői hivatalhoz írott csomók táblázásáért	37	–
39. 1859-dik évi bírói számadásra szükségelt billyegére	2	60

40. Rozenberg József könyvkötőnek az új községi hivatalkönyv bekötéséért	1	30
Összes kiadás	502	68
Ehhez számítván ifj. Brányi György acsalagi bíró által előlegezett összeget, mely az 1859-dik évi számadásban látható	Hátramaradt 53,69	
	eszerint a kiadás	502,68
	ideszámítva a bevétel	163,11
	eszerint fölözi a kiadás a bevételt	339,57
Bevén jelen ifj. Brányi György acsalagi bíró által előlegezett összegben a fentebbi hátramaradásban tett 859 évről összeget		53,69
Marad összesen adós az 1860-dik évi számadás bezárásával a község		393,26

324 Brányi György Acsalag község bírása felvesz az acsalagi szenttemplomi pénztárból a község közszükségleteire 100 forintot.

Ezen összeg levonatik ifj. Brányi György bíró által előlegzett 1859 és 60-dik évi összegből, nevezetesen 100 ft.

Azt levonván marad adós az acsalagi község a nevezett bírójának 293, 26 forinttal.

Megjegyeztetik miszerint ifj. Brányi György jelenlegi acsalagi bíró és számadó követeléseinek kívül összevéve bíraskodása alatti bevételeit és kiadásait 1858, 1859 és 1860-dik évről még is adós ezenkívül a község az acsalagi templompénztárba 105 forinttal.

Ezzel ezen községi bíró számadó ifj. Brányi György által előadatván lélekismeretesen ennél többet ezen évbéli számadásra nézve megjegyezni nem tud.

Kelt Acsalagon December 20-án 1860

ifj. Brányi György bíró
Nagy Antal öregesküdt
Horváth István
Nagy István
Horváth Mihály
Nagy Péter
Bendes Ferencz
Brányi Gáspár
Nímeth János
Brányi Imre
ifj. Nagy István

(Eredetije a csornai Helytörténeti Gyűjteményben)

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Szita Szabolcs: Észrevételek egy „Válasz” kapcsán

Szita Szabolcs: Észrevételek egy „Válasz” kapcsán

Hiller István „Válasz hozzászólásokra és észrevételekre” című írásában (SSz. 1980, 223–224.) reagált azokra a közlésekre, amelyek e folyóirat előző két számában jelentek meg és a Hiller–Németh sorozatban kialakított történeti képen igyekeztek mondanivalójuk szerint igazítani. A „Válasz ...” egyik meglepetése, hogy egy „társszerzést” érintő észrevételekre csupán az egyik szerző válaszolt. Másrészt a „Válasz...” valójában kitért a vita elől, az összes lényeges kérdést megkerülte. Nem adott választ arra, hogy a hozzászólások, az opponensek kritikai észrevételei jogosak-e vagy sem.

A „magyarázó és bizonyító kutatás” forgalomzavarairól, kritikailag nem ellenőrzött „felfedezéseiről”, amelyek múltképzést, szemléletünket – akár jószándékból – zsákutca felé terelhetik, véleményemet már kifejtettem (SSz. 1980, 129–142). Ám a jószándékú buzgalom feltételezése sem teszi elfogadhatóvá a feldolgozásban talált megalapozatlan állítások sorát, a téves következtetéseket, még az ugyancsak kifogásolható „fényképátvételeket” sem. A terjedelmes sorozatnak csak néhány – kronológiai ugrásokkal tarkított – fejezetével foglalkoztam. Észrevételeimet kiterjedt adatsorral, források ütköztetésével és elemzésével bizonyítottam. Úgy tűnik, hogy ez a dokumentáció elkerülte a „Válasz...” szerzőjének figyelmét. Hivatkozásaim bizonyára nem „cáfolhatatlanok”, de olyan „apróságok”, amelyek ellenőrizhetők, hisz a jegyzeteimben megadott kutatóhelyeken és forrásokban rendelkezésre állnak.

A „Válasz...” nem kényszerített arra, hogy álláspontomon az összes itt érintett kérdésben bármit is változtassak, így nem is segíthette a szükséges alkotói légkör kibontakoztatását, mivel írója egy terjedelmes sorozattól való indokolatlan félelmére hivatkozva mások dokumentált kutatási eredményeire, vagy a közvetlen tapasztalatokon alapuló megjegyzéseire érdemben, felelősen nem reagált. Ebből következik, hogy [325](#) észrevételeimet számba jöhető érvelés nélkül egyszerűen „szubjektív ágyazású állításoknak és cáfolatoknak” minősítette.

A „Válasz...” újra csak azt kívánta elhíttetni az olvasóval, hogy a Hiller–Németh sorozatot – mint önmagában vett, valami más minőséget – sajátos, egyedi mércével kell mérni, nem pedig az általánosan elfogadott értékrend szerint. Ez a (létrejötté körülményeit tekintve is sajátos) „krónika” tehát olyan értékrendbe illeszkedik, ahol a valóságos, korszerű társadalmi értékskála és minőség – még, az események egyszerű feljegyzése időrendi sorrendben” (SSz. 1980, 224.) tekintetében is mintha érvénytelenné válnának.

A „Válasz...” szerzője azt állítja, hogy a Soproni Szemlében közzétett hozzászólásokat „jóval” azok „megjelenése előtt” már megválaszolta – másutt, eddig még publikálatlan munkájában. Abban – írta – az eddigi kutatási eredményeket meghaladó, „cáfolhatatlan bizonyítékokkal” rendelkezik. (De akkor miért kellett memoártöredékekből „krónikát” csinálni?)

A „Válasz ...” soraiban beígért „több száz oldalas” munkát – gondolom másokkal együtt – kíváncsian várom, hisz abból derül majd fény mindarra – ígérte a szerző –, amit a Soproni Szemlében 1978–1979-ben kiadott társszerzése kapcsán szerinte rosszul, vagy nem tudok.

A „Válasz...” (tudniillik annak szemlélete és gyakorlata) időszerűvé teszi a soproni helytörténetírás eddigi tapasztalatainak mérlegelését. El kell végezni a történeti kritikára alapozott összegezését azért, hogy *magasabb rendű követelményekhez igazodhassék*, s megfeleljen a helytörténetírás iránt megnövekedett társadalmi és tudományos igényeknek. Meggyőződésem, hogy a Soproni Szemle arra hivatott, hogy felelős,

színvonalas műhelye, kollektív fóruma legyen az elkötelezett, korszerű történetírói gyakorlatnak.

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Fried István: Csepreg és Csorna egy 1829. évi német lexikonban

Fried István: Csepreg és Csorna egy 1829. évi német lexikonban

Több ízben szoltunk már arról,¹⁽⁵³⁾ hogy Rummy Károly György lelkesen és állhatatosan közvetített a magyar és a német művelődés között, magyar lapokban német és osztrák művelődési jelenségekre, osztrák és német lapokban, kiadványokban magyarokra hívta föl a figyelmet. Hangsúlyoznunk kell, hogy a figyelmet hívta föl, hiszen inkább az adatközlés, az ismertetés az erőssége, és kevésbé az elemzés, a föltárás. Éppen ezért, ha képet akarunk kapni Rummy Károly György ilyen irányú tevékenységéről, a különféle osztrák és német újságok „Intelligenzblatt”-jait kell átlapoznunk, illetve pl. a Hirnök hírrovatát. Sztágazó levelezése révén szinte mindent tudott, ami korának szellemi világában történt, hatalmas és egyre bővülő könyvtára pedig a pontosabb tájékozódásban segítette. Más kérdés, hogy ismertetései, hírei – bár helyet kaptak a lapok hasábjain – nem érthették el valódi céljukat: a hírül adott vagy ismertetett jelenség nem ébresztett igazi figyelmet, belevesztett a többi hírbe, ismertetésbe. A szándék dicséretes volta azonban így sem kétséges. Annál inkább, mivel ez Rummy Károly György tevékenységének csak egyik, bár kétségkívül nem elhanyagolható **326**részterülete. Egy másik részterület a különféle gyűjteményes kötetekben, a nagyszabású vállalkozásokban való részvétel. Ezek közé sorolhatjuk az Ersch-Gruber-enciklopédia szócikkeit. Ez a maga korában rendkívül fontos, magyar vonatkozásaiban még föl nem tárt „enciklopédia”-szerű lexikon több magyarországi munkatárssal dolgoztatott. Közülük a legszorgalmasabb és a legfoglalkoztatottabb volt Rummy Károly György, aki az irodalmi-kulturális szócikkeket vállalta, valamint tőle származnak a topográfiai szócikkek is. Természetesen lexikonciktől nem várhatunk új adatokat, önálló kutatást: Rummy Károly György – mint máskor is – többnyire kompilált. Az irodalmi-kulturális jellegű szócikkekben barátja, Kazinczy Ferenc véleményét követi, jórészt a kazinczyánus elveket ülteti át a gyakorlatba. A topográfiai szócikkek pedig a korban használatos lexikonok adatait ismétlik, ám ha szükséges, kiigazítással, helyesbítéssel.

Rummy e tevékenységét igen jelentősnek véljük. Egy népszerű, sokat forgatott lexikont 1829-ben látott el magyar adatokkal, s ismertető szándékai itt maradéktalanul érvényesülhettek. Az olvasó pontos értesüléseket kaphatott Magyarországról. Ezúttal a *Csepreg* és a *Csorna* címszavakat²⁽⁵⁴⁾ mutatjuk be magyar fordításban, hogy Rummy módszerét láthassuk.

„Csepreg (*ejtsd Tschepreg*), Csapring, Tschapring, nagy magyar mezőváros Sopron vármegyében, Alsó-Magyarországon, a Dunán túl, az alsó járásban, a Rábcánál vagy Répcénél, fél órányi távolságra Kőszeg szabad királyi várostól, katolikus egyházközséggel és két katolikus templommal. 1823 katolikus, 2

protestáns és 35 zsidó lakossal (a győri püspöki egyházmegyei kalendárium szerint). Jelenleg a Jankovics (ejtsd *Jankowitsch*) nemesi család birtoka. A helységnek szerfölött kiterjedt szőlőhegyei, nagy erdőségei és tekintélyes juhtenyészete vannak. Ebben a mezővárosban régóta tartanak falusi lefuttatást pünkösdhétfőnként. Csak nőtlen ifjak versenyezhetnek a díjért, saját lovukon, nyereg nélkül. A helység előjárói az utolsó lófuttatás győzteséért mennek. Ő nagy virágkoszorút tesz a fejére, és a menet a rét felé vonul. Egy bizonyos távolságot három ízben futnak végig, és az a legény, aki a harmadik futásnál győz, megkapja a pünkösdi király nevet és a virágkoszorút, és egyúttal a következő hónapra azt az előjogot, hogy a falusi kocsmában szabadon fogyaszthat, és ha lova legeltetés közben valami kárt okozna, nem lefoglalható.³⁽⁵⁵⁾ Csepreg egy ideig püspöki rezidencia volt. Egyesek szerint itt állt a római Scarabantia városa avagy Colonia Julia, mások szerint azonban valószínűbb, hogy azon a helyen terült el, amely nincsen messze Sopron városától. Az ágostai hitvallású protestánsok a XVI. és a XVII. században ama Nádasdy grófnak irányítása alatt, akikhez Csepreg Új Szigettel (Sárvár) tartozott, és akik akkoriban protestánsok voltak, a grófi várban és Új Szigeten hírneves gimnáziummal és nyomdával rendelkeztek, amelyben több, főképpen magyar és latin nyelvű teológiai műveket nyomtattak.⁴⁽⁵⁶⁾ Ugyancsak itt tartották, 1587. március 15-én a hírneves, ágostai hitvallású dunántúli szuperintendens, Bejthe István⁵⁽⁵⁷⁾ vezetésével az emlékezetes protestáns színódust, és 1591. június 2-án a magyarországi protestáns egyháztörténetben nevezetes csepregi kollokviumot (Colloquium Csepregiense), a luteranus és a kálvinista érületű teológusok között. Ez a kollokvium, hasonlóan a teológiai kollokviumokhoz, a concordia helyett a teológusok között még nagyobb discordiát eredményezett, és a magyarországi protestánsok forma szerint való szétválását két pártra vagy egyházra (az evangélikus-luteránus és az evangélikus-kálvinista vagy református) okozta. 1776 áprilisában leégett a Vár és a tető, ennek során 25 személy vesztette életét.”

³²⁷Az első lábjegyzet: „1539-ben itt nyomtatták ki a magyar nyelv első nyelvtanát. Ennek szerzője Erdősi János volt.”⁶⁽⁵⁸⁾

A második lábjegyzet: „Bejthe István először a Batthyány grófnál udvari lelkész (a gróf Batthyány család a XVI. században protestáns volt, később tért vissza a katolikus egyházba, és a családból a XVIII. században egy erdélyi püspök és egy esztergomi érsek származott),⁷⁽⁵⁹⁾ Német-Újvárott avagy Güssingben, Vas vármegyében, később ágostai hitvallású dunántúli szuperintendens, magyar teológiai és botanikai szakíróként is ismert, 1621-ben halt meg. Igencsak hajolt a kálvinizmus felé, mégsem lett református lelkész és szuperintendens, mint azt tévesen állítja Horányi Elek *Memoria Hungarorum scriptis editis notorum* című művében.⁸⁽⁶⁰⁾ Ennek a magyarországi protestánsok történetében jelentékeny szerepet játszó teológusnak részletes életrajzát tudós barátom, a soproni G. Gamauf lelkész írta meg Stäudlin és Tschirner kiváló *Archiv der Kirchengeschichte*je részére.⁹⁽⁶¹⁾

Hasonló módszerrel készült a *Csorna* címszó is.

„Csorna (ejtsd *Tschorna*), csinos és népes magyar mezőváros Alsó-Magyarországon, a Dunán túl, az ötödik avagy alsó járásban, a Rába folyótól kifelé, részint a herceg Esterházy-uradalomhoz, ti. a kapuvárihoz, részint a premontrei prépostsági uradalomhoz (s nem mint Crusius állítja *Postlexikonában*:¹⁰⁽⁶²⁾ „a helybeli premontrei prépostság megszüntetése miatt a vallásalaphoz”) tartozik, katolikus egyházközséggel és egy premontrei kolostorral-templommal és 4200 lakossal, amelyből 4155 katolikus, 5 protestáns és 40 zsidó.¹¹⁽⁶³⁾ Az itteni, 1180-ban alapított premontrei prépostságot II. József uralkodása idején 1786-ban megszüntették, de I. Ferenc 1802-ben ismét visszaállította, és a csornai premontrei prépostság *Canonici regulare*seinek prépostjukkal együtt ismét itt van a rezidenciájuk, valamint archívumuk 1808 óta ismét úgynevezett *Locus credibilis* (hiteles hely), amelyben okiratokat őriznek, és hiteles másolatokat készítenek. Csornának az Esterházy herceghez tartozó része a kapuvári uradalomhoz

tartozik, a többi azonban Maglócza és Gyarmath falvakkal, továbbá még néhány faluval és majorsággal a premontreiek uradalmának részét alkotja. A Mihály arkangyalról elnevezett plébániatemplom harminc évvel ezelőtt leégett, és ez időtől fogva az egész egyházközség istentiszteletét a premontrei templomban tartják. A vidék sík, erdők övezik és mocsarak, amelyekből nádat termelnek. A föld zsíros, és búzában rendkívül termékeny.”

A lexikon kívánalmainak megfelelően Romy elsősorban geográfiai-topográfiai ismereteket közöl, a városok történetére csak annyiban tér ki, amennyiben az a helyrajzi tényeket kiegészíti. Nem azért nem foglalkozik a helytörténettel, mintha erre nem tudott volna adatot kapni, akár az idézett Gamauftól, akár mástól. A lexikon terjedelmi korlátai kötötték, s az az egységes szemlélet, amely egy lexikon munkatársait kell, hogy jellemezze, így is, amikor csak lehet, kitér művelődéstörténeti vagy néprajzi érdekességek leírására, mint azt a Csepregről írott címszó dokumentálja. A két szócikk bizonyítja, hogy Romy szavahihető források alapján dolgozott, a kor színvonalán álló ismereteket közölte. Ezzel jó szolgálatot tett megbízóinak, a lexikon olvasóinak, de a német–magyar kulturális kapcsolatoknak is.

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Keszei Dénes: A nagycenki vámszedés 600 éves története

328 Keszei Dénes: A nagycenki vámszedés 600 éves története

1. Nagycenk község egyik legrégebbi utcáját ma is *Vám utcának* nevezik. Az utca végén elterülő szántónak évszázados neve *Vámrét*. 1429-ben pedig a község neve is *Vámoscenk* volt. Ma is mindennapos szóhasználat: „Ott láttam a vámnál” stb. Több mint hatszáz évig szedtek itt vámot.

A földesúri világban a „természeti akadályok leküzdésére felállított létesítmény”, vagyis az egyes utak és hidak fenntartása a földesurat illette, ennek fejében szedhette a vámot. Cenken a legrégebbi időben mind az Ikván, mind az Arany-patakon való átjutás jelentette az akadályt. A vámokból befolyt összegek jelentősen növelték az urasági bevételeket, azért a vámkérdést mindig kiemelten kezelték.

A cenki vámszedésre vonatkozó legrégebbi ismert feljegyzés a sárváriak kiváltságlevelében olvasható.¹⁽⁶⁴⁾ A király ugyanis 1328-ban a sárváriaknak vámfizetési kiváltságot ad, azaz vámmentességet biztosít. Zsigmond király 1404-ben megerősíti e kiváltságlevelet.

Ez időben Cenken több birtokos család is élt (Monorosdi, Cenki, Gödörcei család), nem tudjuk, melyik kapta először a vámszedési jogot.

2. *A Kanizsaiak idején (1390–1534)*. Sárvár 1390-ben került a Kanizsaiak kezére a cenki vámmal együtt. 1402-ben Zsigmond király elleni lázadás miatt Kanizsai János érsektől elvették Sárvárt; 1409-ben Ozorai Pipó, Zsigmond olasz származású hadvezére kapta meg, vele a cenki vámot.²⁽⁶⁵⁾

Mikor a Kanizsaiak újból a király mellé álltak, megkapták tőle Simontornyát, Lékát, Csepregtet.

Kanizsai János (II.) és a Tolnában birtokos Ozorai 1424-ben elcserélték Sárvár várát és tartozékait Simontornya váráért, s a hozzátartozó falukért. A cenki vám újra Kanizsai kézbe került. A község ekkor még csak részben volt a Kanizsaiaké.

1430-ban Kanizsai László (I.) és Imre volt a birtokos. Az ő idejükben a vámmal kapcsolatban sok panasz

és visszaélés történt. Nem csoda, mert vámbevételük elérte az összbevétel 10%-át.

Az első panaszt ők tették Zsigmond királynál, Bécsben Lózsi Beled özvegye és fia ellen, mivel Cenken a vámot elfoglalták.³⁽⁶⁶⁾

1451-ben Bodó Gergely budai várnagy tett panaszt a soproni tanácsnál Kanizsai Imre cenki vámosai ellen, mert azok a fia részére, Bécsbe küldött holmikát szolgáljától és az őt kísérő zsidótól elvették.⁴⁽⁶⁷⁾ Eltulajdonított tárgyak: nyesttel bélelt, aransárga fonallal szegélyezett bíborszínű suba, egy vég csemelet posztó, 18 aranyforint. A szolgát kísérő zsidótól pedig elvettek 100 aranyforintot érő 2 gyűrűt és egy násfát.

Bodó kérte a soproni tanácsot, hogy ezek visszaszerzésében legyenek segítségére. Ez időben Kanizsai vámosai Mátyás és Lőrinc familiárisok voltak.

1465-ben egy osztrák kapitány tett újabb panaszt a vámosok ellen. Kérte a soproni tanács segítségét a cenki vámnál elvett kocsija és lova visszaadása ügyében.

Kanizsai Lászlót (II.) 1472-ben már meg is fosztották az adószedéstől, mert igazságtalan adóbeszedést végeztetett.⁵⁽⁶⁸⁾ Mátyás király később – érdemeire való tekintettel – visszaadja e jogot, és felszólítja a kereskedőket és utasokat, hogy Cenket érintve fizessék meg a törvényes adót (útvámost). Hirdessék ezt ki vásárokon és nyilvános helyeken.

³²⁹Négy év múlva Kanizsai László kezéből kicsúszik Cenk fele és a cenki vám fele. Csupor Demeter győri püspök veszi zálogba 1500 aranyforintért. 1534-ben a Kanizsaiak roppant vagyona örökségébe – házasság révén – a Nádasdyak léptek.

3. A Nádasdyak idején (1534–1671). Egy 1639. évi, Nádasdy Ferenc (III.) földesurasága alatt készült községi beszámoló közli, hogy „Czenken az úr önagyságának vámja vagyon, kinek jövedelmet szedi az vámos.” A kocsmá mellett volt a vámház, bár a mai községháza helyén korábban épített „antik vámház” is állt még.⁶⁽⁶⁹⁾

Nagycenk ez időben „fő vámos hely volt a Fölső Vidéken”. A hegykői és szentmiklósi vám felé igyekvőknek a cenki vámnál be kellett jelentkezniök. A vámosnak joga volt a fegyvereket is elvenni.

A vámosok nehéz munkát végeztek, mert a vámot jórészt természetben kellett begyűjteniök. Így a halat, a rákot, a bort, sót, a gyümölcsöt, baromfit, a bárányt, deszkát, edényt stb.

Néhány vámtétel:

„Egy lovas emberen vesznek egy garast.

Asszonyállat, ha semmit sem viszen, semmit nem ad.

Hátas kalmár egy pénzzel tartozik.

Ha fazekat visznek, minden szekér fazéktól 4 fazekat, és az lovaktul 1 garast adnak.

Mikor juhok hajtanak, ha ötvennek fölötte vagyon, egyet tartoznak adni.

Egy szekér sótul, ha tíznek fölötte vagyon rajta, egy sóval tartoznak.

Mikoron vásárra kalmár vagy szíjártó, varga, szabó megyen, minden szekértül vesznek 12 garast Mikor tükmonyat, gyertyát, szappant és egyebet visznek gyalog, egy db a tartozás, vagy pénzt adnak.

A képes aratók, vagy cséplőrészt vivők csak a vonyós marhátul fizetnek egy garast.

Aprólékos vásárlásnál, ahogy a vámos lölkiismerete szerint megalkudhatik.

Nemes ember semmivel sem tartozik, de ha kereskedésért viszen, vagy marhát viszen által, tartozik fizetni.

Vándorló mesterlegény 10 krajcárral tartozik.”

A soproni, szombathelyi és csepregi ember 1-1 szekér tehertől is csak 1 garast fizetett, sőt „a soproni ember, ha pecsétí vagyon, semminemű kereskedéstül nem tartozik.”

A vámos fizetése: évente 13 frt készpénz, fehér ruházatjával együtt. Mente, dolmány, nadrág, egy báránybőr bélés, két téltre való.

A vám szerepét növelte ebben az időben, hogy egyes alkalmazottak és az iskolamester is innen kapták meg közvetlenül az illetményeiket. Nádasdy Pál idejében, 1631-ben pl. az iskolamester az urasági malomból kapta a gabonát, a vámháztól pedig 4 duga sót és pénzben 12 frt-ot.

A vámáruk elhelyezésére külön vámházra is szükség volt. Az 1543-tól meglévő királyi rovasadóösszeírások többször említik a 2 vámost és a vámházat. A legrégebb ismert vámház a mai községháza helyén állt, az újabb a Soproni utca közepén (19. sz.). Az 1639. évi összeírás e házat így jelöli meg: „Jankó Máté zsellérháza. Vámhely vagyon rajta, s földeit a vámos éli.”

1670-ben, a Nádasdyak birtokossága utolsó évében is állt a két vámház, így írják le: „Itt régtől vámház volt, s az igazságát a kocsmáros vagy vámos kezeli.”⁷⁽⁷⁰⁾ A szövegből sejthető, hogy csak egy vámos volt, áruvámolást nem végzett, hanem pénzben szedte a vámot.

4. A Széchenyiek idején (1677–1918). A vámutakról csak a Széchenyiek birtokbahelyezésének évében, 1677-ben értesülünk. I. Lipót Nagycenk területén 3 vámutat engedélyezett:⁸⁽⁷¹⁾

330„1. Nagycenk falu alsó végétől a felsőig. Hossza 377 folyóöl (= 714 m) és egy kőhíd.” (Ez bizonyára a Soproni u. volt); „2. Az Ikva-patak hídjától a vámig, 274 folyóöl, 3 kövámhíd.” (Ez tehát a Vám utcától Kiscenkig terjedt, 519 m hosszúságban); „3. Keresztúr felé, a patakhoz vezető úton, 25 folyóöl (= 47 m)”.

A vámbevételt egy 1716. évi tiszttartói számadásból ismerhetjük meg: „A cenki vámról jött be 108 frt.” A hegykői vámos 49, a sarródi 29, a lövői 15 frt-ot fizetett az urasági pénztárba. Az összeg tehát a környék legnagyobb vámforgalmát mutatja.

A vámutak fenntartásáról egy 1720 körüli elszámolásból értesülünk:

„Utak csináltatásához Széchenyi György uraság egy pár bivalt tartott. Csak a fővenyet (= kavicsot) hordják egész éven át.

Bivalszolga készpénze és természetben	86 frt
marhás jobbágyok segítsége	46 frt
fák béültetése	15 frt
szekér, láda és más reparáció	150 frt
	41

A vámos fizetése az 1700-as években: készpénzben 60 frt, természetben búza, rozs, borsó, lencse, szalma, sarjú, tűzifa, fuvar, tehéntartás.

Az útvám ez időben már kizárólag pénz volt:

„Valaki vidéki szekeres, amely tudniillik vámmal tartozik, a vámon üres szekérrel által megyen, fizet minden marhátul 1 1/2 pénzt. Visszajövet pedig, ha üresen jön, semmivel sem tartozik.

Hátas kalmár, vagy gyalog ember terhet eladni 1 1/2 pénz. Ha üresen megy, vagy csak a maga szükségire visz, semmit sem fizet. Megrakott terhes szekér (só vagy jószág) a marhán kívül 8 pénz. Kereskedő, esztergályos, asztalos, szitás ha rakott szekérrel viszen, fizet 8 pénzt. Juh, bárány kecske kettőtől 1/2 pénz stb.”

A felsorolásban a rokka, malomkő, vasas szekér és sok minden más szerepel.

A vámutat gyakran kikerülték, hogy ne kelljen vámot fizetni. Ezért írta Széchényi György 1723-ban a nemes vármegyéhez a vámokat elkerülő kereskedők ellen:⁹⁽⁷²⁾ „... Akik Sárvár felől jönnek, Muzsajon, Peresztegen Szécsenyen általmenvén, félre veszik útjukat, kiknek Nagy Czenkre szükségképpen reá kölletnék menni. A töltések és hidak csinálásáért fizetik a vámokat, melyet már ugysis annyira el szoktak az ilyen kerülések, hogy majd senki, vagy kevesen mennek a vámos helyekre, nekem tapasztalható nagy káromra.”

A Nemeskéren, 1724-ben kelt szolgabíró határozat a Nagycenk községbeli, Sárvár–Sopron közti vámutat a második díjszabásba sorolta. A keresztúri vámutat a harmadik osztályba. Széchényi fenti kérésére a sárvári vámutat is a harmadik osztályba sorolták. Kisebb lett ugyan a tarifa, de talán több a vámbevétel.

György gróf birtokossága alatt is megvolt mind a két vámház. 1725-ben a régebbiről ezt olvashatjuk: „A régi vámház eredeti állapotában hagyattatik.” 1740-ben: „Eszterházy János gróf bírja a régi vámhelyet, amelyen mostanság pajtát és istállókat építtetett.”¹⁰⁽⁷³⁾ Feltehetőleg akkor bontották le, mert további írásokban nem szerepel.

A Soproni utcai vámházról így emlékezik egy írás 1725-ben: „Horváth Gergelyné sessiója mellett kocsmá és vámház vagon, kikhez se rét, se szántó nincs.” 1740-ben már Regenhartd János bírta, aki vámos és kocsmáros volt egy személyben.

Egy 1733. évi jegyzékből kitűnik, hogy Nagycenk a vámjogot elvesztette. Ekkor már az erőszakoskodásairól ismert Széchényi Zsigmond volt a földesúr. Lehetséges, hogy a vámjogot Esterházy János gróf kapta meg, aki ez időben a régi vámhelyet is bírta. Széchényi Zsigmond fia, Antal, 1741-től Cenken lakott, 1753-ban visszaszerezte a jogot. Antal grófnak évi vámbevétele 400 frt volt.

³³¹Széchényi Ferenc 1783-tól lakott Cenken, több építkezéssel is megmutatta, hogy fontosnak tartja a vámkérdést, főleg pedig hasznosnak. Az 1785. évi nagy tűzvészben a Soproni utca leégett, így a vámház is. A házak újjáépültek, a vámház kivételével, hiszen erre többé nem volt szükség, legfeljebb a vámos részére kellett lakásról gondoskodni. 1802-ben a mai iskola akkor üres telkére építtetett lakást az özvegy vámosné részére. 1804-ben új vámhídat építtetett a Soproni utca akkori végébe (Dózsa krt-i bejáró). A hídhöz 4200 téglát és 8 mérő meszet használtak fel. 1808-ban pedig, amikor megszerezte a mai nagykocsmá épületét,

közeli vámhelyre is szükség volt, azért megépíttette a máig is vámsaroknak nevezett, a volt Erdődy major területén az ún. „vámházat és béreslakást.”¹¹⁽⁷⁴⁾ Eddig is ott két béres lakott, volt még istálló és juhakol.

Ferenc gróf vámosai: 1795-ben özv. Pierpamné, 1812-ben Payrits nevű volt. 1815-ben Mórítz Antallal kötött szerződést. Ebben ez áll: „Kapja a vámházat, 9 öl fát, kertecskét, 2 tehéntartást. Fizet 1050 forint árendát. Kikötés: a nagy- és kiscenki szabadok és az uraságnak fuvarosai nem fizetnek.”¹²⁽⁷⁵⁾

Az utak sokszáz év után is elképzelhetetlenül rosszak voltak. Széchenyi István egyik 1845. évi útjáról még ilyen leírást olvashatunk: Széchenyi kocsival Pestről Nagycenkre igyekezett, örökös süllyedési veszélyek közt ér Szécseny községhez, de ismét elsüpped. Innen gyalog megy be Cenkre. Kocsiját másnap reggel 4 ökör vontatja a kastélyba.

Az 1830–40-es években Reichl György volt a vámos. Bérlete 1000 írt volt. Neki már 500 frt kauciót is le kellett tenni.

Széchenyi Béla, István fia a vámszedés jogáról egy 1890. évi törvény alapján önként lemondhatott volna. A hidak, utak gondozását így a vármegye vette volna át. Béla gróf e jogról nem mondott le, továbbra is bérletbe adta. Legutoljára – e század két első évtizedében – a Kendöl-család bérelte. Kendöl Ferenc volt az utolsó vámos, aki pékmester volt, és a nagykocsmával szemközti sarokházban lakott.¹³⁽⁷⁶⁾ Ő árusította a kis kék, piros, sárga, fehér, vagyis 10, 6, 4 és 2 filléres bilétákat, amelyeket rendszerint a kalap mellé tűztek. Ő kezelte a sorompót is, amelyet később alkonyatkor lezárt.

A vámszedés végleg 1918-ban szűnt meg, az őszirózsás forradalom napjaiban. Eltűnt a vámsorompó is a Soproni utca elejéről.

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Szabó Jenő: A harmadik Fiedler-krónika

Szabó Jenő: A harmadik Fiedler-krónika

Hamar Gyula Fiedler János Reichard Kis Krónikáját teljes egészében, a Nagy Krónikának pedig a tartalomjegyzékét Sopronban 1943-ban közölte.

A kiadás 9. lapjának 6. jegyzete szerint: „Van Sopronban még egy Fiedler-féle krónika, amely az 1931-ben elhunyt Fiedler Mihály gazdapolgár családjából került Galatik Mátyás soproni illatszerkereskedő birtokába. A krónika csupán 22 írott (20×25) lapból álló füzet, 1526–1814-ig terjed s nem azonos a Fiedler Reichard féle Kis és Nagy Krónikával.”

A Hamar Gyula említette harmadik Fiedler krónika kézzel írott füzet, amelynek huszonkét 20×25 cm-es és két 15×21 cm-es lapja van (utóbbiakat Hamar Gyula nem vette észre). A krónikában a legkorábbi évszám az 1526-os, a legkésőbbi az 1814-es. A harmadik Fiedler krónika tulajdonosa jelenleg Galatik Mátyás, egykori soproni illatszerkereskedő fia. Az ő közlése szerint ezt a Fiedler-krónikát Fiedler Pál evangélikus tanító írta, aki Sopronban 1802. január 25-én született és 1871. július 15-én halt ³³²meg. A krónika írójának apja Fiedler Mihály, anyja Pfandler Katalin, felesége Halasy Katalin. A krónika kézírata öröklés jogcímén került jelenlegi tulajdonosához, akinek anyja, néhai Galatik Mátyásné, Fiedler Emília a krónikaíró Fiedler Pál húga volt.

A harmadik Fiedler krónika feljegyzései hézagosságok. Noha a krónika 280 évnyi időtartamot ölel fel, ezen belül azonban csupán 199 évről található benne feljegyzések. A XVI. században az 1526., 1529., 1553., 1557., 1565., 1573., 1576–77., 1584–1600. évekről, összesen 25 évről. A XVII. században az 1603–53., 1659., 1663–4., 1669–83., 1685–93. évekről, összesen 78 évről. A XVIII. században az 1700–1714., 1716., 1718., 1727–31., 1737–42., 1744–53., 1755–56., 1758–59., 1760–66., 1768–1799. évekről, összesen 81 évről. A XIX. században az 1800–1814. évekről, összesen 15 évről.

A krónika nagyjából megemlíti a korszak jelentősebb eseményeit, mint Bocskay, Bethlen, Thökölyi, Rákóczi felkelését, Napóleon hadjáratát. Ezeket kívül főleg a természeti csapások szerepelnek, közülük is elsősorban a tüzek: az 1577., 1605., 1609., 1611., 1616., 1629., 1630., 1634., 1636., 1669., 1672., 1676., 1681. évi (ez annyiban szerencsés volt, hogy ugyan felrobbant puszkaporos kamra okozta a Harmincadház mellett, de emberéletben nem okozott kárt), az 1690., 1691., 1700., 1744., 1745., 1746., 1749., 1765. évi (öt ízben is volt tűz, mert két asszony, Tremmelné és Ebnerné gyújtogattak. november 18-án le is fejezték őket), az 1797. és 1808. években.

A pestis (*Sterb*) az 1576., 1595., 1620., 1633., 1644., 1645., 1678., 1713. és 1806. években dúlt. Sáska-járást a krónika az 1553., 1685., 1687. és 1749. évekről jelent. Az 1687. évben olyan nagy tömegű sáska özönlött el a város környékét, hogy a fák ágai meghajlottak súlyuk alatt.

Földrengést két ízben említ a krónika, 1712. április 17-én 11 és 12 óra között és 1768. február 27-én délután 3 órakor. Nem szól azonban az 1775. és 1814. évről, amelyekről a másik két Fiedler-krónikából tudunk.

Az 1652. évben állítólag egyszerre három üstökös is járt a város felett. Többször jegyez fel a krónika nagy havazásokat, fagyokat. 1640. október 27-én olyan kemény hideg volt, hogy egy férfi és egy nő megfagyott, 1672. október 28-án a hatalmas jégverés még a levét is kiverte a szőlőszemekből. 1713. november 11-én akkora hó esett, hogy két lövéri szőlőt nem tudtak leszüretelni.¹⁽⁷⁷⁾

Vészjósló jelként említi a krónika, hogy 1762. április 4-én, 5-én, 6-án és 7-én vérvörös volt a Nap az égen és semmi fényt sem adott. 1690-ben egy Fischer nevű polgárt a Hosszúsonon (ma Rákóczi utca) lévő háza szobájában, 1759-ben pedig egy Latzky nevű urat (hol?) agyonsújtott a villám.

1700-ban egy égháború során a soproni legelőn három ökröt, Harkán három gyereket és Medgyesen három házat pusztított el a villám.

Feljegyezte a krónika, hogy 1737-ben a Fertő vize igen megfogyott, úgyhogy 1738-ban egy ruszti kádármester – hatalmas termetű volt, írja a krónika, – kezében egy vödör borral és egy hosszú póznával átment a tavon, a póznával állandóan mérve a víz mélységét. 1779-ben a szárazság mind elpusztította a legelőket s az állatoknak takarmányul faágakat tördeltek le.

Megemlíti a krónika azt is, hogy 1677-ben az országos vásárokat a Pócsi kapu előtt (a mai Kőfaragó téren) tartották, mert az előző évi nagy tűzvész romjai miatt a belvárosban nem volt elég hely a vásár megtartására.

Nedves, áradásos év volt az 1627., 1628., 1641., 1646. és 1714, utóbbiban óriási felhőszakadás volt. Az 1744. évben olyan mérhetetlen víztömeg zúdult a városra, hogy az emberek azt hitték, eljött az utolsó ítélet napja, annál is inkább, mert az egyik villám a városházába is belecsapott; de csupán egy ól égett le.

333A harmadik Fiedler-krónika legtöbbit a soproni borral foglalkozik. Ha valamelyik évről található benne

feljegyzés, akkor bizonyos, hogy abban szó van a borról. Feljegyzi, hogy az 1599. és 1615. híres évek nagyszerű bort adtak, az 1718. pedig olyan erőset, hogy vetekedett a pálinkával. Az 1729. évi bortermés akkora volt, hogy egy akós hordóért egy akó bort adtak. Az 1748. évben erősen megpenészedett a must, de azok jártak jól, akik a penészt nem szedték le, mert a boruk sokkal jobb lett, mint a gondosaké, akik a penészt lemerték. Az 1680. évről feljegyzi a krónika, hogy egy kőműves a segítőjével együtt holtra itta magát. Krónikába kíváncsozó munkateljesítmény.

Az említett események legtöbbje ismert, mert többnyire szerepelnek valamelyik másik krónikában is. A harmadik Fiedler-krónika legfeljebb egy-egy esemény valamilyen új részletét közli, így 1776-ban a harmadik Fiedler-krónika is ír Tschürtz Tóbiás cselédlányról, Kappl Máriáról, aki megölte csecsemőjét és akit ezért lefejeztek. Nem volt azonban eddig ismert az a részlet, amely elmondja, hogy a kivégzett nő holttestét a szegénygondozók temették el („durch die Bethrichter auf unsern Kirchhof begraben, neben den hütten, wo der Leichenwagen steht.”). Ez az utalás mutatja, hogy a kivégzettek holttestét a soproni evangélikusok ugyan temetőjük területén, de nem a sírok részére fenntartott helyen, nem a rendes halottvivőkkel és nem papi segédlettel temették el.

Meg kell említeni a krónika némely, humorra valló feljegyzését is. 1801-ben, amikor a Napóleon elleni insurgenseknek Ausztriába kellett vonulniok, a császári komisszárius utasítására a soproni mészárosoknak kellett őket hússal ellátniok. Mivel pedig a rekkenő melegben megromlott a hús, a mészárosok panaszkodtak kárukra, válaszul viszont csak ezt kapták: „Sie sollen hinfür nur einen halben Ochsen schlachten”, hozzá a krónikás megjegyzése: „Oedenburger Einfall”. A beszállásolásoktól sokat szenvedett polgár gúnyja csendül ki az egyszerű megjegyzésből, hogy amikor 1805-ben a franciák elfoglalták Bécset, Sopronból is hanyat-homlok elmenekült a katonaság. 1741-ben közli a krónika, hogy háború kezdődött a bajor herceggel, ezért sok-sok uraság félelmében Sopronba menekült. A krónikás hozzáteszi: „egyébként jó év volt.”

Kétségtelen, hogy a krónika nagy részét Fiedler Pál, illetve elődei más krónikákból másolták. Erre vall az is, hogy sokszor értelemzavaró hibák kerültek a szövegbe. Pl. a krónikában az áll, hogy 1608-ban II. Mátyás feleségét, Erzsébetet Pozsonyban megkoronázták, holott II. Mátyást koronázták meg az „Erzsébet utáni napon”, november 20-án. Sok helyütt értelmetlen szöveget eredményezett az, hogy a másoló csak kompilált az eseményekből, vagy leegyszerűsítette őket, s olykor össze nem tartozó részeket összekapcsolt. Ez a leginkább szembetűnő az 1619. évi eseményeknél, ahol a másoló összezavarta Bethlen Gábor és Dampierre soproni tartózkodására vonatkozó feljegyzéseket. Értelmetlen részletek azonban máshol is találhatóak.

A harmadik Fidler-krónika kisebb terjedelme miatt sem hasonlítható a Fauth-, Ritter- vagy Csányi-krónikához, de mozaikdarabka Sopron múltjából és ezért méltó említésre.

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Szabó Leventéné: A soproni Orsolya tér és Fegyvertár utca rehabilitációja

334 Szabó Leventéné: A soproni Orsolya tér és Fegyvertár utca rehabilitációja

1. A Soproni Városszépítő Egyesület és a MTESZ Sopron városi Szervezete meghívásos ötletpályázatot hirdetett 1979 januárjában az Orsolya tér 4. sz. épület s a mellette levő kiteresedés (1. kép) városképi

problémáinak megoldására.¹⁽⁷⁸⁾

Az ötletpályázatnak meg kellett oldania az Orsolya tér 4. sz. épület („új lábasház”) és környezetének városképi problémáit, nevezetesen az Orsolya tér intim hangulatának érvényesülését az „új lábasház” s a mellette fekvő piazzetta architektonikus megjelenésében.

A meghívásos ötletpályázatra 6 építész kértek fel a kiíró szervek: Jánossy Györgyöt, Kévés Györgyöt, Dr. Kissné Nagypál Juditot, Magyar Gézát, Sedlmayer Jánosnét és Súlyom Miklóst.

A zsűri elnöke Kocsis József Sopron város akkori tanácselnökhelyettese volt. A zsűri országos hírvé építészek (Erdeős László, Farkasdy Zoltán, Pintér Béla), valamint Dr. Gunda Mihály, a MTE SZ Sopron Városi Szervezet elnöke, Bognár Dezső, a Városszépítő Egyesület elnöke és Dávid Ferenc művészettörténész a VSZE képviselőjében, Szabó Leventéné, mint az Építőipari Tudományos Egyesület Soproni Csoportjának titkára.

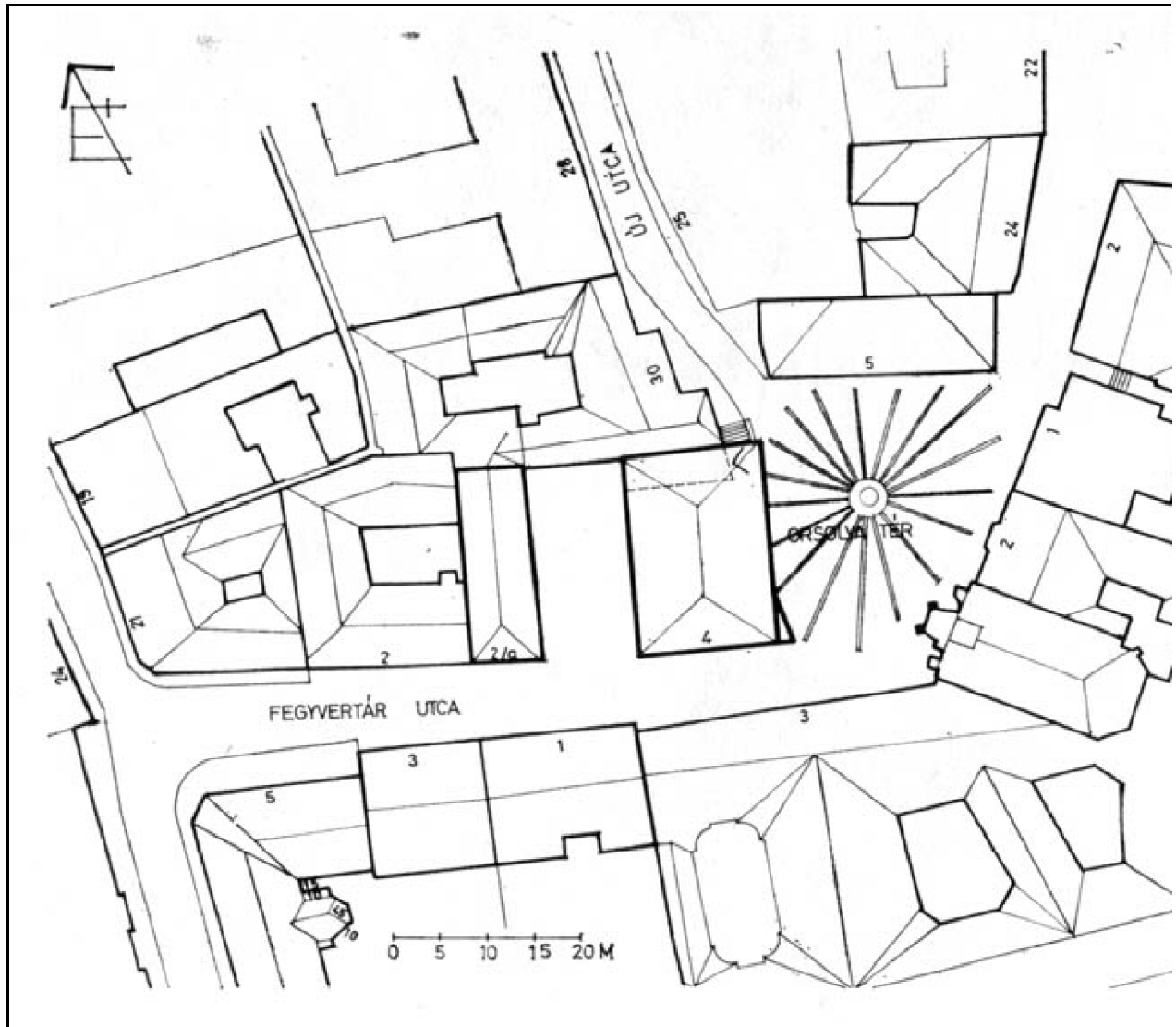
A pályázatokat névalírással kellett ellátni, s a beadás napján a MTE SZ Sopron városi Szervezeténél személyesen lehetett ismertetni. Minden építész örömmel élt ezzel a lehetőséggel, kivéve egy külföldön tartózkodót.

Az ötletpályázat kiírása az eredeti épület tervezőjének (Erdeős László) beleegyezésével, szerzői jogainak fenntartása mellett történt.

2. Sopron városa a háború végén súlyos bombatámadásokat élt át. Az Orsolya tér, melyet méltatói a legjobb magyar zárt építészeti terek között tartottak számon, elvesztette térfalának több mint egyharmadát (2. kép).

Az Orsolya tér 1. és 4. sz. épületek országos tervpályázat eredményeként az 1963–65. években valósultak meg (építész: Erdeős László), sajnos részben a tervektől eltérően. Az 1. sz. épület zárt tömegformálásával, a nagy falfelületek erős hangsúlyozásával ügyes tetőtéri ablaksorával általános sikert aratott a szakmai és a laikus közönség körében, az Orsolya tér 4. sz. épület viszont azóta is tartó vitát indított el.

A tér történeti épületeit (az Orsolyák templomának előcsarnoka, a Mária-kút, a Lábasház, a díszburkolat) időközben helyreállították, a tér ezzel elnyerte hosszú időre érvényes, igényes képét. A hosszú helyreállítási folyamat során kialakuló képpel az Orsolya tér 4. sz. épület tervezője nyilván nem számolhatott. Az ötletpályázat célja és feladata éppen ezért a kialakult helyzet újragondolása, a lehetséges módosítások megtervezése volt.

3351. Az Orsolya tér és környékének helyszínrajza

3362. Az Orsolya tér a Fegyvertár u. felől a II. világháború után

Az Orsolya tér történeti képe szerint (3. kép) teljesen zárt egység volt, a tér nagy épülete, az Orsolyita templom a betorkolló utcákból távolról jelentkezik, előkészítve az embert a tér látványára. A tér trapéz alaprajzú, a Fegyvertár utca sarkától az Új utca, ill. Szt. György utca betorkollásáig erősen lejtős terepű. A trapéz széles oldala egyúttal a tér mélypontja, itt emelkedik a Lábasház, mely jellegénél s elhelyezkedésénél fogva a tér legfontosabb, legértékesebb épülete. Az „új lábasház” (4. kép) ezzel az épülettel száll vitába. Tágasabb, magasabb nyílásaival, magas podesztről induló karcsú pilléreivel szinte hangsúlyozza a régi épület kicsi, nyomott hatását. Az Orsolya tér 4. sz. háznak ma a térnek nem fő-, hanem

mellékhomlokzatának kell lennie (5. kép).

Az Orsolya tér 4. sz. épület jelentős gazdasági értéket képvisel, földszintje nem beépített, két emeletén 12 lakás van, melyeket a Szent György káptalan tagjai bérelnek. [337A](#) Fegyvertár utca 2/a. sz. házban szintén egyházi személyek lakásai és a plébániahivatal vannak.

A felsorolt kööttségek figyelembevételével a rendelkezésre álló földszint, ill. piazzetta területe részleges vagy teljes beépítéssel felhasználható volt bármely célra (lakó, kereskedelmi, vendéglátóipari, kulturális, stb.). A pályázók megoldhatták feladatukat a területek beépítése nélkül is, csupán a térfalak módosításával.

3. A pályaművek alapján az ötletpályázat eredményesnek mondható. Így olyan ajánlásokat lehetett kidolgozni, melyek a beépítés, az Orsolya téri és Fegyvertár utcai térfalak, ill. utcaképek, a területhasznosítás és a megvalósítás végleges megoldásához megfelelő alapot adnak.[2\(79\)](#)

3. Az Orsolya tér 4. sz. alatti eredeti épület

A beépítés vonatkozásában a tervek mindegyike javasolja az Orsolya tér 4. sz. ház földszintjének hasznosítását, részben (Jánossy, Sedlmayerné) vagy egészben (Magyar, Kévés, Nagypál, Sólyom).

A Fegyvertár utcai foghíjat szintén minden terv beépítésre javasolja földszintes és kétemeletes változattal úgy, hogy a meglévő épületekhez való csatlakozás és a beépítés magassága különböző.

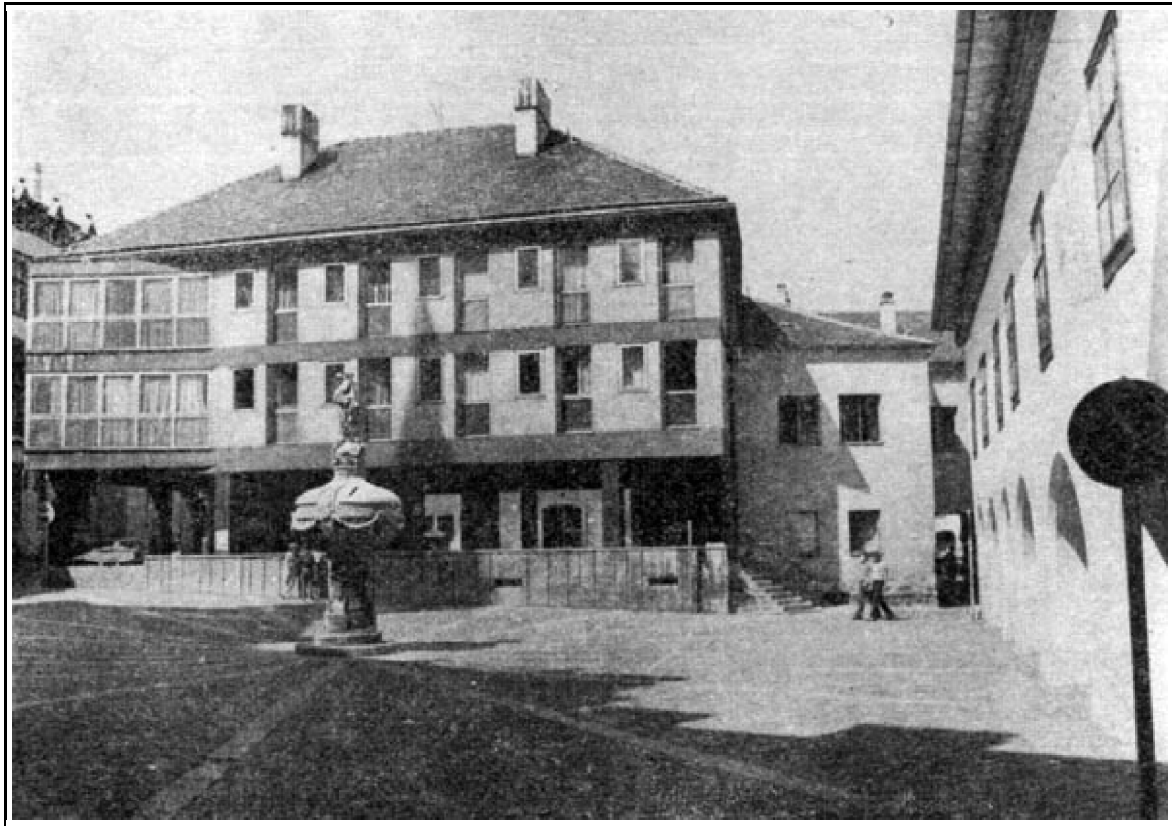

3384. Fegyvertár utcai nézet napjainkban

Az eredeti párkánymagassághoz közelálló épületmagasság és zárt sorú tetőfelület a helyes (Jánossy, Kévés, Nagypál). Az Orsolya tér 4. sz. ház beépítésénél a területhasznosításra kétféle javaslat készült, egyrészt lakások (Magyar, Kévés), másrészt kereskedelmi és vendéglátó felhasználás (Nagypál, Sedlmayerné, Sólyom). Kedvezőbb a kereskedelmi [339](#) funkció. A legdifferenciáltabb és leggazdaságosabb megoldást a piac javaslata nyújtotta (Sedlmayerné).

A Fegyvertár utcai foghíjat az Orsolya tér 4. sz. épülettől független funkcióval, többszintes épülettel célszerű beépíteni, pl. kiállítóterem, bemutatóterem céljára (Kévés, Nagypál).

Az Orsolya téri térfal építészeti megoldására kétféle javaslat született: egyrészt az épület 2 felső szintjét változatlanul hagyva, csak a földszintre, ill. a lábak térszínhez való kapcsolatának megoldására (Nagypál, Sólyom, Sedlmayerné), másrészt a teljes homlokzat átformálására (Kévés, Jánossy, Magyar).

5. Az Orsolya tér mai állapotában

Sedlmayerné tervének (6. kép) nagy értéke, hogy az utcaképbe könnyű ernyőfelületekkel, a podesztet megszüntető, ill. hasznossá tevő piaci elárúsító egységet képez, megteremtve ezzel a térszint és a földszint feletti architektúra építészeti kapcsolatát.

Kévés szélső megoldást nyújtott azáltal, hogy a homlokzat teljes átépítését javasolta. A földszinten lakások építése nem szerencsés.

Az Új utcai csatlakozó épület átalakítására is adott jó megoldást néhány terv (pl. Sedlmayerné).

A *Fegyvertár utcai homlokzat* megoldásai közül a zárt sorú beépítés a legkedvezőbb (Jánossy, Kévés, Nagypál), még pedig a foghíj párkánymagassága az Orsolya téri épület párkányával közel azonos magasságban (Jánossy, Magyar). (7. és 8. kép).

A *megvalósítás lehetőségei* tekintetében a foghíjépület önálló funkciója az Orsolya tér 4. sz. ház átalakításától függetlenül kezelhető. A megvalósíthatósághoz a legközelebb azok a megoldások állnak, melyek az emeletek tényleges átépítése nélkül a földszint beépítésével oldják meg a feladatot (Jánossy, Magyar, Sedlmayerné).

4. Az ötletpályázatot követően a Liszt Ferenc Művelődési Központ, a Városszépítő Egyesület, a MTESZ és az ÉTE Soproni Csoportja a terveket a város közönségének a [340](#)Művelődési Központban kiállította. A kiadott kérdőíveken mindenki véleményt nyilváníthatott az ötletpályázattal és a javasolt beépítéssel kapcsolatban. A 172 értékelhető kérdőív szerint az Orsolya tér 4. sz. ház homlokzatának kialakítására, ill. a ház új funkciójára vonatkozó tervek közül Sedlmayerné tervét 46%, Kévés tervét 24%, Jánossy tervét 20% tartotta helyesnek. Csupán 4% nem értett egyet a ház megváltoztatásával.

Az Orsolya tér 4. sz. ház új földszinti funkciójára vonatkozóan rendkívül sokféle javaslat érkezett. Sokan választották a Súlyom által javasolt képcsarnok, ill. könyvesbolt funkciót, 32% a Sedlmayerné tervezte zöldségpiac létrehozásával értett egyet, virágpiaccal kiegészítve.

6. Sedlmayr Jánosné tervének Orsolya téri fotómontázsa

A Fegyvertár utcai foghíj beépítésével a megkérdezettek 65–70%-a egyetértett, ellenzői diákok voltak. A foghíj beépítésére vonatkozó szavazatok 27%-a Sedlmayerné, 17%-a Jánossy, 17%-a Kévés tervét fogadta el.

A kiállítást követően a MTESZ, a VSZE, az ÉTE a helyi szakemberek bevonásával közös bizottságot hozott létre az Orsolya téri ötletpályázat értékelése céljából, s hogy a további teendők meghatározhatók legyenek. A bizottsági ülés végeredménye az alábbi.[3\(80\)](#)

3417. Jánossy György tervének Fegyvertár utcai fotómontázsza

5. 1979 decemberében dr. Erdély Sándornak Sopron város akkori tanácselnökének a 3 legsikeresebb tervet (Sedlmayerné, Kissné Nagypál Judit, Jánossy) Bognár Dezső a VSZE elnöke, Dr. Gunda Mihály MTESZ Sopron városi Szervezetének elnöke és 342Dr. Kubinszky Mihály az ÉTE Soproni Csoportjának elnöke átadta a következő ajánlásokkal (a másik 3 terv a levéltárba került):

1. Az Orsolya tér 4. sz. épület városképi hibáinak kijavítására javasoljuk Sedlmayer Jánosné (VÁTI) mellékelt tervének kidolgozását és megvalósítását. A tervnek az épület két felső emeletének kisméretű

javítására vonatkozó javaslatával az épület földszintjének homlokzati oldalán csekély kiülésű kirakat, illetve falak és tetők nem falazott anyagból való (fából, műanyagból, fémlélezből, fa és ponyva kombinációból, stb.) kialakításával az épület hatása kedvezőre fordítható.

Javasoljuk azonban, hogy a terven szereplő földszinti passzázzsal ellentétben a teljes földszintet kitöltő, a kulturális jellegű, vagy kereskedelmi funkciójú üzlet kapjon helyet, mely egyben az utcai épületrészek használatára működtetésére is vállalkozik.

Javasoljuk az egyes, lefedett külső épületrészek virágpiac számára, ill. alkalmi vásárookra való felhasználását is.

A ma belátható lehetséges partnerek közül javasoljuk a Képcsarnok Vállalat soproni üzletének megteremtését.

2. Az Orsolya tér 4. és Fegyvertár utca közötti kiteresedés zárt sorú utcai épület megvalósításával való megszüntetését javasoljuk. Az új épület az érintkező épületekhez hasonlóan F+2 emelet magas legyen, azokhoz illeszkedő, de pontosan meg nem egyező párkány kialakításával, egyszerű elemekkel megfogalmazott homlokzatával biztosítsa a Fegyvertár utca homlokzatainak egységes hatását, az Orsolya tér látványának előkészítését, zavartalan érvényesülését.

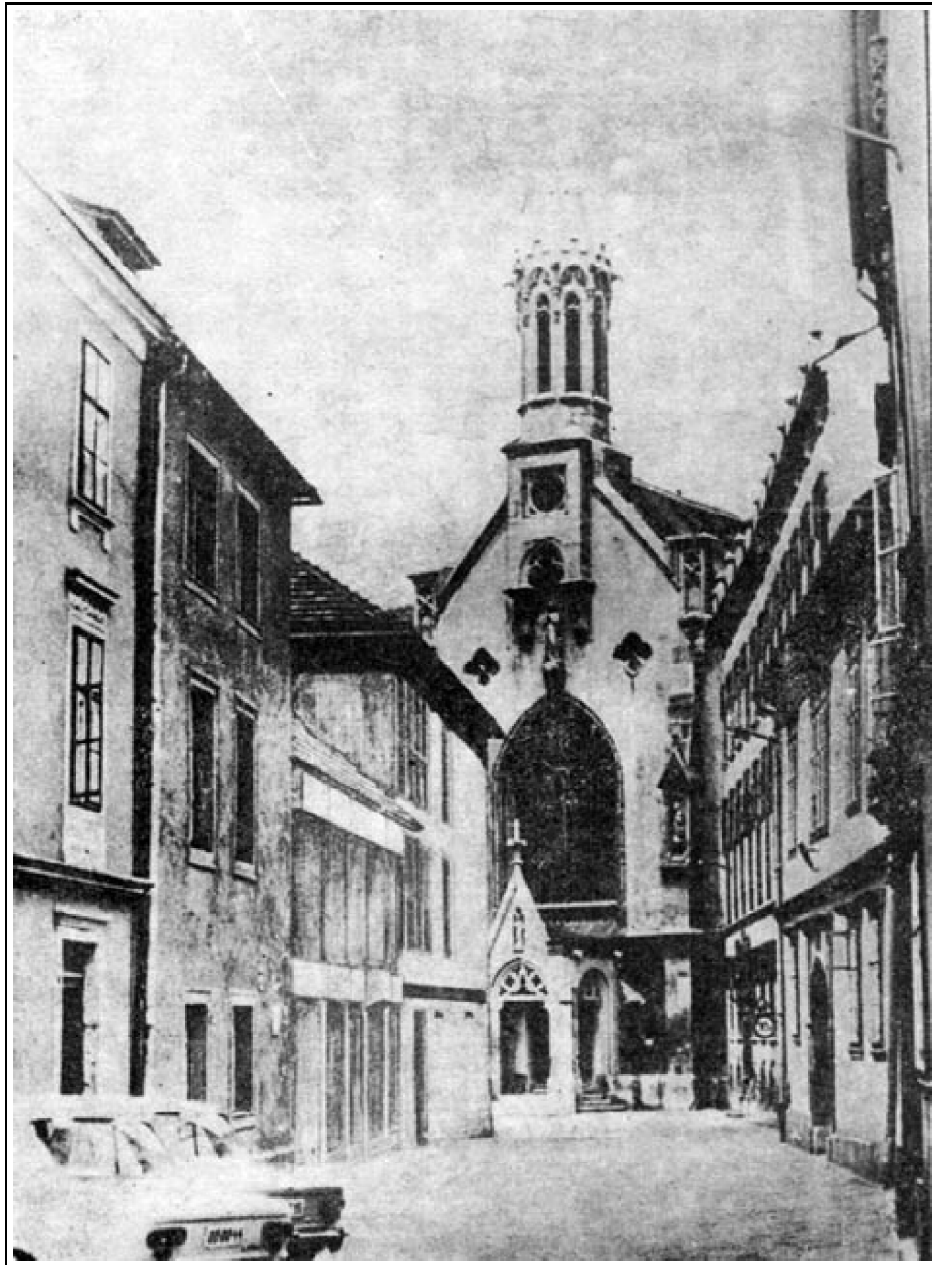
Gondolatébresztőül átnyújtjuk Jánossy György és dr. Kissné Nagypál Judit terveit. Az önálló karakterű új ház funkciójául javasoljuk egy emeletes ipari kiállítóterem és üzlet létrehozását Kissné Nagypál Judit ötlete alapján.

3. Javasoljuk az Orsolya tér 4. sz. épület központi fűtéses kialakítását, s a pincének az üzlet számára való rendelkezésre bocsátását.

4. Javasoljuk a határos Új u. 30. sz. ház tetejének és homlokzatának módosítását a Sedlmayer Jánosné tervén javasolt módon.

5. Javasoljuk, hogy a Városi Tanács VB. a tervek elkészítésével Sedlmayer Jánosné (VÁTI) bízza meg.”[4\(81\)](#)

Összeségében az ötletpályázat sikeres volt, hiszen Sopronnak egy megoldandó városépítészeti problémájára adott használható, gondolatébresztő ötleteket, melyekért ezúton is köszönet illeti a résztvevőket, a kiírókat.

3438. Nagypál Judit tervének Fegyvertár utcai fotómontázsa

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Varga László: Sopron megye szövetkezeti mozgalmái a Tanácsköztársaság idején

344 Varga László: Sopron megye szövetkezeti mozgalmi a Tanácsköztársaság idején

1. A polgári demokratikus forradalom és különösen a Tanácsköztársaság összesen 9 hónapos története alatt az egész megyében a társadalmi, a gazdasági életben, s mindenekelőtt az osztályviszonyokban valóban forradalmi változások zajlottak le. Amíg azonban a polgári demokratikus forradalom alatt radikális reformokat kívántak végrehajtani, addig a Tanácsköztársaságban szövetkezeti szempontból forradalmi változások történtek, mindenekelőtt az agrárprogram megvalósításában.

2. A földkérdés megoldása: mezőgazdasági termelőszövetkezetek létrehozása

A Tanácsköztársaság nagyszabású szövetkezeti elképzelései nem érthetők meg a polgári demokratikus forradalom radikális elképzelései nélkül.

A megye területe az 1918. december 31-i statisztika szerint a kisebbek közé tartozik. Összes termőterülete 567 574 kat. hold, a nagybirtokok száma 209, amelyeknek 281 703 kat. hold van a birtokukban. Ezzel szemben a 100 kat. holdon aluli földbirtokok területe 263 612 kh, a terméketlen területé 39 559 kh.¹⁽⁸²⁾

A birtokviszonyokból következik, hogy a földkérdés Sopron megyében is megoldatlan. A parasztság elégedetlen, a baloldali pártok törekszenek a földkérdés megnyugtató megoldására. A parasztság földosztás iránti vágyának egyenes következménye, hogy jelentős népi megmozdulások vannak Sopron megyében. A nép éhezik és földet akar, ugyanakkor egyre élesebbek a munkabérek és a bérleti díjak körüli viták is. A megyében elsősorban a horvát szigetek, Pecsényéd (ma: Pötsching Burgenlandban) és Szarvkő (ma: Hornstein) az elégedetlenség fő fészkei.²⁽⁸³⁾

Ilyen körülmények között a február 16-án jóváhagyott földtörvény, a február 23-i kápolnai földosztás nagy ígéretet jelentett a parasztság számára. Az agrárkérdés vitája során már a polgári demokratikus forradalom alatt különböző nézetek csaptak össze. A Károlyi-irányzat képviselői, a Radikális Párt földosztást akarnak az egyre erősödő Szociáldemokrata Párt és a KMP elsősorban mezőgazdasági termelőszövetkezetek azonnali létrehozását sürgetik.

A szociáldemokraták szövetkezetszervezési elképzeléseinek a soproni Munkástanács 1919. február 23-án adott hangot: pontosan azon a napon, amikor Kápolnán országgra szóló rendezvény közepette történik meg a 38 000 kat. holdnyi paráddebrői Károlyi-birtok felosztása. Ezzel szemben a Munkástanács így fejt ki véleményét: „... A törvény elvi alapjaiból, még inkább azonban részleteiből kiderül, hogy ez még nem a mi földreformunk, nem a tiszta szocialista földreformnak tekinthető, mert nem kommunális, nem kommunizálja a földet, hanem a polgári államnak eddig sem szokatlan módszerével 500 holdon felül kisajátítja, megváltás útján ... Ami a földbirtokreform-törvény szocialista karakterét is megadja, az a földműves termelőszövetkezetek alakítására vonatkozó passzusban foglaltatik. A törvény ugyanis módot ad hatalmas termelőszövetkezetek alakulására, amelyek az állam tulajdonába átment földet örökös bérletben bírják, a nagyüzem technikai előnyeit egyesítve ilyen módon a saját részére dolgozó tulajdonosnak gondosságával és szorgalmával... Nekünk, szocialistáknak tehát most már csak az a kötelességünk, hogy kint járván a falvakban, mindenütt agitáljunk, hogy a földre jogosult lakosság álljon össze termelőszövetkezetekbe és ilyen formában kérjen részt a maga számára a földosztásból. Ez a szocialista érdek, mert nagyon valószínű az, hogy bizony a 10 holdas magántulajdonban való termelési rendszer nem

fogja a városok közéletmezését kellőképpen és kielégítő módon biztosítani...”³⁽⁸⁴⁾

345Sopron megyében is a döntés végül a hatalomátvétel, a proletárdiktatúra megszületésekor érik meg. Március 21-én megjelent a Mindenkihez című kiáltvány, amely már leszögezi, hogy nem földosztás lesz, hanem mezőgazdasági termelőszövetkezeteket kell alakítani. A nagybirtok április 3-i szocializálását kimondó rendelkezés pedig a végrehajtás módját is meghatározza.

Megkezdődik tehát a megye nagybirtokainak szocializálása és a mezőgazdasági termelőszövetkezetek létrehozása. Ezt a munkát a soproni és Sopron megyei szocializálási bizottságok, földrendező bizottságok végzik. A Földművelődésügyi Népbiztosság a termelőszövetkezetek létrehozására megyei gazdasági főmegbízottat rendelt ki Sopronba, aki alá járasonként egy-egy gazdabiztos tartozott.⁴⁽⁸⁵⁾ A megyei gazdasági főmegbízott irányító munkáját jellemezte, hogy rendszeresen beszámoltatta – többnyire hetenként – a járási gazdabiztosokat a szocializálás és a termelőszövetkezetek szervezése terén elért eredményekről.

A nagy lendülettel megkezdett szervező munkának meg is van az eredménye. A Szövetkezeti Értesítő 1919. április 26-i tájékoztatása szerint Sopron megyében már négy mezőgazdasági termelőszövetkezet működik. Ez viszonyítva a szomszédos megyék eredményeihez (így a Moson megyei 1, a Fejér megyei 4, Pest megyei 3, a Nógrád és Tolna megyei 1–1, a Veszprém megyei 5 mezőgazdasági termelőszövetkezethez) viszonyítva jónak mondható.

Ezzel azonban a szervezés nagy munkája nem fejeződik be, sőt április végén és május elején, tekintettel a közelgő és sürgős tavaszi munkálatokra, egyre nagyobb ütemben folytatódik. Haják Antal gazdasági főmegbízott a járási gazdabiztosok információinak felhasználásával készült jelentésében ad a Földművelésügyi Népbiztosságnak tájékoztatót. Ebben figyelemre méltó, hogy a szocializálás és a termelőszövetkezetek szervezésének igen gyors üteme közben egyes, a szervezés szempontjából alapvető fontosságú szervek, mint a helyi földbirtokrendező bizottságok megalakítására is számos helyen csak április végén kerül sor. Például Rácz Dezső csepregi járási gazdabiztos a járás összes gazdatisztjeit és birtokkezelőit április végére hívta össze és a járás összes községeiben ekkor alakították meg a birtokrendező és termelést biztosító bizottságokat. A csornai járásban szintén ekkor történik meg az összes községben a birtokrendező bizottságok létrehozása. Miközben az alapvető szervezési tennivalókkal foglalkoznak, folyamatosan végzik a szocializálást és ezzel együtt a mezőgazdasági termelőszövetkezetek szervezésének nagy munkáját.

Laposa Lajos a felsőpulyai (ma: Oberpullendorf) járás gazdabiztosa jelentésében pl. arról ír, hogy folyamatosan végzik a borsmonostori (ma: Klostermarienberg) papi birtok, a Niczky Pál-féle ligvándi (ma: Nebersdorf) béruradalom, a Zichy–Meskó-féle füles (ma: Nikitsch) béruradalom termelőszövetkezetté való átalakítását. Blau Sándor soproni járási gazdabiztos a Fertőrákos község határában elterülő 4425 kat. hold volt püspöki birtok termelőszövetkezetté való átalakítását intézi. Ennek birtokkezelője Csurda Géza. Rácz Dezső csepregi járási gazdabiztos a Büki Cukorgyárral folytat tárgyalásokat a termelőszövetkezetek megalakításáról, s ilyen célból megtekinti az elhanyagolt Pusztaszolgyóri gazdaságot. Niedermayer Imre csornai járási gazdabiztos a csornai premontrei rend tulajdonát képező 1200 kh nagyságú birtok leltároztatását és ugyanott a termelőszövetkezet létrehozását végzi. De ugyanebben a járásban ezzel egyidőben leltározzák a 4600 kat. holdas egyedi uradalmat is.

A megyei gazdasági főmegbízott és a járási gazdasági biztosok jelentéséből az derül ki, hogy Sopron megyében április végén és május elején a szocializálás, a termelőszövetkezetek szervezése teljes erővel folyik, május hónapban be is fejeződik.

Erről tanúskodik egyébként a Földművelésügyi Népbiztosság VIII. Főosztályának iktatókönyve is, amely szerint áprilisban, májusban újabb mezőgazdasági termelőszövetkezeteket hoztak létre. Az iktatókönyvi bejegyzések, a járási felügyelők jelentései szerint április 22-én Fertőrákoson az uradalom már termelőszövetkezetként működik. ³⁴⁶Május 26-án Peresztegről jelentik, hogy ott termelőszövetkezet alakult. Ekkor a soproni járási gazdabiztos szerint Sopronkeresztúrott (ma: Deutschkreutz) és Lakompakon (ma: Lackenbach) van már termelőszövetkezet. Különösen a soproni járásban gyors és eredményes a szervező munka. Ezt igazolja, hogy május 30-i jelentés szerint Sopronkövesden, Nagylózson és Sopronszentmártonban (ma: Markt Sanktmartin) is megalakult a termelőszövetkezet. Ezeknek az adatoknak a figyelembevételével Sopron megye 1919. május végére termelőszövetkezeti megyévé alakult át.

Bár nem sorolható a mezőgazdasági termelőszövetkezetek közé, sajátos mezőgazdasági szövetkezetként itt kell megemlíteni a Soproni Központi Tejszövetkezetet, amelynek megalakítása az 1910-es évekre esik. ⁵⁽⁸⁶⁾

A Soproni Központi Tejszövetkezet volt a város első korszerű élelmiszeripari üzeme, amelynek a lakosság ellátásában mind a polgári demokratikus forradalom, mind a Tanácsköztársaság alatt fontos szerep jutott. A Tanácsköztársaság alatt feladatköre tovább bővül. A megalakuló mezőgazdasági termelőszövetkezetek tejtermelésének a feldolgozása is erre a tejüzemre vár. Ugyanakkor szaktanácsokat ad a termelőszövetkezetek tehenészeit vezető szakemberek számára. Sopron megye mezőgazdasági életében kiemelt szerepet szánnak ennek az üzemnek. Szervezettsége szintén megfelel a szocialista átalakulás követelményeinek: májusban már működik munkástanácsa is.

A nyári hónapokban a mezőgazdasági termelés betakarítása az elsődleges feladat, de ezzel együtt hozzákezdnek a termelőszövetkezetek öngazgatási szervének megalakításához, ami a nyári munkák miatt egyelőre csak formálisan történhetett meg.

Annál nagyobb erővel indult meg azonban a mezőgazdasági termelőszövetkezeti központ és a szocializált birtokok közös irányító szerveinek a létrehozása. A tervek már májusban elkészültek, jóváhagyásuk után, júniusban és júliusban létre is hozzák a közös irányító szervezetet. Június 21-én már tudunk a „Szocializált gazdaságok Sopron vármegyei Központja” működéséről. Ennek létrehozzák járási szerveit is „Szocializált Gazdaságok Körzeti Felügyelősége” néven. ⁶⁽⁸⁷⁾

Az új irányító rendszer kialakításánál országosan nem vették figyelembe a megyehatárokat. Sopron megyével kivételt tettek. Igaz, hogy a csornai járást a pápai kerülethez csatolták, de a soproni kerület a csornai járás kivételével a megye egész területét magában foglalta. Más megyéből járást nem csatoltak Sopron megyéhez. ⁷⁽⁸⁸⁾

Mire a területi irányító szervezet kiépítése befejeződött és hozzáfogtak az új, korszerű, a nagyüzemi termelés feltételeinek mindenben megfelelő gazdaságsszervező program kialakításához, ennek során a szocializált birtokok, mezőgazdasági termelőszövetkezetek, a 100 holdon aluli birtokok egységes irányításához, addigra a Tanácsköztársaságot megdöntötték.

3. Fogyasztási és hitelszövetkezetek a lakosságért

A Tanácsköztársaság csőd szélén álló kereskedelmi hálózatot és vele együtt katasztrofális ellátási viszonyokat vett át a polgári demokratikus forradalomtól. Hogy milyenek voltak ezek az ellátási viszonyok, már a polgári demokratikus forradalom alatt, azt jól mutatják a Sopron megyei alispán 1928. novemberi jelentései. Ezekben többek között arról számol be: „legnagyobb veszedelemben a malmok vannak; ...

gyűjtogatják, fosztogatják, a közéletmezésre szánt lisztet és gabonát rabolják...”⁸⁽⁸⁹⁾

Ha a fosztogatásokat meg is akadályozzák, a piaci viszonyokon nem tudnak javítani. Az árak folyton emelkedtek, a pénz értéke romlott, az árufelhozatal a városokban csökkent, a falusi lakosság egyre jobban alkalmazta a termékcsereit, a tejet, lisztet, zöldséget, gyümölcsöt nem pénzért hozta forgalomba, hanem ipari termékekért vitték el cserébe Sopronba, Győrbe, Pápára.

347Ilyen kereskedelmi viszonyok között érte a megyét a Tanácsköztársaság kikiáltása és a szocializálás elrendelése. Éppen emiatt a fogyasztási szövetkezeti mozgalomban – amelyet a Tanácsköztársaság messzemenően fel kívánt használni az ellátási viszonyok stabilizálására – már március 21-ét követően alapvető fordulat történik.⁹⁽⁹⁰⁾

A Hangya-központot március 21-én öttagú direktórium veszi át, 23-án pedig Berkes Ferencet és Becsey Jánost nevezik ki politikai biztosoknak. Berkes Ferenc a hatalom átvétele alkalmával tartott ünnepi beszédében hangsúlyozta: a Hangya többé nem végvára a reakciónak és a korrupciónak, hanem most már végérvényesen a proletároké.

Habár a helyi és nem egyszer munkás vezetés alatt álló községi és városi Hangyaszövetkezeteket politikai felfogásban, s a társadalmi haladáshoz való viszonyukban nem lehetett azonosítani központjukkal, mégis többségükre vonatkozott az, amit Berkes Ferenc mondott. Ezért demokratizálásukra nagyszabású előkészületek történtek. Ez 1919-ben Sopron megyében is számos Hangya-szövetkezetet érintett, hiszen az év végén már 64 fogyasztási szövetkezet működik a megyében, ami a Vas megyei 17, a Moson megyei 3 és a Győr megyei 14 szövetkezethez viszonyítva igen jelentősnek mondható.¹⁰⁽⁹¹⁾

A fogyasztási szövetkezetek szervezettség szempontjából Sopron megye a legerősebbek közé tartozott az országban. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy 1919-ben Sopron megye minden jelentősebb községében volt Hangya-szövetkezet. Ezek nemcsak az áruellátásban játszottak fontos szerepet, hanem jelentős volt társadalmi befolyásuk is, hiszen a megye 1910. évi 249 578 főnyi lakosságából a Hangya-szövetkezetek összes tagsága kb. 10%-ot tett ki.

Még ennél is fontosabbá tette a Hangya-szövetkezetek községekben betöltött gazdasági és társadalmi súlyát, hogy választott szerveikben, igazgatóságaikban, felügyelő bizottságaikban ott volt a község értelmisége, a módosabb parasztok, kisbirtokosok, sőt a parasztság mozgására, döntéseire befolyást gyakorló paraszt aktivisták, kiemelkedő paraszti egyéniségek is. Erre a mind gazdasági, mind társadalmi szempontból jelentős szövetkezeti hálózatra a proletárdiktatúra az ellátási politika végrehajtásában kívánt nagymértékben támaszkodni. Ehhez azonban az április 2-i szocializálási rendelkezést a Sopron Városi és a vármegyei Szocializáló Biztosság Kereskedelmi Biztosa elképzeléseinek megfelelően végre kellett hajtani. A Hangya-szövetkezetek élére bizalmiakat állítottak, szükség esetén a Hangya-igazgatóságokban tisztogatásokat végeztek.

Ez a demokratizálási folyamat különösen nagy erővel jelentkezik az áprilisi tanácsválasztások alkalmával, amikor a helyi tanácsokba nagy számmal kerültek be az addig a hatalomból kizárt munkások és parasztok is. Így ezek most a szövetkezetek vezetésében egyre tevételegesebben részt kívánnak venni. Ugyanakkor a szakszervezeti mozgalom erősödésével a jószerevel szintén kiszolgáltatott Hangya-bolti eladók is érdekvédelmi szervezetbe tömörültek, így lettek tagjai például a Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetsége Soproni csoportjának.¹¹⁽⁹²⁾

348A Hangya-szövetkezetek első feladata a szocializálással egyidőben a bizalmi férfiak kijelölése, az

árúkeszlet felleltározása, majd 10-én az üzletek újbóli megnyitása volt. A fekete piac letörését az árak maximálásával kívánták elérni. Július 31-én Sopron megyében a következő piaci árak voltak: barna kenyér 0,80 K/kg, marhahús 30 K/kg, burgonya 0,78 K/kg, cukor 3,60 K/kg, só 3 K/kg, tojás 1,50 K/db, gyufa 0,50 K/csomag, petróleum 3 K/kg, szappan 4,48 K/kg.¹²⁽⁹³⁾ Az árak megállapítása többször is megtörtént, ennek ellenére az árak nagy része továbbra is a fekete piacon, ráadásul az addigiaknál jóval magasabb áron került forgalomba. A fekete piac árainak emelkedését az Alsó-Ausztria és Bécs felől jelentkező kereslet is elősegítette.

A Hangya-központ Csornán szervezett raktára üresen állott, nem tudta ellátni a Hangya szövetkezeteit petróleummal, gyufával, sóval és egyéb mezőgazdasági iparcikkokkal.

Ilyen kereskedelmi viszonyok között szükségmegoldásként hozták létre a proletár árucseré szerveztét. A Hangya-központ és az OKH a helyi Hangya- és hitelszövetkezetek közreműködésével árucseré telepeket létesítettek, ahol megszabott áron cseréltek mezőgazdasági terményekért a falvaknak kelendő iparcikkokat. Ezt a mozgalmat Zala megyéből indították el, majd az egész Dunántúlra kiterjedt. Az előkészítő munkákat Sopron megyében is elvégezték, azonban a proletár árucseré szervezetének működésére a Tanácsköztársaság megdöntése miatt már nem került sor.¹³⁽⁹⁴⁾

A fogyasztási szövetkezetek mellett igen nagy szerepet kaptak Sopron megye közigazdasági életében a hitelszövetkezetek is. A március 21-i „Mindenkire” című felhívás megjelenése után március utolsó napjaiban a pénzüintézeteket is szocializálták. A szocializálás során azokat a vezetőket, akik nem feleltek meg a forradalmi pénzüintézet vezetése iránt támasztott követelményeknek, leváltották. Ez Sopron megyében 12 hitelszövetkezetet érintett, amely 2239 főnyi tagsággal rendelkezett. E 12 szövetkezet jegyzett üzletrésze 4692 db, értékük 239 070 korona.

E szövetkezetek közül a legnagyobb tagsággal, 498 fővel a szabadbárándi hitelszövetkezet rendelkezett, jelentős létszámú tagot, 277 főt mondhatott a magáénak a mihályi, 203-203 főt a sopronújlaki (ma: Neutal) és a lóki (ma: Unterfrauenhaid), 194 főt a kópházai, 185 főt a haracsonyi (ma: Horitschon) hitelszövetkezet.¹⁴⁽⁹⁵⁾ A többi hitelszövetkezet Csornán, Dörött, Farádon, Gyiróton, Lakompakon, Sajtóskálvidéken mind 200 főn aluli tagságot mondhatott magáénak.

Bár ennek a hálózatnak egyelőre csak a falusi hitelpolitikára volt befolyása, tekintettel az inflációs időszakokra és a szocialista mezőgazdasági szervezet kialakításában játszott szerepükre, gazdasági befolyásuk megnőtt.

A Tanácsköztársaság alatt a hitelszövetkezetek legfontosabb tennivalója közé tartozott a betétek zárolása, ezzel a tőkés szervezkedés megakadályozása, a mezőgazdasági termelés biztosítása, a munkabérek kifizetése, fejlesztési kölcsönök nyújtása, a pénz stabilitása érdekében a betétgyűjtés szorgalmazása nemcsak tagjaik, hanem az egész lakosság körében.

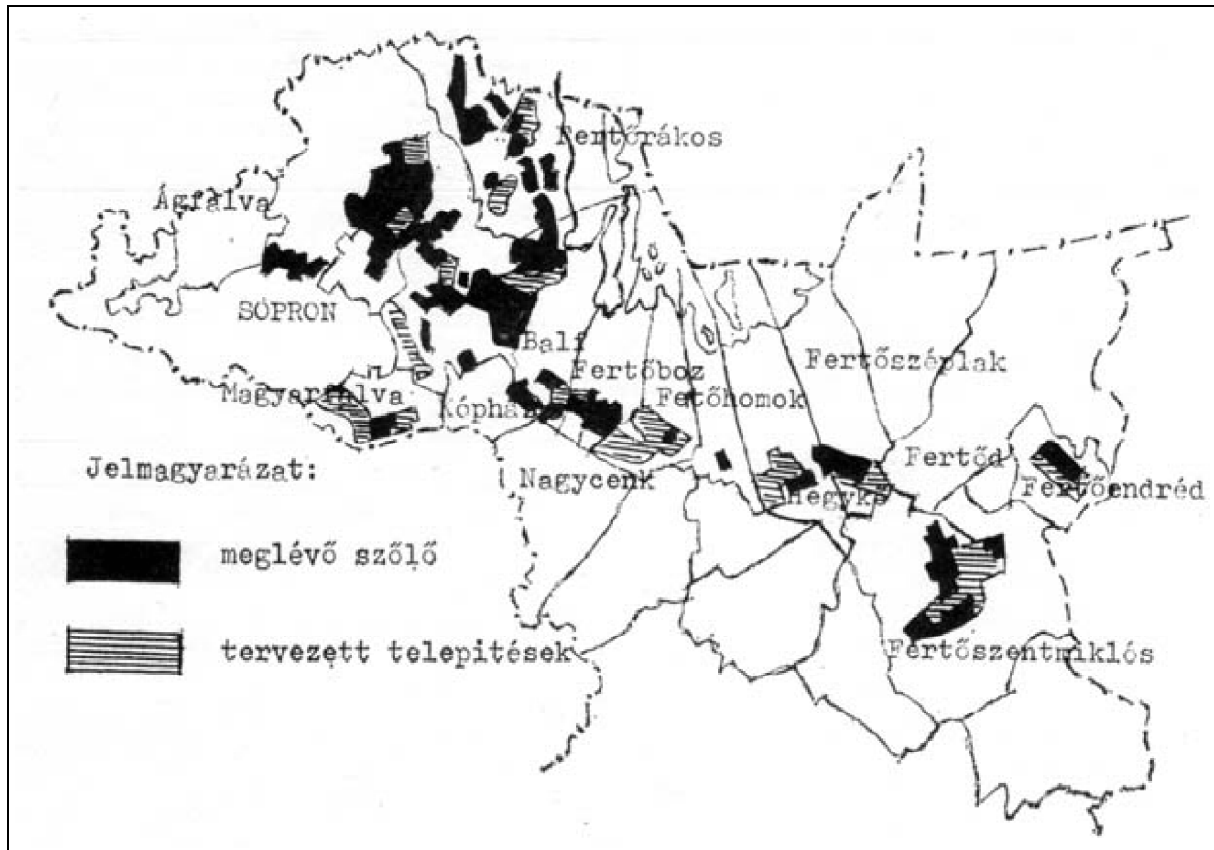
4. Sopron megyében a kisipari termelőszövetkezetek szervezésének a gondolata is felvetődött, elsősorban a szolgáltató iparban és az építőiparban, tényleges működésükre azonban már nem került sor.

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Székely Lajos: A soproni borvidék szőlőtermelésének, borászatának egységes fejlesztése

349 Székely Lajos: A soproni borvidék szőlőtermelésének, borászatának egységes

fejlesztése

1. Három évtizeddel a felszabadulást követő terület- és termeléseszkökenés után megvalósulás előtt áll a nagyüzemek szőlőterületének rekonstrukciója. A nyolcvanas évek elejére, nagyobb területen, minden eddiginél nagyobb termés várható. Elérkezett az ideje olyan intézkedések megtételének, amelyek a múltnak, a természeti adottságoknak és a jó minőségű bornak megfelelő rangot és hírnevet adhatnak a soproni borvidék számára.

1. A soproni borvidék jelenlegi és tervezett szőlőterülete

A MTESZ Sopron városi Szervezete és a Magyar Agrártudományi Egyesület soproni önálló helyi csoportja 1979-ben pályázatot hirdetett „A soproni borvidék szőlőtermelésének, borászatának egységes továbbfejlesztése” címmel. A pályázati kiírás szerint a feladat a borvidék és gazdasági jelenlegi helyzetének, a továbbfejlesztés lehetőségeinek feltárása és olyan szervezet kialakítása volt, mely alkalmas a borvidék szőlőtermelésének, borászatának egységes irányítására, összehangolására.

A kiírásra három pályamunka érkezett. A bírálóbizottság (Zsitvai Attila MÉM főosztályvezető helyettes, elnök; Kőrös László, az MSZMP Győr-Sopron megyei Bizottságának osztályvezetője; Both Ernő, a Megyei Tanács Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Osztálya vezetője; Dr. Gunda Mihály, a MTESZ soproni szervezetének elnöke; Markó József, a MAE soproni szervezetének elnöke) megállapítása szerint olyan pályamű, mely a kiírás összes feltételeinek megfelelt volna, nem készült, ezért az első díjat nem adta ki. A

második díjat (15 000 Ft) Dr. Székely Lajos és Molnár Tibor „Kékfrankos”, a harmadik díjat (10 000 Ft) Oláh Kálmán, Szűcs István, Korbuly László „Ökonómia 79” jellegű pályaműve kapta.

350 Tiszteletdíjjal (8000 Ft) jutalmazta a bizottság Fényes György, Palásthi Kristóf, Keszei István, Szita Miklós, Kovács Sándor, Beck Flóra és Ezerné Lóth Anna-Mária pályamunkáját.

A bírálóbizottság javaslatára a pályamunkák anyagából a MAE soproni szervezete kiadványt jelentet meg a Mezőgazdasági Könyvkiadó „Ma tudomány, holnap gyakorlat” sorozatában. Ez a tanulmány a pályamunkák alapján ismerteti a borvidék szőlőtermelésének és borászatának jelenlegi helyzetét, fontosabb adatait és a pályázóknak a borvidék továbbfejlesztésére, valamint az egységes irányítószervezet kialakítására vonatkozó javaslatait.

2. *A borvidék területe.* Az eredetileg Sopron város és közvetlen környékét magában foglaló borvidék területét a 40/1977. MÉM számú rendelet Fertőszéplak, Fertőendréd és Fertőszentmiklós községek szőlőtelepítésre alkalmas területeire is kiterjesztette. A borvidék területének szektoronkénti megoszlását és az 1978. évi termésátlagokat tartalmazó táblázat jól szemlélteti a borvidék helyzetét:

	Szőlőterület ha-ban			Szektoronkénti megoszlás %-ban	Termésátlag 1978-ban q/ha
	termő	nem termő	összesen		
<i>Állami Gazdaság:</i>	466	65	531	33.2	100
<i>Szövetkezetek:</i>					
Ágfalva	32	14	46		112
Balf	45	7	52		113
Fertőd	44	–	44		114
Fertőszentmiklós	23	79	102		80
Nagycenk	16	84	100		175
Sopron	156	46	202		126
Összesen:	316	230	546	34.1	120
<i>Szakcsoportok:</i>		10	10	0.6	–
<i>Magángazdaságok és háztáji termelők:</i>					
Balf	40		40		
Fertőboz	1		1		
Fertőrákos	31		31		
Fertőszentmiklós	48		48		
Kópháza	28		28		
Magyarfalva	8		8		
Nagycenk	13		13		
Sopron	319	25	344		
Összesen:	488	25	513	32.1	173
Mindösszesen:	1270	330	1600	100	130

A táblázat adatai között nem szerepel az Állami Gazdaság 32 ha-nyi alanyvessző telepe. Az 1600 ha szőlőterületet közel egyforma arányban használják az Állami Gazdaság, a termelőszövetkezetek, valamint a kisgazdaságok. A szőlőterületből 1270 ha (79,4%) a termő, 330 ha (20,6%) az új telepítésű, nem termő ültetvény.

Az 1978. évi termésátlag az üzemek többségében 20–70 százalékkal haladta meg az utolsó 8 év legjobb terméseredményét. A korszerű nagyüzemi ültetvények 120–150 q/ha termésre képesek. A hagyományos szőlőművelési mód mellett a szőlősgazdák 100 q/ha termést is elértek. A szőlőfeldolgozó kapacitást úgy kell méretezni, hogy a 351 szüret rekordtermések esetén is zökkenőmentes legyen. Mindezek arra készítettek a pályázókat, hogy a borvidék jövőjére vonatkozó elképzeléseiket az 1978. évihez hasonló terméseredmény alapján dolgozzák ki.

A borvidék 1978. évi szőlőtermését a pályamunkák különféleképpen ítélik meg. A „Kékfrankos” jeligéjű pályamunka 166 588 q összterméssel és 130 q/ha termésátlaggal, az „Ökonómia 79” 133 644 q összterméssel és 102 q/ha átlagterméssel számol. Az eltérés a kisgazdaságok termésének meghatározási módjából adódik. A „Kékfrankos” jeligéjű pályázat kalkulációja:

A Pincegazdaságnak és Á. G.-nak eladott szőlő	40 908 q
bor 12 500 hl, szőlőre átszámítva (1 hl = 1.5 q szőlő)	18 750 q
A termelőknél visszamaradt termés	25 000 q
Összesen:	84 658 q
A termő szőlő területe	488 ha
A termésátlag	173 q/ha

A borvidék 166 588 q terméséből 84 658 q (50,8 százalék) a kisüzemek termése. Ez az arány – amely a nagyüzemek új ültetvényeinek termőre fordulásával ugyan csökken – felhívja a figyelmet, hogy a borvidék fejlesztése nem oldható meg a kisüzemek termelési lehetőségeinek bővítése nélkül.

Sopron és környéke lakosainak szőlőművelési készsége nem mai keletű. Sopron egyik jellemző vonása, hogy nemcsak a gazdák, hanem a város minden rétege foglalkozik szőlőtermeléssel. A népgazdaság más ágazataiban dolgozók számára a szőlőmunka nemcsak kereseti lehetőség, hanem hasznos, szabadban való tartózkodást, hobbit jelent. Valóságos versengés alakult ki, presztízst jelent a mintaszerűen megművelt szőlő és sokan anyagi áldozatra is hajlandók, hogy intézményes szőlőterülethez jussanak. A szőlőterület fajtánkénti megoszlása a vegyes kisüzemi telepítések miatt csak hozzávetőlegesen állapítható meg:

	csemege szőlő ha	borszőlő		összesen ha
		fehér ha	kék ha	
Nagyüzemek	71	310	696	1077
Szakcsoportok			10	10
Kistermelők		103	410	513
Összesen ha	71	413	1116	1600
Összesen %	4.4	25.8	69.8	100

A borvidékre jellemző kékszőlők közül a kékfrankos a domináns fajta. A nagyüzemek a szüret idejének meghosszabbítása céljából 33 ha Oportót, 5 ha Cabernet-t, 5 ha Zweigeltet, 2 ha Merlot-t és 1 ha Kisburgundit telepítettek. A nagyüzemi fehérszőlő-ültetvényekből Tramini 28, Piros Veltelini 35, Zöld Veltelini 31, Leányka 122, Muskat Ottonel 24, Rizling Szilváni 15, Savignon 16, Irsai Olivér 35, Olasz Rizling 28 ha. A többi kisüzemi fehérszőlő vegyesnek tekinthető.

A szőlőterület művelési mód szerinti megoszlása tekintetében a meglévő 1600 ha szőlőterületből 419 ha hagyományos karós művelésű, 21 ha alacsony kordon, 1160 ha széles sorközű ültetvény. Az 1974. után telepített, széles sorközű ültetvények már magas kordon rendszerűek. Ezeknek sortávolsága 3,5 m és teljes mértékben megfelelnek a gépi művelés alkalmazására.

Az 1977–78. években telepített ültetvények lengőszálvesszős művelésre vannak kialakítva és ez lehetővé teszi a szőlőszüretelő kombájn alkalmazását. Az Állami Gazdaság 1977–78-ban megkísérelte meglévő ültetvényeinek szőlőkombájjal való szüretelését, ³⁵²azonban a hagyományos kordonos művelés mellett a gép nem tudott megfelelő minőségű munkát végezni.

A széles sorközű kordonos, középmagas és magas művelési rendszer egyre jobban tért hódít az egyéni szőlőtermelők között is, akik szőlőparcellájukat folyamatosan ilyen művelési módra telepítik át.

3. A szőlőtermelés és borászat

Az Állami Gazdaságban a szőlészet és borászat teljes vertikuma – a felvásárlást, a palackozást és a közvetlen értékesítést is beleértve – ki van építve. A Pincegazdaság felvásárlási és feldolgozási tevékenysége mellett, együttműködési szerződés keretében költség hozzájárulással segíti a szövetkezeti szőlőtelepítéseket. Gesztorsága alatt 1977-ben megalakult a „Sopronvidéki Szőlő- és Borászati Társulás”. Az öt évre szóló szerződés alapján a szövetkezetek a közös szőlőterület teljes termését és a háztáji termés felét a Pincegazdaságnál értékesítik. A Pincegazdaság vállalta 300 ha szőlő telepítési költségeinek 28–49 százalékát és garantálta a felvásárlási ár alsó határát. 1979-ben egyes szövetkezetekkel újabb szerződéseket kötött. Ezekben újszerű, hogy a szerződő felek az ültetvény üzemeltetéséből képződő jövedelmet megosztják, az esetleges veszteséget közösen viselik. A Pincegazdaság 750 egyéni termelővel öt éves szőlő- és borértékesítési szerződést kötött.

A szövetkezetek az 1977-ben kötött társulási szerződés alapján megszüntették feldolgozási tevékenységüket, kizárólag szőlőtermeléssel foglalkoznak. A soproni szövetkezet, jól szervezett, gondos hozzáértő munkája nyomán a borvidékhez tartozó szövetkezeti gazdaságok iránymutató üzemének tekinthető. Vezetőinek tárgyalása nyomán került sor a rendkívül kedvező 1977. évi társulási szerződés megkötésére. A 17,1–17,5 cukorfokú szőlőnek megfelelő 9,- Ft-os garantált felvásárlási ár és az átadott szőlő alapján számított bormennyiség forgalmazásából képződő 50 százalékos nyereség, minimálisan 0,50 Ft/l, a feldolgozó üzemmel rendelkező soproni, balfi, fertőszentmiklósi és fertődi szövetkezetet is szőlőértékesítésre ösztönözte.

Az 1978. évben

az Á. G.-nak	23 500 q fehér és 35 700 q kék
a Pincegazdaságnak	15 268 q fehér és 50 250 q kék
Összesen:	<hr/> 38 768 q fehér és 85 950 q kék

szőlőt kellett feldolgoznia. A fehér borszőlő feldolgozásához szükséges préselési és léelválasztási kapacitás a rekordtermés mellett is rendelkezésre állt, nehézség a kékszőlő feldolgozásánál jelentkezett. A vörösbor készítés ütemét az erjesztőtér, illetve a melegítéses vörösbor készítési berendezések kapacitása határozza meg. A nagyüzemek kékszőlő feldolgozási berendezései (hl):

	Állami Gazdaság	Pincegazdaság	Szövetkezetek	Összesen
Erjesztőkádák	3 800	2 800	1 200	7 800
Erjesztőtornyok		3 400		3 400
Összesen:	3 800	6 200	1 200	11 200
Melegítéses berendezés		100 q/óra		

Az Állami Gazdaság berendezéseivel zavartalanul fel tudta dolgozni kékszőlőjét. A Pincegazdaság napi kapacitása, a közreműködő szövetkezetek erjesztő terét is beszámítva napi 1500 hl, ezzel csak november 17-én tudta befejezni a kékszőlő feldolgozását. Kapacitásának kiegészítésére 1979-ben 200 q/óra kapacitású, Gasquet-típusú melegítéses feldolgozót létesített és ezzel az 1978. évinél nagyobb termés feldolgozására is képes.

353A borvidék nagyüzemeinek tárolótere (hl):

	ászkok hordó	Tartályok			összesen
		beton	fém	műanyag	
Pincegazdaság	9 540	2 287		14 016	25 843
Állami Gazdaság	12 226	19 831	10 293	100	42 450
Szövetkezetek:					
Balf	1 000		4 000		5 000
Fertőd	500		500		1 000
Fertőszentmiklós	1 500	1 500			3 000
Nagyecenk	600				600
Sopron	4 000				4 000
Összesen:	29 366	23 618	14 793	14 116	81 893

Az 1978. évi bortermés 117 303 hl, ebből a magántermelők tárolnak 17 500 hl-t, a nagyüzemek 99 803 hl t. Tárolótér hiánya miatt a bortermés 40 százalékát még a szüret ideje alatt el kellett szállítani a borvidékről.

A bor értékesítése. A két állami üzem az 1978–79. évben a szőlő feldolgozásából és felvásárlásából 81 000 hl vörös- és 29 000 hl fehérborral rendelkezett. A vörösborból közvetlen nyugati export az Állami Gazdaság 6000 hl-es értékesítése, amit a melegítéses kékszőlő feldolgozó berendezés vételárának kompenzálására szállított. Az Á. G. 16 000 hl-t, a Pincegazdaság 21 000 hl-t értékesített egyéb vállalatoknál. Ezek a vörösborok is exportra kerülnek, de kérdéses, hogy értékesítésük alkalmával egyáltalán szóba kerül-e származási helyük. Előfordul, hogy ezeket más vörösbor termő borvidékek

tömegének növelésére használják.

Belföldön az Á. G. palackozva 6590, hordósan 400 hl-t, a Pincegazdaság palackozva 17 000 hl-t, hordósán 3000 hl-t értékesít. Mindkét nagyüzem minőségi vörösborként „Kékfrankos”-t, a Pincegazdaság peccsenyeborként „Burgundi”-t, forgalmaz palackozva. Az Állami Gazdaság minőségi fehérborként „Tramini”-t, peccsenyeborként „Zöld Veltelini”-t, „Leánykák”-t, „Olasz Rizling”-et és „Savignon”-t palackoz.

A szőlőtermelés jövedelmezősége. A szövetkezetek szőlőtermelése 1978-ban a garantált átvétel következtében igen jövedelmező volt. Néhány szövetkezet jövedelmezőségi mutatói (Ft):

	Teljes önköltség	1 q szőlő értékesítési ára	jövedelme	100 Ft költségre jutó jövedelem
Sopron	541	934	393	72,64
Fertőszentmiklós	682	934	252	36,95
Nagyecenk	530	934	404	76,23

Az Állami Gazdaságban 1 q szőlő teljes önköltsége 494 Ft. Egy hl bor értékesítési átlagára önköltsége 941, a különbözet 596 Ft. Egy hl borhoz felhasznált szőlő 130 kg, egy q szőlőre jutó jövedelem 429 Ft, 100 Ft költségre jutó jövedelem 63,33 Ft. Ez a számítás igazolja, hogy az Állami Gazdaság, ahol a szőlő önköltsége a legalacsonyabb, a feldolgozással kisebb jövedelmet ért el, mint a szőlőt garantált áron értékesítő soproni és nagyecenki szövetkezet.

A munkaerőhelyzet. A soproni, a balfi, az ágfalvi és a fertődi szövetkezeteknek nincs munkaerő problémája. Sopronban és Balfon a tagok háztáji szőlőterületet kapnak és ez olyan vonzóerőt jelent, ami elegendő a szükséges munkaerő biztosításához. Nagyecenkben és Fertőszentmiklóson munkaerőhiány van. Nagyecenk azzal segítette e nehézségen, hogy a szőlőművelőknek 13 ha szélessorú nagyüzemi szőlőterületet adott háztáji művelés céljára. Az Állami Gazdaság munkaerőhelyzete rendkívül szoros és az új ültetvények termőre fordulásával az igény tovább növekszik.

3544. *A borvidék jövője.* A termőfelület növelése új ültetvények telepítésével és a meglévő szőlők termőállapotának javításával érhető el. A pályázók egységesen hangsúlyozzák a meglévő ültetvények felújításának fontosságát. Elítélik azt a nézetet, amely célszerűbbnek tartja a gépi betakarításra alkalmatlan 10–20 éves ültetvények újraterelítését. Az új telepítések beruházási költségigényével, a 4–5 évig tartó termés kieséssel szemben a felújítás – a jelenlegi 6 százalékos tökehiány pótlása – az ültetvények gondosabb tápanyagellátása és művelése kisebb önköltséggel, folyamatosan növekvő termés elérését teszi lehetővé.

Az 1970 után telepített 3,5 m sor- és 1,2, illetve 2,4 m tötávolságú ültetvényeknek a kombájnos betakarítást lehetővé tevő lengőszálvesszős művelési módra való átalakítása gazdasági kényszer. Az Állami Gazdaság és a soproni szövetkezet ezt az átmeneti hozamcsökkenéssel járó munkát már elkezdte.

A pályázók feltárták a borvidék szőlőtelepítésre alkalmas területeit:

A soproni Állami Gazdaság területén	Szőlőtelepítésre alkalmas területek ha-ban		
	nagyüzemi	kisüzemi	összesen
	351	–	351

Sopron	100	70	170
Balf	–	20	20
Fertőendréd, Fertőszéplak	110	–	110
Fertőrákos	–	15	15
Fertőszentmiklós	120	30	150
Kópháza	–	15	15
Magyarfalva	106	–	106
Nagycenk	27	–	21
Összesen:	814	150	964

A borvidék nagyüzemei a pályázat készítése idején összesen 297 ha szőlő telepítését határozták el (Soproni Á. G.: 101 ha; soproni szövetkezet: 84 ha; Ágfalva: 56 ha; Fertőd: 56 ha). A kisgazdaságok előreláthatóan 1985-ig évenként 10 ha-t telepítenek.

A szőlőtelepítési lehetőségek elemzése során felmerült Hidegség, Fertőhomok és Hegykő borvidékhez való tartozásának a kérdése. Ebben a három községben hagyományai voltak a zöldségtermelésnek és a terület gazdája a hegykői szövetkezet is ezt választotta profiljának, ezért a borvidék bővítésekor e községek szőlőtermelésével nem számoltak. 1978-tól a nagy távolságra lévő konzervgyárak körzetesítették termeltetésüket és ez szűkítette a szövetkezet zöldségtermelési lehetőségeit, új azonos foglalkoztatást és jövedelmezőséget biztosító kultúra művelésére kell átállni. A három község klimatikus és talajtani viszonyai azonosak a szomszédos Fertőboz és Fertőszéplak viszonyaival. A hegykői szövetkezet 200 ha szőlőt telepíthet, ennek munkaereje és fejlesztési eszközzüksége biztosított. A pályázók célszerűnek tartják, hogy a borvidék területét erre a három községre is kiterjesszék. Ezzel a borvidék egységes tömböt alkotna és a hegykői szövetkezet is részesülhetne a magasabb felvásárlási árban.

A rendelkezésre álló területek telepítésének egyik akadálya a nagyüzemek korlátozott munkaerőhelyzete. 1978-ban a fertőszentmiklói szövetkezet gesztorsága alatt alakult szakcsoport 10 ha nagyüzemi szőlőt telepített állami támogatással a szövetkezet szőlőinek szomszédságában, a tanács és a szövetkezet által 50 éves használatra átengedett területen. A telepítés gépi munkáit a szövetkezet, a kézi munkákat a tagok végzik. A tagok a termés 80%-át a szövetkezet útján értékesítik, a szövetkezetet a gépi munkáért, a szervezésért és a termés értékesítési tevékenységéért az árbevétel meghatározott része illeti meg. Ezt a módszert a borvidék más községeiben is alkalmazni lehetne.

Sopronban az Állami Gazdaság keresi a magántermelőktől való szőlő és bor vásárlásának lehetőségét. A gazdaság a korábbi években kivágta a harkai platón a 355. „Kogel” alatt levő 100 ha szőlőt. Ezt a területet jelenleg szántóföldként hasznosítják és a gazdaság nem is kívánja szőlővel betelepíteni. Erre a területre szakcsoportot lehetne szervezni. A szakcsoport tagjai egyaránt lehetnének a népgazdaság más ágazataiban dolgozók és az Állami Gazdaság azon dolgozói, akik szőlőműveléssel akarnak foglalkozni. A gazdaság elvégezné a telepítés gépi munkáit, gondoskodna az oltványról, szervezné a szőlőtermelés munkáját és az értékesítést. A szakcsoport tagjai elvégeznék a szőlőtermelés kézi munkáit, a gazdaság szolgáltatásait a termés egy részének átengedésével törlesztenék. Hasonló szakcsoportok alakíthatók a borvidék többi községében is.

Az elmondottakból megállapítható, hogy a nagyüzemek elhatározottnak tekinthető telepítési tervein felül

vannak olyan lehetőségek, amelyek alkalmasak a borvidék szőlőterülete gyors növelésére.

Az „Ökonomia 79” jellegű pályamunka készítői lineáris programozással fogalmazták meg az egyes üzemek és a borvidék következő 10–15 évi telepítéseit és a fajtaösszetételt. A számításokat a következő tényezőkre alapozták: a terület felső határa a telepítésre alkalmas terület, alsó határa a 35 évnél fiatalabb ültetvények területe; a munkaerőhelyzet; a vörös- és fehérszőlő 70:30%-os aránya; a feldolgozó kapacitás; a beruházási erőforrások; a termelési költség maximuma és a realizált jövedelem maximuma mint célkitűzés.

A számítások négy változatban készültek. Az első változat maximális jövedelemtömeget, jelenlegi munkaerő-kapacitást és évi 5%-os termelékenység-növekedést feltételez. A második változat ezeket kiegészíti a minimális termelési költséghez tartozó fajtaösszetétellel. A harmadik számol az üzemek közötti munkaerőmozgással is. A negyedik változat szerint a munkaerő 5%-al csökken. A számítások alapján a telepítendő terület:

	1	2	3	4
	változat szerint ha-ban			
Ágfalva	32	6	29	24
Balf	20	3	16	11
Fertőd	26	24	26	26
Nagycenk	83	0	84	32
Fertőszentmiklós	177	19	169	156
Sopron	192	57	193	192
Soproni Á. G.	462	168	380	277
Összesen:	992	259	897	718

A telepítendő terület fajtaösszetétele:

Kékfrankos	241	82	228	233
Oportó	34	34	34	34
Egyéb kék	38	0	0	124
Vörös összesen:	319	116	262	391
Leányka	24	1	176	88
Zöld Veltelini	35	55	35	35
Piros Veltelini	139	21	40	36
Muscat Ottonel	2	2	2	37
Tramini	149	1	0	10
Sauvignon	326	15	250	121
Egyéb fehérbor szőlő	4	48	132	–
Fehér összesen:	679	143	635	327
Mindösszesen:	992	259	897	718
A vörös borszőlő aránya %	32	44	29	54

A fehér borszőlő aránya % 68 56 71 46

356A számítások eredményeként megállapítják, hogy munkaerőgondok és munkaszervezési problémák miatt a fehérszőlő fajta bővítése indokolt. A javaslatnak ez a konklúziója ellentétes azzal, hogy a 70–30%-os vörös–fehérszőlő arányt programozást befolyásoló tényezőnek tekintették. A javaslattevők nem vették figyelembe a legmunkaigényesebb folyamatnak jövő gépesítési lehetőségeit. A legújabb ültetvények gépi szüretelésre alkalmasak és ez alapvetően csökkenti a munkaerőigényt és növeli a munkatermelékenységet.

A „Kékfrankos” jeliségű pályázat készítői abból indulnak ki, hogy az 1975 utáni telepítések fajtaösszetételében már kifejezésre jut a vörösbor iránti kereslet növekedése. Az 1975–78 között telepített 291 ha-ból 236 a kékszőlő. Az arány még kedvezőbb lehetne, ha a szövetkezetek megkapták volna a szükséges kékszőlő oltványt. Az Állami Gazdaság ebben az időszakban csak kékszőlőt telepített, a Pincegazdaság telepítési szerződésai is kékszőlő-telepítésre vonatkoznak. Az 1975–78 között telepített nagyüzemi kékszőlőből 193 ha 81,8%-a Kékfrankos, 30 ha Oportó, 5 ha Cabernet, 5 ha Zweigelt, 2 ha Merlot, 1 ha Kisburgundi. Ha szerény mértékben is, megmutatkozik az egyfajtájúság megszüntetésére irányuló törekvés. A kizárólagos Kékfrankos-termelés egyidejű érésével feldolgozási feszültséget okoz. Ezért célszerű korábbi érésű fajtákat is telepíteni, ezzel meghosszabbítható a feldolgozási időny.

A jó vörösbor jellegzetessége, hogy nem egy szőlőfajta termése. A borász a rendelkezésre álló különböző fajták íze, illata és színanyaga alapján állítja össze a fogyasztók igényeinek megfelelő vörös bort. A kékszőlő-területek növelése mellett nem szabad lemondani a borvidéken minőséget adó fehér fajták, a Tramini, a Zöld Veltelini és a korai Piros Veltelini termeléséről sem.

A borvidék nagyüzemeinek és a hegykői szövetkezetnek tervezett telepítéseit és a kisüzemek egyéni és szakcsoportban szervezett telepítési lehetőségeit figyelembevéve a borvidék szőlőterülete várhatóan a következőképpen alakul:

	Á. G.	MTSZ-ek	Szakcs.	Egyéni	Összesen
Telepítésre alkalmas terület	351	463	–	150	964
Meglévő szőlőterület	531	546	10	513	1600
Elhatározott telepítések	101	196	–	70	367
Hegykő telepítése		200			200
További várható telepítések 1085-ig	50	–	170	–	220
Szőlőterület 1985 végén	682	942	180	583	2387
Telepítések 1986–1990	100	100	50	50	300
Szőlőterület 1990-ben	782	1042	230	633	2687

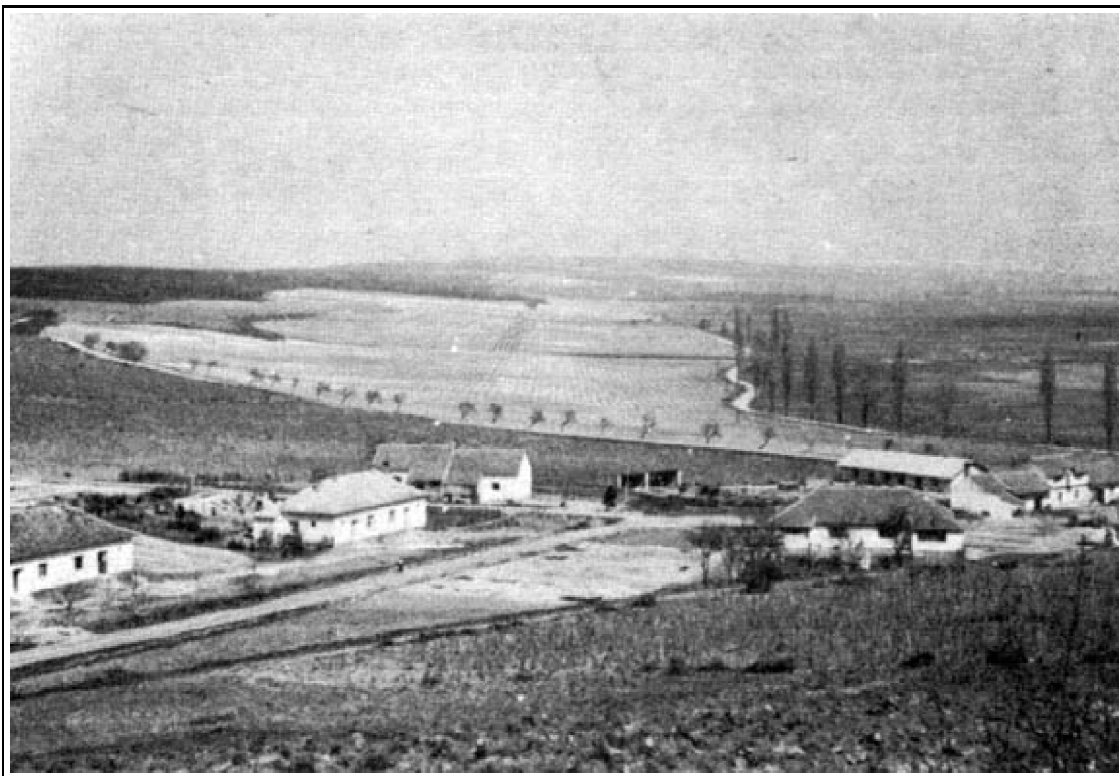
A borvidék várható szőlőtermése az 1981–90. években az 1978. évihez hasonló nagyságú termés esetén

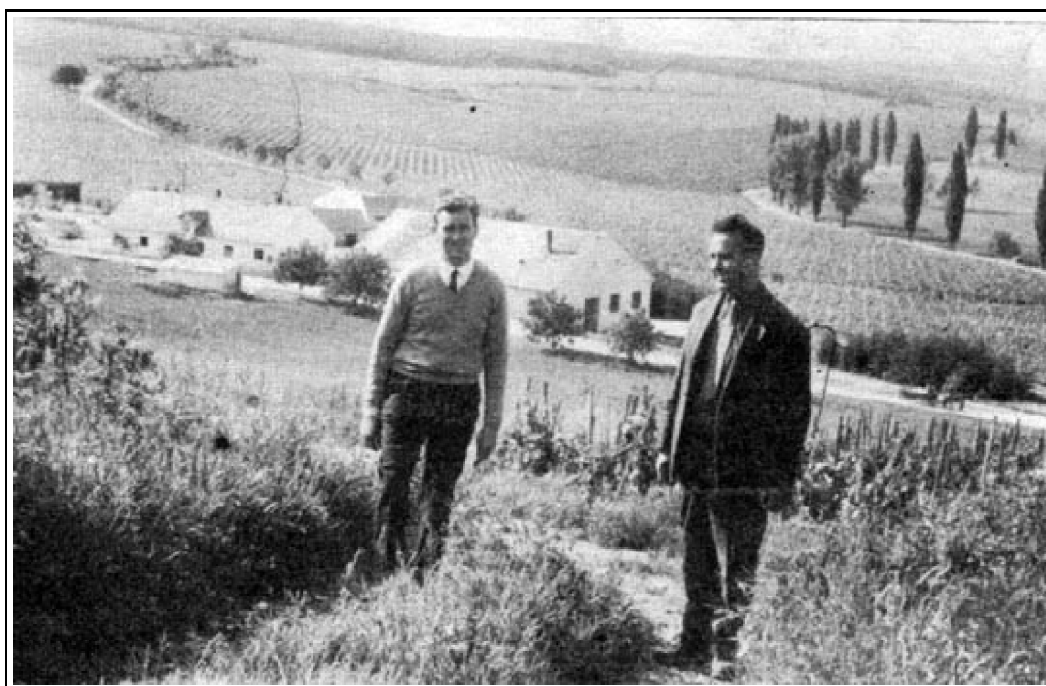
Évek	Termőterület ha	Összes termés q	Összes termésből	
			fehér %	kék %
1981	1493	175 000	24	76

1982	1611	195 000	23	77
1983	1742	210 000	22	78
1984	1811	220 000	21	79
1985	1883	230 000	20	80
1990	2500	325 000	16	84

A Kékfrankos szőlő jellegzetesen bőtermő fajta, ezért a kékszőlő aránya magasabb, mint a terület szerinti arány.

A pályázók a szőlő korszerű művelésére részletes technológiát javasolnak. Ezek legfontosabb elemei – a szőlőművelés szokásos munkáin kívül – az új telepítések [357](#)előkészítése, a talajvizsgálatok alapján történő tápanyag- és mikroelem-hiánypótlás, a mélyműtrágyázás, a mélylazítás, a sorközök zöldtrágyával való bevetése és az erózió elleni védelem. Az új telepítéseket olyan művelési rendszerre kell telepíteni, hogy a szüretelő kombájnok alkalmazhatók legyenek.

2–3. A Soproni Állami Gazdaság fertői szőlőültetvényei

A nagyüzemek szőlőtermelése szállításának kérdése megoldott. Vontató pótkocsikra és teherkocsikra szerelt billenthető szállító tartályokkal a szőlő gyorsan szállítható és üríthető. A két feldolgozó üzemnek a jövőt illetően is be kell rendezkednie a magántermelőktől érkező szőlő átvételére. A Pincegazdaság megbízást adott a Szőlészeti Kutatóintézetnek konténerek tervezésére. Ezeket a magántermelők rendelkezésére bocsátja és így a szállítás, az ürítés és a szüret ütemezése is központilag szabályozható.

A szőlő feldolgozása. A pályamunkák részletesen foglalkoztak a szőlőfeldolgozó kapacitás szükségletével. A Pincegazdaság 1979-ben üzembe helyezett 200 q/óra teljesítményű 358melegítéses feltáró berendezése hosszú távra megoldotta a kékszőlő feldolgozásának kérdését, kapacitásbővítés csak az 1985–1990. évek szőlőtelepítéseinek termőre fordulása után szükséges. A meglévő berendezések folyamatos (20 óra/nap) használata mellett napi 80 vagon kékszőlő feldolgozását teszi lehetővé.

A bor tárolása, értékesítése. A borvidék borászatának tragédiája, hogy kevés a közvetlenül, a borvidék területéről exportra és belföldi fogyasztásra kerülő borok mennyisége. A gyors értékesítés és a kevés tartalék oda vezetett, hogy a szüret idejére a nagyüzemi tárolókban elfogynak az óborok. A forgalomba kerülő bor minősége évről-évre változó, a soproni bor nem tudja a piacon azt a szerepet betölteni, amelyre a borvidék adottságai alapján képes lehetne. A borvidék jövője, a soproni borok minőségének javítása megköveteli a termelt borok legalább kétharmad részének a borvidék területén való tárolása lehetőségének megoldását. A jelenlegi szektoriális elkülönülés mellett egyik üzemnek sem fűződik érdeke és nincs anyagi lehetősége az egész borvidék jövőjét eldöntő tárolótér-kérdés és a borvidék területéről történő értékesítés megoldására. Az Állami Gazdaság ugyan céltudatosan fejleszti tárolókapacitását – 1985-ig összesen 35 000 hl új fémtároló teret épít –, azonban hiányzanak a bor készletben tartásához szükséges anyagi eszközök. A Pincegazdaság számításait a más területeken tárolt borok értékesítésével is megtalálja. A megoldást az jelentené, ha létre jönne a borvidék olyan vertikuma, amely a szőlő termelésétől a bor

értékesítéséig az összes feladatokat ellátná. A vertikális kooperációban minden egyes részvevő üzem érdekelt lenne a borértékesítés árának alakulásában és ez megteremtheti az anyagi alapját a borvidék jövője szempontjából nélkülözhetetlen tárolókapacitásnak.

A borvidékről történő értékesítés helyzetét ismertetve elmondottuk, milyen kevés a közvetlenül a borvidékről történő borexport aránya. Az exportnövelés egyik alapfeltétele a minőség javítása. A mai gyakorlat szerint a feldolgozás nagy tömegű, egységes minőségű, fehér- és vörösborok előállítására alapozódik. Leszűkült a borvidék legjobb minőséget adó területeinek és fajtáinak elkülönített feldolgozási lehetősége. A minőségi bort ígérő szőlők külön feldolgozása csak a feldolgozó berendezésekkel rendelkező két nagyüzem szoros együttműködésével valósítható meg.

A borvidék hírneve, rangja visszaállításának érdekében teendő intézkedések között első lehetne a fajtaválaszték bővítése. Az Állami Gazdaság évenként külön szüreteli jellemző fajtáit, a szövetkezeteken volna a sor, hogy termelésüket a borral is reprezentálják. A ragyogó történelmi múlt és a kibontakozó fellendülés a borvidék állami és gazdasági vezetői számára kötelezettséget is jelent. Ahhoz, hogy a „történelmi borvidék” jelző ne csak szólam legyen, szükség van a borvidék minőségi borainak, termelési eredményeinek állandó népszerűsítésére.

Az Állami Gazdaság meglévő palackozó üzeme a napi műszakszámok növelésével és a berendezés kiegészítésével napi 50 000 palack töltésére képes és az 1985. évi szükségletet is fedezi. A palackozás kérdése tehát megoldott, azonban kevés az a propaganda, amit a palackok címkéje, vagy a város különböző részein levő termelői borkimérések cégerei nyújtanak. A város történelmi központjában a Caesar-pince ugyan híres jó minőségű vörösboráról, de a „Gyógygödör” pinceborozó, elsősorban más borvidékek különlegességeit árusítja; viszont a Szent György utcai szövetkezeti borozó, amely korábban híres volt a borvidéket jellemző vörös- és fehérborairól, kereskedelmi minőségű borokat árusít.

Megérett az ideje egy reprezentatív, a borvidék vörös- és fehérborait bemutató borkóstoló létesítésének. Ha megvalósulna a szőlőtermelő üzemek fajtánkénti szőlőfeldolgozása, a Sopront látogatóknak nemcsak egyszerűen Kékfrankost, vagy Traminit, hanem többféle Kékfrankost, Traminit, Zöld- és Piros Veltelinit és egyéb borfajtákat is be lehetne mutatni. A vendégek nemcsak a soproni, hanem a borvidék összes községeinek termését megismernék. A széles választék, a garantált minőség, a folyamatos ellátás a legeredményesebb és legolcsóbb propagandaeszköz. A külföldről és az ország különböző részeiről érkező látogatók megfelelő és kulturált ellátás esetén a borvidék önkéntes propagandistái lennének.

3595. *Javaslatok a borvidék egységes gazdasági szervezetének kialakítására.* Az egyes pályamunkák különféleképpen ítélik meg a borvidék egységes gazdasági szervezetének kialakítási lehetőségeit. Az „In Vino Veritas” jeligéjű pályamunka a gazdasági szervezetet az úgynevezett belső borvidék, Sopron város és környező községei üzemének teljes mezőgazdasági tevékenysége összefogására alapozva kívánja megvalósítani. A borvidék külső üzemei szőlőtermelési együttműködési szerződésekkel kötődnének az egyszerű gazdasági társulásnak, kombinátnak, vagy vállalatnak nevezett gazdasági szervezethez. A borvidék ily kettéválasztását azzal indokolja, hogy a történelmi mag körzetében levő üzemekben a szőlészet-borászat a fő profil, a többiben a szántóföldi termelés és az állattartás. A gazdasági szervezet az Állami Gazdaságból, a soproni, balfi és ágfalvi szövetkezetből és a Pincegazdaság soproni pincészetéből alakulna és összesen 7556 ha területen gazdálkodna. A résztvevő üzemek vagyonának eltérő jellege miatt (Á. G. = társadalmi; tsz. = szövetkezeti tulajdon) a végleges gazdasági szervezet több lépcsőben alakulna ki. Először a három érdekelt szövetkezet egyesülését tartja szükségesnek, aztán a Pincegazdaság komplett soproni érdekelttségét vegye át a soproni Á. G. Ezzel a szőlőtermelés és a borászat két gazdasági egység

kezebe összpontosul és ezek egyre szorosabb együttműködése közös vállalat kialakításához vezethet. Amennyiben a Pincegazdaság soproni pincészetének az Á. G. által történő átvétele nem oldható meg (bár ilyen tranzakcióra más borvidéken volt példa), a soproni pincészetet önállósítani kellene és így mint a borvidék kizárólagos érdekeit szolgáló üzem, a kialakítandó együttműködés harmadik tagja lehetne.

A létesítendő gazdasági együttműködési szervezet a Soproni Állami Gazdaság irányításával szervezné összes termelési, feldolgozási, értékesítési munkáit és mivel a külső borvidék szőlőtermelő gazdaságaival is szerződéses kapcsolatban volna, létrejönne a borvidék egységes irányító szerve.

Az „Ökonómia 79” jeligés pályamunka a Soproni Állami Gazdaság és a Pincegazdaság kombinátban való egyesítését javasolja, mivel nem lehet a borvidék területén működő gazdaságokkal (gyakorlatilag három szektor) egy egységbe foglalni. A szövetkezetek hosszútávú, egyszerű gazdasági társulások keretében kapcsolódnának a kombináthoz. Hasonló kombinátok működnek Tokajhegyalján, az Eger-Mátravidéki és a Villányi-Mecsekaljai borvidéken is.

A „Kékfrankos” jeligéjű pályamunka azt javasolja, hogy a borvidéken érdekelt szőlőtermelő és borászati üzemek az 1978. IV. törvényben biztosított feltételek alapján alakítsák meg a „Soproni Borvidék Szőlőtermelési, Borászati és Borértékesítési Egyesülését”. Az egyesülésben egyaránt részt vehetnek állami vállalatok, szövetkezetek és a kistermelők képviselőiben a szaksoportok. Az egyesülés megalakulása a résztvevők gazdasági önállóságát nem érinti. Munkáját igazgató tanács irányítja. A tagok érdekvédelmének biztosítója a törvénynek az a rendelkezése, hogy egyhangú határozat szükséges a tagok saját gazdaságában megvalósítandó feladatok esetén.

Az egyesülés megalakulása egységes gazdasági szervezetté teszi a borvidék területét. Koordinálható a szőlőtelepítés és a szőlőművelés gépesítése. Szervezettebbé válna a szüret munkája, a feldolgozó és fogadó kapacitások közös üzemeltetése megszüntetné a szektorok közötti felszereltségi különbségből eredő feszültséget. Egységes borkezelési elvek alapján nagyobb tömegű minőségi exportképes vörösbor állítható elő. Megszűnik a külön szőlő- és bortermelési érdekelttség. Koncentrálhatók a fejlesztési erőforrások.

Az egyesülés megalakulása minőségi változást hozna a borvidék életében. Létrejönne egy olyan szervezet, amely a borvidék összes problémáinak megoldásában gazdasági tevékenységével érdekelt. Az üzemekben dolgozó szakemberek nemcsak üzemük érdekeit látnák, fejlesztési koncepcióik, intézkedéseik az egész borvidék érdekeit képviselnék. Közös érdekelttségűvé válna a Pincegazdaság és az Állami Gazdaság felvásárló és feldolgozó tevékenysége. Mindkét üzem számára előnyös lesz, ha a közös erőfeszítéssel előállított borokat a legkedvezőbb gazdasági eredményt ígérő módon, exportra, vagy belföldre, hordósan és palackozva az egyesülés keretében értékesítik. Kívánatos volna, hogy az egyesülésnek a borexportot lebonyolító MONIMPEX is tagja legyen és ezzel mintegy lebonyolítójává lenne a borvidékről történő exportnak.

360A szerzők az egyesülés fejlesztési eszközeit a nyereség 35%-ból és a társult üzemek ültetvényei, szőlészeti-borászati építményei, berendezései és felszereléseik értékéből képződő amortizációs alapja összegének 30%-ából javasolják képezni. Az így képződő alapot a tároló kapacitás növelésére, a feldolgozás korszerűsítésére, a közvetlen fogyasztói értékesítési hálózat kiépítésére, a közös gépesítésre és a szőlőtermelési tevékenység előmozdítására kell felhasználni.

Az együttműködésben résztvevők anyagi érdekelttségét mindhárom munka együttműködési-egyesületi-kombináti jutalék fizetésével oldja meg. A javaslatok szerint a szőlőtermelők a szőlőt önköltségi, bizonyos mértékű nyereséget magában foglaló, vagy garantált áron adják feldolgozásra a

közös szervezetnek. A feldolgozásból, palackozásból, értékesítésből képződő kiosztható nyereséget megosztják a résztvevők között, egyrészt a közös vállalatnak használatra átadott építmények, berendezések, felszerelések értékének, másrészt a feldolgozásra átadott szőlő mennyiségének arányában.

A pályamunkák részletesen feldolgozzák a borvidék fejlesztésének beruházási költségigényét. Egy hektár szőlő telepítésének költsége 260 000 Ft, egy hl nagyüzemi tárolótér építése 900 Ft. Az ezer hektárt meghaladó szőlőtelepítés a 80 000 hl hiányzó tárolótér, a szükséges gépek és felszerelések beszerzése összesen mintegy 360 millió forint beruházást teszi szükségessé, amelynek mintegy egyharmad részét az állam támogatás címén bocsájtaná a gazdálkodó szervezetek részére.

A MTESZ Soproni Szervezete és a Magyar Agrártudományi Egyesület Soproni Önálló Helyi Csoportja a pályázat kiírásával jó szolgálatot tett a soproni borvidék fejlesztése ügyének. A pályamunkákból feltáruló helyzetkép ismeretében és a továbbfejlesztési javaslatok alapján kibontakozhat az az egységes szervezeti forma, amely alkalmas arra, hogy a borvidék visszaszerezze a történelmi múltjának megfelelő hírnevet, elismerést.

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Barbalics Imre János: A Soproni Zártkör 1902. évi emlékérmé

Barbalics Imre János: A Soproni Zártkör 1902. évi emlékérmé

Az érem eredetileg egy 5,000 g súlyú 23.00 mm átmérőjű, osztrák kiadású 1 koronás volt. Ennek előlapját lecsiszolták, súlya most 4,650 g, az így keletkezett sima felületre került a felirat és az ábra.

Az éremmező közepén nyolcágú csillag helyezkedik el egy vékonyabb belső és egy vastagabb külső vésettél. A belső csillag csúcsai 7 mm-re, a csillagvölgyek 4 mm-re vannak egymástól. Az erősebb külső vésetnél a csillagcsúcsok egymástól 8 mm-re vannak, a völgyek távolsága 5,5 mm. A csillagcsúcsok között a völgyben három vonásból álló véset jelzi a sugárnyalábot.

A középső s leghosszabb vonal 3 mm, a két szélső s rövidebb vonal 2,5 mm. Az érem középpontjától húzott 6 mm nagyságú sugár mentén húzott képzeletbeli kör mentén helyezte el a véset a feliratot. Az éremmező felső felében, nyomtatott nagybetűkből: ZSÁ^ORPT^RKÖ^ONR

A nagyobb méretű felírás ZÁRTKÖR betűinek nagysága 3 mm.

A kisebb méretű betűkből álló SOPRON betűnagysága 1,5 mm.

361Az éremmező alsó felében: 1892–1902. A véset nagysága itt is 3 mm. A két éremmező s a felirat elválasztását szolgáló = jel 1 mm. Az érem mértani közepétől számítva 10,5 mm nagyságú sugár mentén húzott kör finom fűrészfogas vésetű. A felirat s a kör vésetét elősegítő pont nyoma a csillag közepén megtalálható. A véset nagyon gondos és pontos munkájú szakember kezére vall. A mértani függőleges tengely meghosszabbításában a T betű felett 3,8 mm külső átmérőjű ezüst fület találunk, amely ráforrasztva a fenti érem nyakba viselését vagy felfüggesztését szolgálta. Az érem a Sopronban működő ún. Zártkör 1892–1902 közötti tízéves működése emlékére készült, feltehetőleg több példányban és soproni szakember munkájaként.

1–2. Az emlékérem elő- és hátlapja

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Berecz Dezső: Néhány nevezetes vendég a soproni színházban

362 Berecz Dezső: Néhány nevezetes vendég a soproni színházban

Érdeemes megemlékezni arról, hogy 1875 tavaszán Feleki Miklósné Munkácsy Flóra (1836–1906), a Nemzeti Színház drámai hősnője szerepelt Sopronban; Stuart Máriát játszotta. Szerepléséről nem tudunk részleteket, a helyi magyar sajtó akkori számai elkallódtak. A közönség lelkesen fogadhatta, hiszen még verset is nyomattak tiszteletére s azt a karzatról szórták széjjel. Egy példánya a múzeumban található.¹⁽⁹⁶⁾

Egyébként Schiller drámájának ez volt az első magyar nyelvű előadása Sopronban. Felekinéről meg kell jegyezni, hogy Jászai Mari elszánt ellenfele volt, aki a kritikát is Jászai ellen tudta hangolni.

A vendéjátékok 1885-től, a háromhónapos magyar szezon bevezetésétől kezdve egyre gyakoribbakká váltak. A vidéki színházak általában szívesen hívtak fővárosi művészeket, akik természetesen a művészi színvonalat emelték és szerepeltetésük rendszerint anyagi sikert is jelentett. A vendéjátékokat bérletszünetben lehetett adni, a helyáratokat emelni lehetett, s így a vendég esetleg magas fellépési díja mellett is maradt valami a konyhára, még akkor is, ha a színház íratlan törvénye szerint a közönség érdeklődése a vendéjáték előtt is, után is néhány napi csökkenést szokott mutatni.

1889. március 29-től négy estén át szerepelt Sopronban Helvey Laura (1852–1931), a Nemzeti Színház egyik legrokonszenvesebb művésznője, négy akkor divatos francia darab női főszerepét alakítva. Ezek: Fedora (Sardou), Odette (Sardou), A bagdadi hercegnő (ifj. Dumas) és Sarah grófnő (Ohnet). A Sopron c. lap ezt írja: „Helvey Laura a Nemzeti Színház legkiválóbb művésznőinek egyike, a modern drámák elsőrendű hősnője, akit fejedelmi megjelenés, ízléses öltözködés, az alkotás tökéletessége, tömör, erős hang jellemez. Mindegyik szerepében más és más női jellemet mutatott be: Fedora a szerelemtől és gyűlölettel elragadott nő, a bagdadi hercegnő egzaltált és egzotikus asszony, Odette könnyelműségével az anyai érzés ütközik össze, Sarah grófnőben a kötelességtudás a szerelmi szenvedéllyel.” Somogyi Károly társulata is igyekezett méltó lenni a vendéghez, akit tisztelői elhalmoztak virággal, a kultúregyesületek koszorúkkal. Minden este ünnepelték, de telt ház csak egyszer volt. A Nemzeti Színház ebben az időben a Paulay-korszakot éli, ebben Helvey Laura, aki pályáját klasszikus szerepekkel kezdte, a francia drámák ünnepelt hősnőjévé válik. Rédey Tivadar írja róla, hogy szalonszínésznő, de nem Prielle Kornélia finomságával, nála érdekesebb, fűszeresebb, korszerűbb.²⁽⁹⁷⁾

A következő évben, 1890-ben ugyancsak Somogyi igazgató meghívására Hegyesi Mari (1862–1925), a Nemzeti Színház drámai hősnője látogatott el Sopronba. Márc. 20-án a Vasgyárosban (Ohnet) lépett fel, 21-én Júliát játszotta, 22-én A lowoodi árva,³⁽⁹⁸⁾ 24-én Szigligeti Cigánya következett. Magyar újság erről az évről sem maradt. Az Oedenburger Zeitung a magyar színészekről nem közöl rendszeres tudósítást, csak időnként jelenik meg egy-egy „színházi levél” Heinrich aláírással. Írójuk fölényes mércéjét Bécshez igazítja, szűken méri az elismerést, inkább ironikus és rosszmájú. Hegyesi Marit megejtően szépek, disztिंगvált megjelenésűnek mondja, de dikciója patetikus, a művészi lelkesedésből csak némely szenvedélyes pillanatban csillan fel valami, az igazi lélek hiányzik belőle, korrekt hangsúlyozása, mozdulatainak nemessége árulja el, hogy egy nagyvárosi színház kötelékébe tartozik. Még hozzátézi, hogy a helyi szereplők színvonalát messze felülmúlta. Kár, hogy nem olvashatjuk a Sopron ³⁶³véleményét. Helyette Csathó Kálmán jellemzését idézem: „Ízig-vérig mai, őszinte, igaz, a legegyszerűbb eszközökkel dolgozó bensőséges és nagy művésznő volt. Jóval megelőzte korát, talán azért nem tudták úgy méltányolni, mint ahogy megérdemelte volna.”⁴⁽⁹⁹⁾ Persze ez a jellemzés Hegyesi Mari legérettebb korára vonatkozik, amikor már anyaszerepeket játszott.

1891-ben Náday Ferenc (1840–1909), a Nemzeti Színház kiváló bonvivánja vendégeskedett Somogyiékánál. Ápr. 3-án a Párizsi (Gondinet) címszerepét játszotta, másnap Gabányi Árpád Kókai-ház című darabjában és a Két év után c. egyfelvonásosban lépett fel, 6-án pedig Ohnet Serge Panine-ját mutatta be. Ezúttal az Oedenburger Zeitung el van ragadtatva: Az idei szezon első vendége és micsoda vendég! Felséges órákat szerzett. A jellem valósága, leigázó kedvesség, mesteri tudás, világfias megjelenés jellemzi. A néző vele együtt éli át azt, ami a színpadon történik. A „Sopron”-ban Újváry Béla „-i.” jelzéssel azon kesereg, hogy a magyar színművészet egyik legkiemelkedőbb tagja hívta a művészet kedvelőit a színházba és egyik este se telt meg a nézőtér. Vajon mit csináljon a direktor? A siker így is nagy volt, a Színpártoló Egyesület

babérkoszorúval jutalmazta a művészt.

A század elején három éven át Szendrey Mihály pozsonyi társulata nagy és érdemes együttessel szerepelt Sopronban. Gyakoriak voltak a vendégszereplések. 1904-ben Szendrey nem is szerződttetett drámai hőst, hanem Bakó Lászlót (1872–1928), a Nemzeti Színház tagját hívta állandó vendégszereplésre. Bakó László, akit akadémiai tanára, Bercsényi Béla – maga is a régi, modoros szavalóiskola képviselője – azzal bocsátott ki az életbe, hogy: „maga ne hallgasson senkire, maga többet tud mindenkinél”, – nagy reményekkel lépett színpadra, s a Nemzeti Színház is nagy reményeket fűzött hozzá. De Bakó, „bár külső megjelenése, zengő organuma, nagy szorgalma és munkabírása nagyra hívatta, javíthatatlan modorossága és szertelensége miatt nem tudta valóra váltani a hozzá fűzött reményeket.”⁵⁽¹⁰⁰⁾ Tanára intelmét követte egész életében: nem hallgatott senkire. Széles skálájára, vállalkozó szellemére, határtalan önbizalmára nagyon is jellemző a soproni grandiózusnak mondható műsora, így: januárban Hamlet és olasz veristák,⁶⁽¹⁰¹⁾ februárban Kean (ifj. Dumas) és Lear, márc. elején Bánk és Shylock, márc. közepén Othello, Ocskay brigadéros és Rákóczi II. Rákóczi Ferenc fogságában (Szigligeti). A közönség szívesen fogadja Bakó fellépéseit és a sajtó is el van ragadtatva, de a Sopron tudósítója azért észreveszi a túlzásokat, így különösen Hamlet szerepében, a velencei kalmár se tökéletes alkotás, a Bánk bánt pedig Bakó leggyengébb ábrázolásának tartja: Bánk nem mások bábja, hanem tragikus hős, aki tudatosan száll szembe a nála erősebbekkel és saját sorsával. A Soproni Napló kiváló művésznek tartja Bakót, aki mint Hamlet nem a töprengő, hanem a szenvedélyes királyfit játszotta, Learja félelmetes volt, Bánkja azonban nem volt tökéletes, az indulat elragadta. Ez utóbbi megjegyzés egybevág azzal, amit Csathó Kálmán ír róla: „Egész színészi technikája olyan volt, hogy nem is lehetett ura játékának, nem volt öntudatos kritikája, beleheccelte magát a szerepbe, amely aztán elragadta, mint a megvadult ló a lovast.” Jászai Mari naplójegyzeteiben Bakót mondja vadszamárnak, aki mint Bánk bán őt, aki Gertrudist játszotta egy alkalommal, úgy meglökte, hogy hanyatt esett és jobb karját törte: „... hanyatt dőfött, mint mondja, azért, mert azt hitte hogy én nem vettem észre, hogy már megölt” (1906. jan. 8.). Hozzáteszi, hogy egy másik előadáson, mikor már leszúrva a földön feküdt, Bakó a kezére taposott. Mindehhez hadd tegyem hozzá, hogy amikor Ádámot játszotta, közszájon forgott a rosszmájú idézet: „Vigyázz *bakó*, óriást vesztesz el!”

Szendrey a következő évben is Bakóra alapozta a drámai műsort, de a vendégszereplés meghiúsult, ezért Szendrey maga alakította a drámai szerepeket sikerrel.

Dömjén Rózsa (1861–1932), csak kisebb szerepeket játszott a Nemzeti Színházban. Bizonyos fokú tehetségét nem vonhatjuk kétségbe, de vendégszerepléseit nem annyira ³⁶⁴művészi rangja, mint inkább az magyarázza, hogy férje gróf Festetics Andor⁷⁽¹⁰²⁾ a vidéki színházat felügyelője volt, s feleségét mindig elkísérte a vendégszereplésekre. A direktió természetesen arra számított, hogy a közönségnek sznobságra hajlamos része kíváncsi lesz a grófi házaspárra. Hát bizony nem volt valami nagy siker. Szendrey először 1903-ban hívta meg a művésznőt, aki március 9-én a Kaméliás hölgyben mutatkozott be, másnap Csiky Stomfay családjában játszott, harmadik este pedig Cyprienne hálás szerepében (Sardou: Váljunk el) búcsúzott. Gyenge volt az érdeklődés és a sajtó is hűvösen referál, a vendég szerénységét, nemes felfogását, gazdag invencióját említve. Dömjén Rózsa a következő évben is visszatért Szendreyékhez, eljátszotta Ruttkay György⁸⁽¹⁰³⁾ Sötétség c. drámájának női főszerepét, s újra eljátszotta Gauthier Margitot. Kevés volt a közönség ezúttal is, a sajtó a vendégművésznő vonzó, bájos megjelenését hangsúlyozza azzal, hogy hangja a drámai jelenetekben gyengének bizonyult. Dömjén Rózsa 1906 januárjában Nádasy József színingazgató meghívására szerepelt még Sopronban, fellépett K. Jerome angol író Miss Hobbs c. sokat játszott vígjátékában, Capus A. francia író Ifjúság c. darabjában és eljátszotta Júliát. A Soproni Napló különösen Júliában dicséri: alakítását egyszerű természetesség, finomság jellemezte, szerepét a fiatalság

bájával és kedvességével ruházta fel. A kisszámú közönség szívesen tapsolta.

Nádasy József színtársulata szerepelt a soproni magyar színesztet első fél éves játékidéjében 1905–6 telén, s az igazgató e szezonban háromszor is vendégül látta Vízváry Mariskát (1877–1954), a Nemzeti Színház ünnepezt művésznőjét, aki nov. 14-én Françilon (ifj. Dumas) főszerepében mutatkozott be, s a siker teljes volt. A Soproni Naplóban „Dr. D. L.” (vagyis Dr. Deszkásky Lajos) lelkesedik: „A közönség érdeklődése csodálattá fokozódott. A művésznő alakításában szinte pillanatonként változnak az érzések, a széles skálájú indulatok. Szép alakja, beszédes szemei, tiszta szövejtése, mozdulatainak befejezett volta csak külsőségek játékanak egyszerűsége mellett.” Másnap a Kaméliás hölgy következett. Vízváry dec. 4-én tért vissza mint Cyprienne (Sardou: Vájjunk el), másnap pedig Sudermann Pillangócsata c. darabjában játszotta a szerelmes lányt. Zsúfolt ház ünnepezt, tisztelői elhalmozták virággal és Mikulás-csomagokkal. Ugyancsak nagy sikere volt 1906. febr. 20-án és 21-én Clémanceauban és A nők barátjában (mindkettő ifj. Dumas). Érdekes a francia darabok túlsúlya, ami összevág a Nemzeti Színház irányzatával. A francia hatás a XIX. század negyvenes éveitől kezdve egyre fokozódott, s egészen az első világháborúig érezhető volt.

Vízváry Mariska Nádasy meghívására 1910. jan. 19-én ismét eljátszotta Cypriennet, 20-án pedig Paulton Niobe c. bohózatának címszerepében érvényesült szoborszerű szépségével, pompás játékkal, írja a Nemzetőr.

Márkus Emília (1860–1949) volt a „szőke csoda”, aki 38 esztendeig játszotta teljes illúziókeltéssel a Kaméliás hölgyet, tüneményes volt, ellenállhatatlan, minden fellépése viharos sikert jelentett. Ezért történt, hogy a Nemzeti Színház műsora évtizedeken át hozzá igazodott, valamint az is, hogy Jászai Mari halálos ellenségének tekintette, gyűlölte, gorombáskodott vele, átkozódott miatta. Márkus se maradt adós, de harci eszközei ügyesebbek, rafináltabbak voltak. Az életbe vitték át azt, amit a színpadon 365Stuart Mária és Erzsébet királynő alakjában műveltek. Márkus Emília 1914 februárjában jutott el Sopronba Márfi Károly igazgató meghívására. Az akkor 54 éves színésznő Monna Vannát (Maeterlinck), Júliát és a Vasgyáros-beli Clairet játszotta. A közönség mindhárom estén megtöltötte a nézőteret, s nagy ünneplésben részesítette a vendéget. A sajtó is el van ragadtatva. A Soproni Naplóból idézem a következőket: „Júliát a szőke csoda, a kontinens leghatalmasabb tehetségű művészsasszonya alakította. Lányos egyénisége teszi utánozhatatlanná, utolérhetetlenné ebben a szerepben. Fiatalos karcsú alakjával, hangjának lágy zenéjével, fénylő hajkoronájával, gyermekes szűzi mosolyával elhítteti velünk, hogy fölötte megállt az idő, csak művésztete nőtt erőssé és hatalmassá.”

Az 1921–22. évi idényben nagyon nehezen döcögött a soproni magyar színesztet szekere, Csatkai kinos évadnak nevezi. Bodonyi Béla színigazgató gyakori vendégszereplésekkel igyekezett segíteni, s 1922 januárjában Márkus Emíliát hívta szereplésre. Négy estére tervezte a vendégjátékot, a jegyeket előre elkapkodták, az első fellépést jan. 18-ára hirdette. Ezt a Nemzeti Színház műsora miatt 20-ára kellett halasztani. Márkus a Kaméliás hölgyet játszotta. Nagy siker. A város is babérkoszorút küldött, és a művésznőt a pályaudvaron a város polgármestere fogadta. A Sopronvármegyében „E. A.” jelzéssel Erdős Aladár számol be az előadásról, érdeme szerint magasztalva a vendéget, de nem hallgatja el, hogy a helyi társulat tagjai nagyon lemaradtak, általában gyengék voltak, olyan kezdő színészek csetlettek-botlottak a színpadon, akiket eddig nem is látott a közönség, sőt a szép beszédű, meleg hangú Armandból (Sugár Lajos) is hiányzott a belső átérzés.

Másnap a Névtelen asszony (Bisson) volt műsoron, a közönség már elfoglalta helyét, amikor megrökönyödve értesült arról, hogy Márkus Emília hirtelen elutazott, szerepét Zöldi Elza, a győri társulat drámai hősnője játssza – ha megérkezik. Ámde nem érkezett meg, s a publikum már egy órája várakozott,

amikor a társulat rögtönzött kabaréval próbálta agyonütni az estét. A sajtótudósítás szerint az emberek nagy része mosolyogva távozott, másik része pedig szánakozva latolgatta a sok balszerencsét, a színház vergődését. Még nem ment feledésbe, hogy előzőleg december közepén Bodonyi színházi hangversenyt hirdetett, amelyen fellép Kosáry Emmy, az ünnepeelt operettprimadonna, férje Buttykay Ákos zeneszerző és Király Ernő, az amerikai turnéjáról visszatért, ugyancsak ünnepeelt operettbonviván. A három művész meg is érkezett, de már a pályaudvaron méltatlankodtak, mivel Bodonyi nyitott autóval várta őket, a szállodában pedig hideg szoba, füstölő kályha fogadta őket. Erre ki se csomagolták a holmijukat, hanem – Bodonyi minden könyörgése ellenére – az első vonattal utaztak vissza Pestre.

De hát mi történt Márkus Emíliaival? A Sopronvármegye közli Márkus mentegetődző levelét, amelyet a város polgármesteréhez intézett s amelyben fájdalmas betegségére hivatkozva sajnálkozik, hogy további vendégszereplésének nem tud eleget tenni. A lap azt gyanítja, hogy a művésznőnek talán a társulat ellen lehetett kifogása. Erre a gyanúra rácsófol az a nyilatkozata, amelyet Márkus elutazásakor a lap tudósítójának könnyezve adott, ismét fájdalmas betegségét emlegetve. Igen ám, de az ügyes riporter a Színházi Életben felfedezte a hírt, mely szerint szombaton, vagyis a kritikus 21-én Márkus Emília teaestét rendez a Budapesten tartózkodó Schratt Katalin neves osztrák színésznő tiszteletére. Könnyen meglehet tehát, hogy „Emucinak” (így becézték) Sopronban jutott eszébe, hogy szombatra vendégeket hívott. Párdányi Oszkár, Márkus férje, néhány nap múlva levelet írt Bodonyinak, ebben közölte, hogy felesége ágyban fekvő beteg, de reméli, hogy elmaradt vendégszereplését még ebben az idényben teljesítheti.

Erre a vendégszereplésre március végén került sor. Márc. 30-án játszotta a Névtelen asszonyt idegeket fogó veritással, csodálatos pszichológiai tudással, írja a Sopronvármegyében Szentimrey Lajos („sz. 1.”). Másnap a Vasgyárosban lépett fel. Ápr. 1-én, szombaton következett a Folt, amely tisztít (Echegaray). Másnap reggel a lapok tele voltak IV. Károly halálhírével, s színházi tudósításra nem maradt helyük. Márkus [366](#)Emília hétfőn még bemutatta a Negyvenéves asszonyt (Wachthausen és Ruillard), Szentimrey szerint igazolva azt a véleményt, hogy a színpadon Márkus Emíliánál szebben szerelmet vallani, sírni, lemondani és meghalni senki sem tud. Márkus Emília az ötödik estén még Monna Vannával toldotta volna meg a sorozatot, de az országosan elrendelt gyász miatt színházi előadást tartani nem lehetett.

Márkus Emília két év múlva ismét ellátogatott Bodonyiékhoz. s 1924. ápr. 5-én és 6-án eljátszotta színészi pályájának egyik legkiemelkedőbb alakítását, Stuart Máriát. Zsúfolt színház, nagy siker jutalmazta. Az Oedenburger Zeitung Márkust a beszéd- és játékművészet mesterének nevezi. A Sopronvármegye pedig: „Fejére a magyar színművészet királyi koronáját tették.”

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Nagy Alpár: Liszt-emléktábla avatása Sopronhorpácson

Nagy Alpár: Liszt-emléktábla avatása Sopronhorpácson

Sopronhorpács (a század elejéig: Horpács) a Széchényiek egyik birtokközpontjaként többször felírta nevét a magyarországi művelődéstörténet lapjaira.

Horváth Ernő felvétele

A Martinovics-féle köztársasági mozgalom egyik vezetője, a polgári átalakulás későbbi vértanúja, Hajnóczy József, 1778 közepétől Széchényi Ferenc gróf magántitkáráként a család jog- és pénzügyeinek kezelésével, főképpen a horpácsi kastélyban lévő nagy könyvtár rendezésével, katalogizálásával foglalkozott. Utóbbi munkáját 1780 elejére végezte el. A horpácsi könyvtárban munkálkodván oklevélgyűjteményt készített, Magyar Oklevéltárat szándékozott sajtó alá rendezni.

Mátray (Rothkrepf) Gábor, a magyar zenetudomány különféle ágainak művelője és megalapozója gróf Széchényi Lajosnál nevelősködött 1827 táján. Horpácson írta [367A'](#) Muzsikának közönséges Története tanulmányának 3. fejezetét. Első népzenei adalékait zongoraletétben hozta nyilvánosságra Pannonia, Flóra, Hunnia című gyűjteményeiben. A Flóra I. füzetének 1828-i „Népdal szerént”-i egyik dallamát, a „Felszántom én azt az utcát” kezdetű népdalt 1823–28 között Horpácson is énekelték (Mátray: Magyar Népdalok I. köt., 2. füzet 63. szám), az „Áldom azt a pillantást” meg a „Száras kukoricaszál” kezdetű az akkori Sopron megyében terjedt el.

Szentirmai Elemér (családi nevén: vadasfai és zsidai Németh János) 1836 novemberében Horpácson látta meg a napvilágot. A magyar népies műdal és a népszínművek múlt századi jeles képviselőjének egykori szülőháza helyét emléktábla jelöli.

A XIX. század hetvenes éveiben gróf Széchényi Imre és vendégszerető családja körében többször pihente ki fáradalmait Liszt Ferenc. Horpácsról írta 1870. január 19-i keltezéssel báró Augustz Antalnak: „A ház nagyon kellemesen és kényelmesen van berendezve s itt is megtalálom, majdnem mint Szekszárdon a magam bölcsek követ, a nyugalmat!” (Hankiss János: Liszt Ferenc válogatott írásai. Bp., 1959, II. kötet, 638).

A Liszt Ferenc Társaság Soproni Csoportja 1980. június 1-én emléktáblát avatott az egykori Széchényi-kastély főhomlokzatán. (Lásd: Magyar Nemzet, 1980. június 5; Népszava, 1980. június 6). A bensőséges ünnepségen nagyszámban megjelentek Sopronhorpács lakosai, tanácsának, pártszervezetének, közművelődési intézményének képviselői, a sopronhorpácsi kutatóintézet gazdái, a Liszt Ferenc Társaság képviselőjében Forrai Miklós főtktár, Legány Dezső zenetudós, az LFT elnökségének tagja, Raics István és Lukin László professzorok, s ott volt a soproni Liszt-csoport számos tagja.

Az ünnepség szónokaként Legány Dezsőt hallottuk. A soproni Liszt Ferenc Pedagógus Énekkar Liszt kórusműveket énekelt Palotai György vezényletével (Weimari dal, Ave verum, Menj bátran), majd a sopronhorpácsi Szentirmai Elemér Vegyeskarral a Magyar ünnepi dalt szólaltatta meg; Koloszár Ildikó, a soproni Széchényi gimnázium érettségiző diákja, Sztankó Béla „Liszt Ferenc” és Vörösmarty Mihály „Liszt Ferenchez” című költeményét mondta el. Az emléktáblát a soproni Liszt-csoport és a sopronhorpácsi művelődési ház küldötte koszorúzták meg.

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLEKEZÉSEK

MEGEMLEKEZÉSEK

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLEKEZÉSEK / Hiller István: Emlékezés nekrológ helyett

Hiller István: Emlékezés nekrológ helyett

1977. november 11-én Stuttgartban meghalt *Peéry Rezső* a kiváló író, kritikus, műfordító, a Sarló mozgalom egyik legjelentősebb irodalompolitikusa. Haláláról egykori tanártársai, barátai, tanítványai is csak jóval később szereztek tudomást, legalábbis utolsó hazai működési területén, Sopronban, amellyel csaknem minden kapcsolatot megszakított. Pedig szeretett Pozsonyán kívül ide kötötte a legtöbb szál, amelynek ezer és egy magyarázata lenne. A fiatalabb generáció alig ismeri nevét és tevékenységét, pedig Peéry Rezsőt ismerni érdemes; életének minden szakasza tanulságos lehet, munkásságának legnagyobb része, főleg 1956 előtti irodalmi tevékenysége, elválaszthatatlan a magyar irodalom értékeitől.

1956. évi disszidálása után itthon alig hallottuk, olvastuk nevét, (a későbbiek során kiderül, hogy miért), de a magyar és az európai irodalomtörténet figyelemmel kísérte irodalmi munkásságát, ha természetszerűen különbözőképpen is ítélte, ítéli ezt meg.

Halála óta egyetlen nagy értékelő írás jelent meg E. Fehér Pál tollából a Kritika 1978/4. számában „Vis

inertiae. Meditáció Peéry Rezső írásai fölött” címmel. A Kossuth és a Madách Kiadó közös kiadásában „Ez volt a Sarló” c., 1978-ban megjelent dokumentumkötet [368](#)ugyancsak halála után, jelentős helyet szentel munkásságának, méltóan mutatja be azt a nagy szerepet, amelyet Peéry Rezső a Sarló mozgalomban játszott. A Soproni Szemlében Kovács József László ismerteti a Soproni írók antológiáját (SSz. 1979, 189), amelyben hiányolja Peéry Rezső Sopron sebeitől szóló írását: ez 1955-ben a Csillagban figyelmeztetett az akkor elzárt, megbénított, lassan fejlődő város gondjaira. A Magyar Irodalmi Lexikon 15 sorban szól róla.[1\(104\)](#)

Ez évben lett volna 70 éves. Ezért most részletesebben foglalkozunk tragikus sorsával, bátor, meg nem alkuvó antifasiszta múltjával, amely részben összeesik sarlós tevékenységével, soproni éveivel, illetve röviden a halála előtti negyedszázadban betöltött szerepével.

1910. március 27-én született Pozsonyban. Származását illetően maga írta szüleiéről, hogy azok az emberek, akik jelentős erőfeszítéssel az imént küzdöttek fel magukat a jólét, a kényelem és műveltség fennsíkjára, nem szívesen emlékeznek a szegénység sziklás és komor völgyeire, ahonnan egykor elindultak. Apját, a tizenhárom éves kovácsinast – ügyességére felfigyelve – gróf Apponyi Sándor (1844–1925), a nagy könyvgyűjtő taníttatja, a fiút, Rezsőt apja már mint jómódú, tekintélyes pozsonyi főorvos küldheti egykori iskolájába, a pozsonyi evangélikus líceumba, majd felsőbb tanulmányok folytatására. A német *Limbacher* családnevet felcseréli anyai nagyapja nevére, *Peéryre*, de későbbi élete a tanúsága, hogy soha nem csapta meg semmiféle nacionalizmus fuvallata sem. Később úgy emlékezik vissza, hogy a pozsonyi magyar polgár házában – különösen, ha a házigazda szabadelvű volt – a nemzetiségi kérdés az emberi tisztesség és hűség ügyét jelentette. És bár a magyarsághoz való tartozás a családban soha nem volt korhoz és államhoz való tartozás függvénye, amikor a hitlerizmus kezdte a kapukat döngetni, Peéry Rezső visszaemlékezése szerint ezidőtájt tanulták meg becsülni azokat az előnyöket és lehetőségeket, amelyeket „az idegen nép demokráciája” biztosított saját magának és mint állampolgároknak a magyaroknak is. Későbbi magatartására és tartására nagyon kihatott a nacionalizmus erkölcsi értéke felől kialakult korai tapasztalata. Világosan látta ugyanis, hogy a volt Felvidéken a túlzó magyar, majd a túlzó csehszlovák nacionalizmus szellemét gyakran ugyanazok az emberek képviselték az uralommal változóan.

E. Fehér Pál idézett tanulmányában szigorúan logikus láncszemenként mutatja be Peéry Rezső ideológiai-politikai fejlődésének, hitvallásának szakaszait. Azt, hogy értelmi úton fogadta el a Sarló igazságát, hogyan jutott egészen közel a baloldali munkásmozgalomhoz. Marx–Engels és Lenin tanait hirdeti és ajánlja a sarlósoknak, bátor magatartást tanúsít minden nehéz helyzetben, szenvedélyesen keresi, kutatja az igazságot, nyíltan és egyértelműen tiltakozik a fasizmus ellen. (Csanda Sándor idézett munkájában azt is írta, hogy a Sarló kongresszusán tartott irodalmi beszámolója „az ultrabaloldali túlzásoktól és sematikus megállapításoktól” sem volt mentes.)

Az ugyancsak hányatott sorsú Szvatkó Pál írja az 1935-ben Budapesten megjelent Szlovenszkói magyar elbeszélők című kötet előszavaként közreadott Szlovenszkói magyar irodalom c. munkájában: „Közel áll a szélső baloldalhoz, de bizonyos szellemi önállóságot őriz meg a régi Sarló töredék hada; Peéry Rezső vezető kritikussal az élen, Morvay Gyula, Sellyei József költőkkel, Brogyányi Kálmán, Szalatnai Rezső esszéistákkal és sok szárnypróbálgató fiatal írófiókával”.

Egyenrangú, jószándékú és hozzáértő kritikusoknak nevezi Fábry Zoltánt, Peéry Rezsőt, Szalatnai Rezsőt, Sziklay Ferencet. Még egy érdekes megállapítás: Peéry csoportját a kommunisták különálló irodalmi csoportjának nevezi, „amelyhez hasonló Magyarországon nem létezhet... és így külön árnyalatot jelent literatúránkban.” Az ugyancsak idézett „Ez volt a Sarló” kötetből tudjuk, hogy Peéry Rezső, mint a Sarló

egyik vezetője tanulmányozta Franciaországban az ottani francia szocialista irodalmat és ott ismerkedett meg a francia proletármozgalommal. 1931-ben kongresszusi előadásában [369](#)irodalomszociológiai szempontból vizsgálta a költői mű és az ihlető nemzedék kezdeti párhuzamosságát, majd szükségszerű szétválását. Figyelemre méltó „Az értelmiség láncái” c. cikke az Új Szó 1932. áprilisi számában, amelyben többek között írja: „Kialakulóban van egy olyan magyar értelmiség, amely gátlások nélkül, teljes tudatossággal áll a szocialista harcban. Új kultúrát szervez, kiválogatja a polgári kultúrából, ami a szocializmusba átértékelhető, a kételkedés termékeny hagyományát osztályszempontos bírálattá alakítja át, s nemcsak a politikai vonalon, de a szaktudomány terén is vállalja az osztályok közt folyó évszázados vita továbbvitelét a dolgozó tömegek oldalán.” Egyik megfogalmazója a Sarló alapelvének: „... olyan teoretikusan képzett, marxista munkásgárdára van szükségünk, amely a kisebbségi magyar intelligencia köreiből munkásmozgalmi állásfoglalásával és a marxista ideológia terjesztésével, a munkásmozgalomban pedig marxista műveltségével és szaktudásával szolgálja a proletariátus osztályharcát”.

E program megvalósítására létrehozott szakcsoportokban az írói és az irodalmi könyvkiadói csoport vezetését vállalja magára. Részt vesz abban a mozgalomban, amely a biatorbágyi merénnyel kapcsolatban tiltakozik a Kommunisták Magyarországi Pártja négy tagjának tervezett kivégzése ellen, illetve Sallai és Fürst elítélésére ellen. Tagja lesz az Út szerkesztőbizottságának és a Kommunista Párt felkérésére bekapcsolódott a CSKP magyar nyelvű hetilapjának, a Munkás-nak munkájába. (Bővebben: Ez volt a Sarló, 26, 56, 124, 129, 149, 222). Agitációs munkájáról oldalakat lehetne írni. Cikkei, előadásai, vitavezetői készsége révén a sarlósok szűkebb vezető gárdájába tartozik. A szlovenszói magyar irodalom válsága című tanulmánya, vagy a dokumentáló valóságirodalom, tudományos szocializmusból fakadó

világnézeti irodalom és harcos proletárirodalom, harcos proletárkultúra tárgykorú előadásai rendkívül nagy visszhangot váltanak ki. (Részletesen: Ez volt a Sarló, 254, 272, 287, 331–333.)

A szlovákiai fasizmus idején letartóztatják. A vádak nagyjából megfeleltek, maga is így vallotta: liberális demokrata, szabadkőműves apa, baloldali ifjúsági mozgalmi 370 vezető fiú, akit egész Pozsony kommunistának tart. Mint ilyen a Szociáldemokrata Párt országos vezetőségi tagja. Zsidó származású feleség, zsidóbarát magatartás és ténykedés.

Szenvedélyesen gyűlöli Hitlert, a nemzeti szocializmust és a Harmadik Birodalmat. Nemcsak szovjetbarát, hanem demokrata és angolbarát is. E. Fehér Pál említi, soproni tanártársai is gyakran, hogy Peéry Rezső nemcsak irodalmi és politikai körökben volt rendkívül ismert és népszerű, hanem ahogy maga írta később, Pozsonyban... „a minisztertől a pincéreig, a polgármestertől az utcalányig becenevemen szólít mindenki”. (BIO volt a beceneve, a Sarló mozgalom dokumentumaiban is gyakran így találkozunk vele! H. I.). Talán ez a népszerűsége mentette meg a koncentrációs haláltáboroktól, amit többször befértek neki?! Haladó politikai múltja, népszerűsége, magas beosztású barátai sem tudták megmenteni 1945 után: neki is egyes csehszlovákiai magyarok sorsát kellett vállalnia, el kellett hagynia azt a várost, amelyet mindenekfölött szeretett. Életének ez volt legfájdalmasabb sorsfordulója.

1950-ben került Sopronba. Először az akkori Leánygimnáziumot (ma: József Attila Gimnázium), majd a Berzsenyi Gimnáziumot igazgatta. Arról is lesz még szó, hogyan? Igazgatóm és tanárom volt, magyar szakkörre magánszorgalomból jártunk hozzá. Élmény volt.

Dr. Augusztinovicz Elemért, volt helyettesét faggattam kitartóan, milyen ember és milyen pedagógus is volt, illetve milyenek ismerték meg, látta Peéry Rezsőt, hiszen Sopronban ő volt vele legállandóbb és legtartósabb munkakapcsolatban. Így emlékezik: Fiatal korától baloldali gondolkodású volt, a Sarló mozgalom tagja. Barátai jobbára írók és részben ma is élő baloldali politikusok. Beszélt szlovákul, németül, franciául. Roppant sokat olvasott, igen gazdag könyvtára volt. (E. Fehér Pál írja, hogy néhány évvel ezelőtt a győri antikváriumban Peérynek dedikált kötetek akadtak a kezébe; valaki bizonyára eladhatta könyvtárát. „Ez is a halál egyik formája.”)

Kitűnő stílusérzékkel, nagyszerű nyelven, de igen nehezen írt. Az iskolai hirdetőanyagokat (a tanulók számára) maga fogalmazta meg, rengeteg javítás, átírás után kerülhettek kiadásra. Műveltsége, irodalmi tájékozottsága igen sokrétű volt, de idegen nyelven nem szívesen olvasott. Főként verselemzéseket voltak élvezetesebbek. Mint vezető nagyon gyenge volt, modora, egyénisége azonban biztosították tekintélyét. Az adminisztrációhoz nem értett, nem is ambicionálta, hogy jó vezető legyen. A tanulókat szerette. Ha valamelyik tanár felküldött az igazgatói irodába egy-egy rossz magaviseletű gyereket hozzá, ennyi volt az elintézése: „Haszontalan tanulócska, az igazgató bácsi majd legközelebb popón pöccint. Most menj a Guszti bácsihoz (Dr. Augusztinovicz Elemér), ő majd ellátja a bajodat!”

A két helyiségből álló iroda belső szobájában üldögélt, gyakran kabátban, kalapban (nagyon fázós volt) és olvasott, olvasott, olvasott rendületlenül, időnként fel-felkiáltott: „Ide figyelj Gusztáv! Hát nem remek ez a mondat...?!”

Igazgatói tevékenység helyett (csak azzal törődött, hogy minden tanteremben tiszta legyen a tábla, néha maga mosta le szivaccsal egyiket-másikat) nagy ambícióval tanította a magyart, mint tantárgyat, de soha nem végezte el a kitézett tananyagot.

Bohém ember volt, hatalmasakat tudott kacagni, noha nem ivott, nem kártyázott, nem dohányzott, nem

utazott. Pénze soha nem volt. Sokba került a háztartása, rengeteg könyvet vett, drága süteményeket evett (az iskolával szomszédos Danis és Gyöngyvirág cukrászdákban naponta többször is.)

Sopronban nem politizált már, de Rákosi Mátyással szemben igen erős fenntartásokkal élt, 1956 nyaratól szinte naponta kérdezte: „Geht er oder geht er nicht?!”

Több oldalról hallottam, Dr. Augusztinovicz Elemér is megerősíti, hogy nyugaton sok megpróbáltatás várt rá. Ausztriában ellenforradalmár mentalitású tanár kollégái hajtóvadást rendeztek ellene, ügynöknek, hazaárulónak nevezték, mindenféle képtelen váddal illették. Lélekben teljesen összetörve menekült el ellenségei elől Innsbruckból felesége NSZK-beli rokonaihoz.²⁽¹⁰⁵⁾

371 Stuttgart egyik tanítóképzőjének lett könyvtárosa. Erről az időszakáról még kevesebbet tudunk, mint az ausztriairól. Személyeset – ha egy író életében ez elkülöníthető – még legtöbbet Dr. Augusztinovicz Elemérről: ... Peéry Rezső megmaradt haláláig magyarnak. Erről tanúskodtak levelei (Becht Rezsővel annak haláláig sűrűn levelezett), és látogatói előtt tett kijelentései. Honvágy kínozza, minden erről tanúskodik. Sopron után vágyódott mindig. Mi nem leveleztünk. Tőle többször kaptam 1–1 lapot pár sorral, legutoljára 1959 tavaszán ezzel a szöveggel: „Gusztikám, virágzik-e már a vadgesztenye az iskola udvarán?! Szeretettel ölel az öregedő Micawber”. Azt hiszem fennmaradt írásai mindennél többet mondanak róla, fejezi be emlékezését Dr. Augusztinovicz Elemér.

Még egy személyes élményem róla, találkozásom vele képletesen. 1964-ben Párizsban az Étoile valamelyik újságárúsító polcán feltűnő helyen a magyar emigráció egyik lapja tűnt szemembe. Már nem tudom, melyik az akkori még több közül. Talán a Nemzetőr című. Kíváncsian hajoltam föléje: a vezércikket Peéry Rezső írta. Máig sajnálom, hogy az újságot nem vettem meg, talán már akkor megtudtam volna, amit így csak jóval később és áttételesen: elvesztette hitét abban az eszmében, amelyért korábban olyan szenvedélyesen és bátran küzdött. Egykori elvtársaival, barátaival, ismerőseivel szót ejtve róla, mindig két szó ismétlődik: kár érte.

E. Fehér Pál írja, hogy egykori Sarlós társa, Balogh Edgár is így szól róla: „Peéry Rezső 1956-ban disszidált Sopronból. Kár. Mindig úgy ingott, hogy akár hozzánk is csatlakozhatott volna újra. ... ha rá gondolok, esetén ugyan nem csodálkozom, de végtelenül sajnálom őt, gondolkozása és írása műveltségét.” Igen sajnálni lehet, azért is, mert két hazát veszített, az elsőt kényszerűen, a másodikat maga hagyta el, annak ő fordított hátat. Nem talált többé haza és hazát sem lelt.

Mint egykori tanítványa, aki szerettem és aki szeretett engem, Peéry Rezsőről csak nagy szeretettel és ragaszkodással tudok emlékezni, mégis szomorúan kell elfogadnom E. Fehér Pál igaz megállapítását: „... nem tudott, vagy nem akart bízni abban, hogy a szocializmus képes hibáival, bűneivel szembenézni. Nyilván tehetetlennek érezte magát, utat tévesztett, s ezt az úttévesztést képtelen volt önmagában leküzdeni.”

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Hiller István: Emlékezés nekrológ helyett / Peéry (Limbacher) Rezső írásai

Peéry (Limbacher) Rezső írásai

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Hiller István: Emlékezés nekrológ

helyett / Peéry (Limbacher) Rezső írásai / 1. Programcikkek, viták

1. Programcikkek, viták

Fiatalkorú munkások között. A Mi Lapunk, 1929. febr. 2. 32–33. (A pozsonyi munkásfiatalok helyzetéről.)

A magyar és szlovák írókhoz. Az Út, 1931. júl. 2. 2. (Balogh Edgárral és Horváth Ferencsel együtt a kisebbségi magyar diákság köszönetét tolmácsolja a szlovák és magyar íróknak, amiért tiltakoztak a nemeskosúti vérengzés ellen.)

A szlovenszkói magyar irodalom válsága. A Sarló jegyében. Pozsony, 86–95. (Előadás 1931. szept. 26-án a Sarló pozsonyi kongresszusán.)

Fiatalkorú írók estje. A Sarló jegyében. Pozsony, 95. (A Sarló 1931. évi pozsonyi kongresszusa alkalmából, szept. 26-án rendezett irodalmi estről.)

Irodalmi rezolúció. A Sarló jegyében. Pozsony, 96–97. (A Sarló 1931. évi kongresszusán hozott határozat a szlovenszkói magyar írók célkitűzéseiről.)

Proletárság és szellemi kultúra. A Sarló jegyében. Pozsony, 125–128. (A Sarló pozsonyi kongresszusán, 1931. szept. 27-én elhangzott előadásáról.)

A Sarló kultúrpolitikai programja. A Sarló jegyében. Pozsony, 125–128. (A Sarló 1931. évi pozsonyi kongresszusa alkalmából szept. 27-én tartott vitaestjéről.)

A kelet-európai kérdés. A Sarló jegyében. Pozsony, 129–130. (A Sarló 1931. évi pozsonyi kongresszusának szeptember 28-i vitanapjáról.)

Az értelmiség láncai. Új Szó, 1932. 1. sz. 20–21. (A szocialista értelmiség kialakulásának kérdéseiről.)

A kisebbségi fiatalok két forrongása. Magyar Újság (Bratislava) 1934. jún. 4, 1–2. (A Sarlóról és a Széchenyi Reformmozgalomról.)

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Hiller István: Emlékezés nekrológ helyett / Peéry (Limbacher) Rezső írásai / 2. Falukutatás, néprajz

3722. Falukutatás, néprajz

Az első regősjárás naplója. A Mi Lapunk, 1930, 116–118. (Balogh Edgárral együtt regősmozgalom korszakairól. Melléklet: Peéry Rezső „A sasok regősnaplója” c. írása az 1926. évi első regősjárásról.)

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Hiller István: Emlékezés nekrológ helyett / Peéry (Limbacher) Rezső írásai / 3. Művészet

3. Művészet

Vihar Ázsia fölött. A Mi Lapunk. 1929. jún. 6, 135. (Pudovkin filmjéről)

Az orosz hangosfilm útja. Fórum, 1931, 384–385. (A szovjet filmművészetről.)

Magunkra döbbenünk Beszámoló a Sarló fényképiállításáról. Az Út, 1931, 7–8.

Film és háború. Jegyzetek Ehrenburg filmkönyvéhez. Fórum, 1932, 56–57.

Európai film születik. Fórum, 1932, 91–92.

A magyar szocialista építészek és művészi formaalakítók ankétja. Fórum, 1932, 98.

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Hiller István: Emlékezés nekrológ helyett / Peéry (Limbacher) Rezső írásai / 4. Irodalmi tanulmányok, kritikák

4. Irodalmi tanulmányok, kritikák

Egy eltemetett könyvről. (Kafka Margit: Kisemberek, barátocskáim.) A Mi Lapunk, 1928. jún., 133–134.

Gömöri írók. Mikszáth. Vetés, 1928. szept. 6.

Simándy Pál: Siralmak könyve. (Losonc. Kultúra) A Mi Lapunk, 1928. okt., 159.

Ifjú szívekben élek. Vetés, 1928. okt. 10. (Ady Endréről)

Örömök kertje. Várnai Zseni meséi. A Mi Lapunk, 1929. febr., 42.

Lesznai Anna: Mese a bútorokról és a kis fiúról. A Mi Lapunk, 1929. febr., 42.

Arany László: Magyar népmese gyűjtemény. A Mi Lapunk, 1929. febr., 42.

Magyar mesterek. Vetés, 1929. ápr., 5–6. (Ady Endre, Móricz Zsigmond, Szabó Dezső és Kassák Lajos irodalmi munkásságáról)

A falu költője. A Mi Lapunk, 1929. ápr., 74. (Mihályi Ödön költészetéről)

Kostja Rjabzew, az új ember. Új Szó, 1929. december., 34–35 (Nikolaj Ognev: Kostja Rjabzew az egyetemen c. regényéről)

Szociális kérdés a magyar regényirodalomban I–II. Magyar Diákszemle, 1930. április–május 37–38; jún.–szept. 63–64.

Móricz Zsigmond: Forr a bor. Új Szó, 1932, 1/ 27.

Új világirodalom. Új Szó, 1932, 7–8/ 11–14.

A fiatalság válsága. (Ernst Fischer: Krise der Jugend) Új Szó, 1932, 9–10/ 3–7.

A szovjet sajtó. Beszélgettem E. E. Kischsel... Új Szó, 1933, 1/ 14–16.

Perem-magyarok az idők sodrában. Pozsony, 1940. Toldy-kör. (Tanulmányok a szlovákiai magyar nemzetiségről.)

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Hiller István: Emlékezés nekrológ helyett / Peéry (Limbacher) Rezső írásai / 5. Irodalom a Sarlóról

5. Irodalom a Sarlóról

Műveltség és világszemlélet. Magyar Újság, 1936. dec. 6, 4. (A Sarló szerepéről és jelentőségéről a műveltség és a világszemlélet alakításában.)

Jól felkészültek-e a holnapra a haladó magyar főiskolai diákok? – Változások a mai magyar egyetemi ifjúság jellegén és szellemi arculatán. I. Két progresszív nemzedék. Magyar Újság, 1937. február 14, 7. (A Sarlósok és az új nemzedék viszonyáról.)

Egy nemzedék vallomástétele. Peéry Rezső, szlovenszkói esztéta, a mai magyar fiatalság legérdekesebb korszakáról, a szlovenszkói új nemzedék küzdelmeiről és kilátásairól. Szabad Szó (Párizs), 1938. febr. 19, 7. (Méliusz Józsefnek a Sarló keletkezéséről és küzdelmeiről nyilatkozik)

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Hiller István: Emlékezés nekrológ helyett / Peéry (Limbacher) Rezső írásai / 6. A soproni és a külföldi évek

6. A soproni és a külföldi évek

Gimnáziumunk állandó irodalomtörténeti kiállításai. Köznevelés, 1954. 169–70. (A soproni Berzsenyi Dániel Gimnázium kiállításai.)

Levél Sopron sebeiről. Csillag, 1954, 11/ 2172–2175.

Írtd az argó bozótját! (A második világháború nyelvi örökségéről.) Köznevelés, 1956, 4/ 80–81.

373A „Beatus ille” soproni magyar fordítása. (Dukai Takács János Horatius-fordítása.) Irodalomtörténet, 1957. 1/79–81.

Soproni adalék 1794-ből az erdélyi magyar nyelvmívelő mozgalomhoz. Magyar Nyelv, 1957, 274–278.

A nevelő. Új Látóhatár. 1971, 2/241–244. (Németh Lászlóról)

Requiem egy országéért. München, 1975, 135 lap. (Auróra kiskönyvek)

Malomkövek között. Találkozások kortársakkal. Feljegyzések, beszámolók, karcolatok. Bern–Stuttgart. 1977, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem. 166 lap.

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC

SOPRONI KÖNYVESPOLC

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hiller István–Mastalirné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1979. évre

Hiller István–Mastalirné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1979. évre

A következőkben bizonyos mértékig „válogatott bibliográfiát” adunk az olvasó kezébe. Igyekeztünk a válogatást úgy végezni, hogy elsősorban a történeti (helytörténeti) jellegű irodalom szerepeljen. Elhagytuk a tudományos (ETO szerinti) szakosztályozást is, egyszerűen szerzői betűrendben közöljük az irodalmat. A rövidítésekre nézve vö. Soproni Szemle 1978, 268 és 1979, 362.

Akácós Sándor: Egy felhőszakadásnak köszönhetjük... Megbecsüljük-e a pézsmát? Ni. 99, 1979, 153–155.

Amberg Ernő: A soproni Tervező iroda első húsz éve. SSz. 33, 1979, 321–335.

Andrásfalvy Bertalan: A 4. Nemzetközi Ethnographia Pannonica Symposion. 1978. december 11–16. Borostyánkő (Bernstein), Burgenland. DN. 26, 1979. ápr. 1.

Ansprüche und Möglichkeiten. Fremdenverkehrsprognosen 1979. Westungarn und österreichische Touristen. BR. 13, 1979. jan. 22.

Auer, Gisela: Die Freischärler in Donnerskirchen im Herbst 1929. BHBl. 41, 1979, 25–30.

Augusztinovicz Elemér: Pröhle Jenő 70 éves. SSz. 33, 1979, 221–222.

Ausstellung über ein Stück Burgenland: 50 Jahre Landhaus. BL. 30, 1979. 5–6. sz. 32–33.

Auszug aus den Entschliessungen des Europäischen Naturschutzsymposiums über die Errichtung und das Management eines National- und Regionalparks im Seewinkel (Apetlon, Österreich, 14.–16. 6. 1979.) NaLa. 65, 1979, 200–205.

B. J.: Dr. Falk Richárd. 1899–1979. BKL-B. 112, 1979, 647–648.

Bán András: Az illusztrátormesterség. Gyulai Liviusz műtermében. Bp., 1979, 4. sz. 24–27.

Baranyai József–Horváth Ernő: Kékszőlőtermelés a soproni borvidéken. Kertgazdaság, 11, 1979, 6. sz. 21–32.

Baranyai, Judit: Sopron. Medaillenbiennale. BR. 13, 1979. nov. 12.

Barlay Ö. Szabolcs: Györffy György: István király és műve. Bp., 1977. MKSz. 95, 1979, 104–105.

Baróti, Géza: Ungarn erwartet 1979 mehr als anderthalb Millionen österreichische Touristen. (Magyar Nemzet–UPD) BL. 30, 1979, 1. sz. 34–35.

Bartha Lajos: Gábor Imre–Horváth Árpád: A haditérképek históriája. Bp., 1979. GK. 31, 1979, 386–387.

Bazsó Csongor: Egy személyben méhész, kertész – és lelkész. KSZ. 28, 17. sz. 1979. ápr. 26 .

Bemutatjuk Győr-Sopron megye iparát I. A Győr-Sopron megyei Tanácsi Tervező Vállalat tevékenysége. Fm. 1979, 1. sz. 37–40.

Berg, Friedrich: Vom Zöberntal bis Miedlingsdorf: Auf den Spuren der romanischen Kirchenbaukunst im

Burgenland. P. 7, 1979, 1. sz. 14–17.

374Biba, Otto: Orgel Frühling im Burgenland. P. 7, 1979, 1. sz. 22–24.

Bockhorn, Olaf: Märchen und Schwänke aus dem Burgenland. P. 7, 1979, 1. sz. 44.

Boldizsár István: Osztrák előadók Sopronban. HiK. 59, 1979, 353.

Bölöny József: A naplókiadások kérdéséhez. KR. 1979. 2. sz. 16–17.

Burgenländisches Landesarchiv und Burgenländische Landesbibliothek. 29. Jahresbericht (1977/78). Eisenstadt, 1979, 41 Seiten.

Centgraf Károly: Budától Kőszegig. Radvánszky Albert országos koronaőr emlékirata. LSz. 28, 1978. 1. sz. 65–69.

Csaba József: Smuk Antal. SSz. 33, 1979, 185–186.

Csapody István: „Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent...” Gondolatok a hazai természetvédelemről. É. 16, 1979, 879–886.

Csapody István: Új tájvédelmi körzetünk: a Fertő. Természeti értékek a tó magyarországi körzetében. B. 34, 1979, 1. sz. 20–24.

Csendes László: Gábor Imre–Horváth Árpád: A haditérképek históriája. Bp., 1979. HK. 26, 1979, 491–493.

Csepregi Pálné: Az AGROINFORM szakirodalom–terjesztési versenye 1979-ben. MÉIK. 1979, 2. sz. 53–56.

Cseresznyák István: Háromszáz éves szerkezet. KÚ. 20, 1979, 33. sz. 2–3.

Csiszár Péter: Egy burgenlandi zeneszerzőről. Takács Jenő élete és munkássága. MH. 1979, 2. sz. 134–136.

Csuti J.: Megmentett növények. Tovább él a lisztes kankalin és a boldogasszony papucsja. DN. 36, 1979. jún. 17.

Czagány István: A budavári gótika külföldi stílushatásai. EÉ. 11, 1979, 399–407.

– czáka – (Sarolta): Felvirágzott a virágföldgyártás! KSZ. 28, 1979, 2. sz. 11.

Cziráki József: Húszéves a Falemezgyártástani Tanszék. Fa. 29, 1979, 321–325.

Dávid Lajos (szerk.): Arrabona 19–20. (A győri Xántus János Múzeum Évkönyve.) Győr, 1977–1978 (1979), 429 lap.

Dávidházy István: A szőnyegpadlógyártás meghonosodása Sopronban. SSz. 33, 1979, 272–278.

Dénes Zsófia: Egy délután Nagycenken. ÉS. 23, 1979, 10. sz. 1.

Dénes Zsófia: Képfestő és arany oroszlán. Népszava, 107, 1979. máj. 19.

- Dercsényi Balázs: Építészeti stílusok hazánkban. A klasszicizmus építészete Magyarországon. TM. 31, 1979, 12. sz. 8–9.
- Dercsényi Balázs: Magyarország építészete. Barokk emlékek Magyarországon I, V. TM. 31, 1979, 2. sz. 6–7., és 6. sz. 8–9.
- Dercsényi Balázs: Magyarország építészete. Fertőd, a „magyar Versailles”. TM. 31, 1979, 5. sz. 12–13.
- Dercsényi Dezső: Egy elfelejtett építéstörténet. EÉ. 10, 1978 (1980), 355–361.
- Dercsényi Dezső: A városlátó. Bp., 17, 1979, 5. sz. 19–21.
- Dérczy Péter: Regényt vagy emlékiratot? Tatay Sándor: Lődörgések kora. Új Í. 19. 1979. 3. sz. 117–118.
- Dóka Klára: A múlt emlékei. Régi vízügyi térképek. MV. 1979, 3. sz. 32–33.
- Dóka Klára: A Rába felmérése a XIX. század első felében. A. 1979, 345–379.
- Dokumentumok. Visszaemlékezések a mezőgazdaság szocialista átszervezéséről. MH. 2, 1979, 1. sz. 45–57.
- Domonkos Ottó: Magyarországi képfestő műhelyek vásári körzetei. A. 1979, 183–256.
- Domonkos Ottó: A Csatkai-díj 1976. és 1978. évi odaítélése. SSz. 33, 1979, 76–77.
- Dorcsi Sándor: Eröss Gyula, a hazai gyermekgyógyászat egyik úttörője. H. 1973, 3. sz. 45–47.
- Eckhardt Mária: Új Liszt könyvek. Mu. 22, 1979, 4. sz. 31–35.
- Egyházi Gyűjtemények kincsei. Iparművészeti Múzeum Budapest 1979. október–1980. január. N. 1979. 11. sz. 24–25.
- Entz Géza: Gótikus építészettünk településalakító szerepe. EÉ. 11, 1979/1980, 1–2. sz. 17–21.
- Épült 1978-ban. Sopron, Fedett uszoda. MÉPi. 18, 1979, 1–2. sz. 44–47.
- 375**Erdélyi György–Kapalyag Imre–Kovács György Attila–Rácz T. János–Tamás Ervin: Így indult öt város ... és itt tart ma. Szeged, Székesfehérvár, Debrecen, Miskolc, Sopron. NSz. 37, 1979. ápr. 4.
- Éry Kinga: Honfoglaló magyar csontvázletek Szakonyról. A. 1979, 177–178.
- Fábján Lajos: A balfi gyógy- és ásványvíz hasznosítása. SSz. 33, 1979, 75.
- Farkas Imre: Üzemekben, iskolákban. Művészeti ismeretterjesztés tízezreknek. K. 35. 1970. ápr. 19.
- Farkas Gábor: Beszámoló a Dunántúl településtörténetéről rendezett III. konferenciáról (Székesfehérvár, 1978.) Sz. 113, 1979 (1980), 1095–1105.
- E. Fehér Pál: Nota bene. ÉS. 23, 1979, 50. sz. 6–7.
- Fejezetek vasútunk történetéből VI–VII. V. 5. 1979, 8. sz. 2.

- Fleck Alajos: Miről beszélnek régi idők földrajzi koordinátái. GK. 31, 1979, 6. sz. 425–438.
- Fogarassy, Ladislaus: Die Memoiren der Freikorpskomandanten Viktor von Maderspach. BHBL. 41, 1979, 15–25.
- Fogarassy László: Karl Semmelweis: Eisenstadt. Ein Führer durch die Landeshauptstadt des Burgenlandes. Eisenstadt, 1975. SSz. 33, 1979, 286–287.
- Fortusz, Marija Alekszandrovna: Egy asszony a forradalomban. (Ford. Orbán Attila). L. 21, 1979, 32. sz. 14–15.
- A földből nőttek ki. L. 21, 1979, 8. sz. 18–19.
- Frank, Norbert: Burgenländische Landesbibliothek, Landeskundliche Neuerwerbungen 1978. BHBL. 41, 1979. 136–141.
- Fried István: Romy Károly György soproni emléke. SSz. 33, 1979, 72–74.
- Fülöp József: Az energiahordozó ásványi nyersanyagok hasznosításának története Magyarországon. BKL-B. 112, 1979. 1. sz. 34–40.
- Gaál, Károly: Die grosse Einheit der Träume–Drei Märchenerzähler aus Pannonien. P. 7, 1979, 4. sz. 26–30.
- Garai Gábor: Részletes önéletrajzom. Új Í. 19, 1979, 2. sz. 10–116.
- Gárdai Gábor: Sopron és a vasút. V. 5, 1979, 12.
- Gárdai Gábor: Sötét üzemben az Integra Dominó. V. 5, 1979, 10.
- G(árdonyi) B(éla): Don Carlos, Nabucco. A soproni ünnepi hetek programjából. DN. 36, 1979. jún. 28.
- Gárdonyi B(éla): Több mint ezer kötet. Sopron hálás diákja. Ajándék a múzeumnak – Bécsből. K. 35, 1979. dec. 9.
- Gáspárné Demeter Judit–Engloner Erika: Tájékoztató a Műszaki Egyetemi Könyvtárak második szakmai szemináriumáról. Mű. 16, 1979. 1. sz. 5–15.
- Gedanken zur „Güssinger Begegnung”. BL. 30, 1979, 5–6. sz. 6–7.
- Geday Gusztáv: 75 éve született Porpáczy Aladár. Kertgazdaság. 11, 1979, 2. sz. 83–85.
- Geophysical Observatory Reports of the geodetic and geophysical research institute of the Hungarian Academy of Sciences. Year 1978. Observatory of Nagycenk. Sopron, 1979, 110 lap.
- Gerencsér Miklós: Doctor Fidelius. NSz. 37, 1979. febr. 25.
- Gergely Jenő: A haladó egyetemi ifjúság mozgalmi Magyarországon 1918–1945. Párttört. Közl. 25, 1979. 1. sz. 230–233.
- Gimesi Szabolcs: A Soproni Automobil Egyesület. SSz. 33, 1979, 143–156.

- Gmasz, Sepp: Die Weltgeschichte auf dem Dachboden. Zur Entwicklung der deutschsprachigen Kalender des Burgenlandes. P. 7, 1979, 3. sz. 8–10.
- Gömöri János: A soproni középkori zsinagóga régészeti kutatása. SSz. 33, 1979, 222–242.
- Gömöri János: Új állandó régészeti kiállítás Sopronban. SSz. 33, 1979, 77–94.
- Grábics Frigyes: Koncsek László: Soproni farsang. MH. 1979/2, 131–132.
- Granasztói, Pál: Schöne ungarische Städte. Wie ein Architekt sie sieht. BR. 13, 1979. jan. 8.
- Gregor Ferenc: Szótörténeti adalékok. MNy. 75. 1979, 255–256, 377–383.
- 376Gürtler, Wolfgang: Elfride Hanak und Gertraude Szepesi-Suda: Burgenland. Traditionelles Handwerk – Lebendige Volkskunst. Wien, 1978. BHBL. 41, 1979, 48.
- Gronefeld, Gerhard: Burgenlandi bosszúságok. IP. 5. 1979, 9. sz. 31–33.
- Gyengő László: Gyengő László mérnök, a Nyugati pályaudvar 100 év előtti építőjének genealógiája. Levéltári Szemle, 28, 1978 (1979), 1. sz. 71–75.
- G. Györffy Katalin: A nemeskéri evangélikus templom szószék-oltára. MÉ. 28, 1979, 253–261.
- Gyuró Ferenc: Porpáczy Aladár akadémikus tudományos munkássága és a szakoktatásban végzett tevékenysége. Agrártud. Közl. 38, 1979, 443–447.
- Halász Ferenc: Zöld forradalom. Beszélgetés dr. Romány Pál miniszterrel. ÉS. 23, 1979, 38. sz. 7.
- Halász, Zoltán: Die Streilzüge der Margit Pflagner. P. 7, 1979, 2. sz. 44.
- Halmos Ferenc: Ankétal egybekötött továbbképző Sopronban. GK. 31, 1979, 148.
- Halmos Ferenc: Távérzékelési szeminárium Sopronban. GK. 31, 1979, 293.
- Harmos Ferenc–Shmilliár Manó: A Sopronhorpácsi Kutatóintézet története. SSz. 33, 1979, 129–141, 209–220.
- Hárs József: Romwalter Károly útikalauzai a múlt század utolsó évtizedeiben. SSz. 33, 1979, 351–355.
- Hárs József: Sikerre várva. SSz. 33, 1979, 76.
- Hárs József: A Soproni hegység turistatérképe. Bp., 1978. SSz. 33, 1979, 190–191.
- Háry Béla: Parasztágunk történelmi útja és mai élete. Gazdálkodás. 23, 1979, 3. sz. 1–3.
- A hazai levéltárak tudományos tevékenysége. Témajegyzék 1977. Levéltári Szemle, 28, 1978 (1979), 1. sz. 151–167.
- H. G.: Művészet és felvilágosodás (Művészettörténeti tanulmányok). Bp., 1978. EÉ. 11, 1979, 181–182.
- Heckenast Gusztáv: Györffy György: István király és műve. Bp., 1977. Sz. 113, 1979, 708–710.

- Heckenast János: Nyugat-dunántúli gyógyfürdők. Vá. 1979, 1. sz. 37–38.
- Hegedűs Lajos–Szmodits László: Donner József. TV. 110, 1979, 208.
- Hegedűs Sándor: Pesti Barnabás (1920–1944). Párttörténeti Közlemények, 25, 1979, 213–229.
- Hegy Gyula: Magyar műemlékek. Fo. 1979, 10. sz. 468.
- Hernádi Miklós: Tudománytörténeti tanulságok (Benedek István és Vekardi László beszélgetése). ÉS. 23, 1979, 1. sz. 7.
- Hiller István: Beszámoló a TIT Sopron Városi Szervezetének 1978. évi munkájáról. SSz. 33, 1979, 179–185.
- Hiller István: Bognár Dezső 70 éves. SSz. 33, 1979, 141–142.
- Hiller István: Az egyetem vezetői Hajdú–Biharban. SE. 1979/80, 2–3. sz. 27–30.
- Hiller István: A felsőoktatási könyvtárak közművelődési lehetőségeiről és feladatairól. MH. 2 1979, 2. sz. 96–101.
- Hiller István: Kétszázötven év. Alapítatott 1735-ben. Selmezbányától Sopronig. (Híres könyvtárak). Magyarország, 16, 1979, 37 (816.) sz. 43.
- Hiller, István: Lehr- und Forschungstätte: 250jährige Bibliothek. BR. 13, 1979. okt. 29
- Hiller István: A TIT 1978. évi tevékenysége Sopronban. SSz. 33, 1979, 179–185.
- Hiller István–Németh Alajos: A háború és a felszabadulás krónikája (Sopron 1941–45). SSz. 33, 1979, 1–53, 97–128, 193–208, 289–320; különnyomatban: Sopron, 1979, 208 lap.
- Hiller István–Mastalirné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1978. évre. SSz. 33, 1979, 362–383.
- Hiller István: Sopron és a felszabadult Magyarország. Sopron und das befreite Ungarn. XXIII. Nyári Egyetem, Sopron, 1979, EFE. 8–17.
- Hiller István–Mastalirné Zádor Márta: A műszaki egyetemi könyvtárak II. szakmai szeminárium. Kö. 29, 1979, 213–214.
- 377Hiller, Stefan: Auf das Fortschrittliche hinweisen. NZ. 23, 1979. ápr. 27.
- Hiller, Stefan: Westungarischer Jung-Proletarier. NZ. 23, 1979. máj. 4.
- Holl, Imre: Sopron (Ödenburg) im Mittelalter. (Archäologisch-stadtgeschichtliche Studie). Acta Archaeologica 31, 1979, 105–145.
- Honti, Paul: Bernhardt und die letzten Wölfe im Schilf. NZ. 23, 1979. febr. 23, márc. 2.
- Horler Miklós: Módszertani adalékok a magyar késő középkori építészet kutatásához. EÉ. 11, 1979/1980, 35–48.
- Horváth Imre: Gyalogos városközpontok–sétálóutcák. Ankét Szombathelyen. Vá. 1979, 5. sz. 32–33.

- Horváth Lászlóné: Elektromos távmérők és elektromos tahiméterek alkalmazása. BKL–B. 112, 1979, 47.
- Hrenko Pál: Lazius magyarországi térképei. (2. közlemény) A Magyarország mai területére eső nevek jegyzéke. Településnevek. GK. 31, 1979, 362–367.
- 100 Jahre ungarisch–österreichische Eisenbahn AG. NZ. 23, 1979. nov. 3.
- Die 100 Sonderfahrten des VEF (Verband der Eisenbahnfreunde). Wien, 1979, 32 Seiten.
- Hutz, Ferdinand: Vitus Lantz. Notizen zum Leben dieses lutherischen Prädikanten aus der Stiftsbibliothek Vorau. BHBL. 41, 1979, 130–136.
- Die „Hyänenhöhle“ im Wald von Kohfidisch. BL. 30, 1979, 2–3. sz. 10–11.
- Ibrányi Tóth Béla: Átkelés a határon. KÚ. 20, 1979, 13. sz. 2–3.
- Így indult öt város ... és itt tart ma. NSz. 37, 1979. ápr. 4.
- Illés Jenő: Tatay Sándor: Lődörgések kora. KR. 1979, 1. sz. 28–29.
- Imre Béla: Fertődi tervek. Megújul a muzsika háza. Ahol a Búcsú-szimfónia született. K. 35, 1979. ápr. 4.
- Inneres Bedürfnis. Ungarndeutsche Autoren in Örlenburg. NZ. 13, 1979. máj. 25.
- Jenkó Ferenc–Németh József: Állatforgalmi és Húsipari Vállalat. Fm 1979, 2. sz. 25–26.
- Járy, Péter: Die Malerdynastie Dorfmeister. NZ. 23, 1979. febr. 2.
- Járy, Péter: „Unsere Liebe: die Musik“. Aus dem Leben des Ödenburger „Musicae direktor“ Johann Wohlmuth. NZ. 23, 1979. dec. 1.
- Járy, Péter: Ungarndeutsche Musiker aus Ödenburg. Aus dem Leben der beiden Altdörfer. NZ. 23, 1979. okt. 20.
- Járy, Péter: Wir stellen vor: Die Ödenburger Rundschau. NZ. 23, 1979. jún. 29.
- Jászberényi Ferencné: Rólunk írták. Győr-Sopron megye a sajtóban 1978 első félévében. (Válogatott cikkbibliográfia.) MH. 2, 1979, 1. sz. 123–127.
- Jászberényi Ferencné: Rólunk írták. Győr-Sopron megye a sajtóban 1978 második félévében. (Válogatott cikkbibliográfia.) MH. 2, 1979, 3. sz. 109–115.
- (józsa) (György Gábor): Helyi folyóiratok országos jelentőségéről tanácskoztak Békéscsabán. MN. 35, 1979. okt. 31.
- Józsa György Gábor: A ma a holnap történelme. Beszélgetés a Soproni Szemle főszerkesztőjével. MN. 35, 1979. nov. 9.
- J. R. Sz.: Interview mit dem Musikologen László Somfai. Hadyn–Forschungen in Ungarn. BR. 13, 1979. jún. 18.
- Juhász Dezső: A Körü-féle helynevek kérdése. MNy. 75, 1979, 445–455.

- Jurković Miloš: A soproni líceum az első világháború alatt. SSz. 33, 1979, 69–72.
- Kaiser, Wolfram: Johann Adam Gensel (1677 bis 1720). Zahn-, Mund- und Kieferheilkunde 67, 1979, 42–55.
- Kaiser, Wolfram: Die Universität Halle–Wittenberg und die Ärzteschaft von Sopron im 18. Jahrhundert. Wissenschaftliche Beiträge der Universität Halle, 1977/16 (T 14) 1–32.
- Kajtor István: A petőházi integrált cukortermelési rendszer tapasztalatai. Gazdálkodás, 23, 1979, 2. sz. 37–40.
- Kálmán Gyula: Preysz Mór, a pasztörözés felfedezője 150 éve született. SSz. 33, 1979, 283–285.
- Kálmán Gyula: 150 éve született a magyar borkémia úttörője Preysz Mór. KSZ 28, 1979, 30. sz. 7.
- 378 Kárall János–Komjáth Ferenc: Új utakon az erdőgazdálkodás fejlesztése Győr-Sopron megyében. Gazdálkodás, 23, 1979, 3. sz. 59–61.
- Kárpáti B. László: A magyar Fertő madárvilága és ornitológiai kutatásának soproni vonatkozásai. SSz. 33, 1979, 340–351.
- Kárpáti György: Mire emlékeznek az emlékházak? L. 21. 1979, 51–52. sz. 44–45.
- Kazinczy Péter: Hallgatók a TIT-ben. SE. 1979/80, 1–2. sz. 18.
- Kecskés Sándor: Az egyetemi oktatás és a termelés kapcsolata. ERFA. 1979, 4. sz. 1–2; 5. sz. 8–9.
- Kecskés Sándor: Az oktatás, nevelés és kutatás továbbfejlesztése a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetemen. Fa. 29, 1979, 129–132.
- Kecskés Tibor: Műemléképiletek facölöpalapozásának gombakárosodása. TV. 110, 1979. 563.
- Kenyeres Zoltán: Mélység fölött. Jegyzetek Széchenyi István Naplójáról. Jelenkor, 22, 1979, 177–185.
- Kerék Imre: Erdei pillanat. ÉS. 23, 1979, 19. sz. 4.
- Kerényi Mária: Huszár Klára. Mu. 22, 1979, 6. sz. 35–39.
- Király Pál: Gödöllői útravaló. ERFA. 1979, 3. sz. 2–5.
- K(irály) P(ál): Lonkai János 1912–1979. ERFA. 1979, 10. sz. 18.
- K(irály) P(ál): Az Országos Erdészeti Egyesület Közgyűlése. ERFA. 1979, 12. sz. 1–4.
- Kisházi Péter: Megjegyzések a Nyugat-Dunántúli régi vaskohászati leletek vasérc- és salakmintáin végzett röntgendiffraktométeres vizsgálatok eredményeihez. A. 1979, 169–175.
- Kiss Albert: A magyar mezőgazdaságra vonatkozó adatok az osztrák statisztikában, 1829–1867. Stat. Szle. 57, 1979, 1185–1201.
- K(iss) I(mre): Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtára, Sopron. MÉP. 1979, 1. sz. 18–19.

- Klampfer, Josef: Zur Lage einer uralten Kapelle in Kleinhöflein. BHBl. 41, 1979, 141–143.
- Kloss Andor: Megidézett múlt. Interjú Dénes Zsófiával. MH. 2, 1979, 2. sz. 104–110.
- Kloss Andor: Nemcsak József Attila. ÉS. 23, 1979, 10. sz. 2.
- Kloss Andor: Pataky–Rácz Zoltán: Vissza az egész... É. 16, 1979, 127–128.
- Kloss Andor: Sebestyén György: Burgenland, ahol az utak keresztezik egymást. MH. 2, 1979, 4. sz. 86–87.
- Komlós Katalin: Tízéves a fertői országos ifjúsági zenei tábor. MH. 2, 1979, 2. sz. 102–103.
- Kónya, József: Kapital ohne Zinsen. Neusiedler See. BR. 13, 1979. szept. 24.
- Kósa Csaba: Virágzani fog ez az ország... A Duna költeménye. MV. 1979, 3. sz. 16–17.
- Kósa Csaba: Virágzani fog ez az ország... A sziklarepesztő. MV. 1979, 4. sz. 16; 5. sz. 16–17.
- Kovács Dezső (szerk.): Árvízvédelem, folyó- és tószabályozás, vízi utak Magyarországon. Bp., 1979, 734 lap.
- Kovács Jenő (szerk.): Magyarország A-tól Z-ig. Győr-Sopron Megye II. rész. TM. 31, 1979, 1. sz. 19–21.
- Kovács József László: Soproni írók antológiája. Sopron, 1976. SSz. 33, 1979, 188–190.
- Kováts Zoltán–Kalmár István–Hajós Béla: A Fertő-tó vízgazdálkodási és hasznosítási kérdései. Vízügyi Közl. 1979, 3. füz. 414–448.
- Köszegfalvi György: Új könyvek a városokról. Vá. 1979, 2. sz. 32–33.
- Köszöntések. (Thirring Lajos) Stat. Szle. 57, 1979, 650–651.
- Köszöntjük az 1979-ben aranyoklevéllel kitüntetett kartársainkat. Dr. Tarján Gusztáv. BKL-B. 112, 1979 (1980), 793–794.
- Kratochwill, Tivadar: Vom 2. Juni bis 21. Juli Soproner Festwochen. BR. 13, 1979. máj. 21.
- 379Krause, Rolf W.: Wahre Geschichten mit GYSEV aus dem 66er und 77er Jahr. Grosse Liebe zu einer kleinen Bahn. BHBl. 30, 1979, 4. sz. 24–25.
- Kubinszky Mihály: Gondolatok a nagyecenki parkban. MÉP. 1979. 6. sz. 63.
- Kubinszky Mihály: Művészet és felvilágosodás (Művészettörténeti tanulmányok). MH. 2, 1979, 2. sz. 137–138.
- Kubinszky Mihály: Sopron három új középülete. MÉP. 1979. 1. sz. 58–59.
- Kunszabó Ferenc: A megújulás pillanatai. É. 16, 1979, 768–779.
- S. Lackovits Emőke: Lakáskultúra a Fertő mentén. II. A. 1979, 279–295.
- Langmann, Gerhard: Bericht über die Grabungskampagnen 1975–1978 in Bruckneudorf, Bezirk Neusiedl

am See, Burgenland. BHBl. 41, 1979, 66–67.

Lehnhart, Hans–Jeanmaire, Claude: Strassenbahn – Betriebe in Osteuropa. II. Tramway Systems of Eastern Europe. II. Wien–Villingen, 1977, 54 Seiten.

Lonkai János 1912–1979. Fa. 29, 1979, 217.

Lovas Gyula: 1897. XII. 18 – 1979. V. 26. Búcsú a celli vicinálístól. V. 5, 1979, 6. sz. 1.

Lovas Gyula: Fejezetek vasútunk történetéből. V. 5, 1979, 3. sz. 2; 4. sz. 2; 5. sz. 2.

A magyar munkásmozgalom történetéről szóló cikkek jegyzéke. 1978. október–november–december. Párttört. Közl. 25, 1979, 271–272.

A magyar munkásmozgalom történetéről szóló cikkek jegyzéke. 1979. április–május–június. Párttört. Közl. 25, 1979, 249–251.

Magyar–osztrák együttműködés. Vizsgálatsorozat a Fertő tavon. MV. 1979, 3. sz. 33.

Magyar Tibor: Kapuvár, anno 1979. Tízéves város. K. 35, 1979. ápr. 4.

Maier, Vene: Verstärkung für Debrecen. Augenzeugen der ungarischen Räterepublik. Vo. 1979. márc. 16.

Maksay Endre: Sopron vármegye birtokos társadalma a XVI. század közepén. SSz. 33, 1979, 157–170.

Markó József: A soproni történelmi borvidék fejlesztése. Gazdálkodás, 23, 1979, 3. sz. 54–57.

Maros, Dénes: 150 Jahre. Ödenburger Musikanten. NZ. 23, 1979, 35. sz. 4.

Maros Dénes: Másfél évszázadból. NSz. 37, 1979. jún. 15.

Marosi Endre: Felsőörtől Kismartonig. (Történelmi séta Burgenlandban.) H. 1979, 4. sz. 46–51.

Marosi Ernő: Építési korszakok–építészettörténelmi szakaszok a magyarországi gótikában. EÉ. 11, 1979, 23–24.

Mártíremlékművet avattak. K. 35, 1979. ápr. 4.

Megay László: Brennberg. ÉS. 23, 1979, 47. sz. 16.

M. Mejhál Éva: Az 1978. évi Építészeti Nívódíjak. Sopron, fedett uszoda. MüT. 29, 1979, 2. sz. 5–23.

Mérő Miklós: Barangolás a soproni erdőkben. Emberek és fenyőfák. NSz. 37, 1979. dec. 9.

Mesterházy Tihamér: A nagycenki Széchenyi hársfasor és kastélypark. SSz. 33, 1979, 171–175.

Mészöly Gábor: ... és néha emlékezzetek rám. L. 21, 1979, 49. sz. 31–32.

Meyer, Wolfgang: Das Rätsel um die Sühnekreuze. P. 7, 1979, 2. sz. 9–10.

Milletich, Helmut Stefan: Ein musikalisches Fest in der Haydn-Stadt. P. 7, 1979, 3. sz. 44–45.

„Mit meiner Omi spreche ich immer nur deutsch ...” NZ. 23, 1979. márc. 23.

- Karl Mollay – Eine Würdigung zum 65. Geburtstag. BL. 30, 1979, 213. sz. 18–19.
- Mollay Károly: Magyar műemlékvédelem 1973–1974. Bp., 1977, SSz. 33, 1979, 186–188.
- Mollay Károly: Scheiber Sándor (szerk.): Magyar–zsidó oklevéltár. 17. köt. 1431–1770. Bp., 1977. SSz. 33, 1979, 94–95.
- Mollay, Karl: Varia etymologica. Studia Slavica, 15 (1979), 253–262.
- Molnár László: Rövidesen újra megnyílik a Központi Bányászati Múzeum Sopronban. BKL-B. 112, 1979, 792.
- 380 Molnár Zsolt: Jubileum a tündérszép Sopronban. „Együtt muzsikálni sokak örömére”. MI. 23, 1979, 23. sz. 18–19.
- Mónus Imre: Pataky–Rác Zoltán: Vissza az egész... MH. 2, 1979, 2. sz. 129–130.
- MTESZ-díjasaink: Varga Ferenc. Fm. 3, 1979, 8. sz. 17.
- Az MTESZ VB. megtárgyalta a Magyar Geofizikusok Egyesületének munkáját. Fm. 1979 (1980), 12. sz. 10–13.
- Muhi Nándor: A Soproni Csoport 1978. évi munkája. BKL-Ö. 30, 1979. 3. sz. 67.
- Nagy Alpár: Kurzweil Ferenc emléktáblájának felavatása. SSz. 33, 1979, 356.
- Nagy Alpár: A „Liszt Ferenc Társaság” Soproni csoportjának története. SSz. 33, 1979, 278–283.
- Nagy Jenő: Foglalkozása: üzemtörténész. L. 21, 1979, 20. sz. 25.
- Nagy László: Az Erdészeti és Faipari Egyetem szerződéses munkáinak strukturális elemzése. FSz. 28, 1979, 598–607.
- Némedi Varga Zoltán–Hajduné Molnár Katalin–Verebélyi Kálmán: A földtan-teleptani tanszék. BKL-B. 112, 1979, 505–513.
- Németh László: Az orvostudomány magyar mesterei. (Németh László kiadatlan írásai). Új Í. 19, 1979, 5. sz. 50–53.
- Népszabadság-Kerekasztal. A turizmusról és a helyi érdekről. NSZ. 37, 1979. júl. 15.
- Neues Hotel für Sopron. BR. 13, 1979. okt. 29.
- Niveau-Preis für Schwimmhalle. NZ. 23, 1979, 6. sz. 4.
- Nyári Egyetem, 23. Sopron, 1979, EFE Jegyzetsoksz. VI. 78 p. (Magyar és német nyelven)
- Ónody Miklós: Viczián János: A magyar egyetemi és főiskolai diáklapok bibliográfiája 1857–1972. Kö. 29, 1979, 368–369.
- Orbán Attila: Mit tettek a sikerért? Linka Péter a Soproni Szőnyeggyár igazgatóhelyettese. L. 21, 1979, 8. sz. 5.

- Parti Nagy Lajos: Vallomások egy városról. Magyar írók Sopronról. Jelenkor, 22, 1979. 384.
- Paul, Hans: Von der Tätigkeit des Mattersburger Marktrichters im 17. Jahrhundert. BHBL. 41, 1979, 31–45.
- Pernye András: László Zsigmond–Mátéka Béla: Liszt Ferenc élete képekben és dokumentumokban. KR. 1979, 4. sz. 36.
- Péter Katalin: Köznemesi publicisztika, köznemesi politika a 17. század derekán. Az Országgyűlési pasquillus. TSz. 22, 1979, 200–226.
- Pethő Lajos: Harc a milliméterekkel. Beszélgetés a geodézia lehetőségeiről. ÉS. 23, 1979, 32. sz. 7.
- Pethő Lajos: 100 Jahre Eisenbahn Győr-Sopron-Ebenfurt. Nicht nur Nostalgie. BR. 13. 1979, 44. sz. 6–7.
- P(flagner) M(argit): Burgenländisches Jahrbuch 1980 der Diözese Eisenstadt. BL. 30, 1979, 5–6. sz. 28.
- Pflagner, Margit: Der „Eisenstadt-Zyklus“ von Sr. Elfriede Ette. BL. 30, 1979, 5–6. sz. 11.
- Pflagner, Margit: Sopron. P. 7. 1979, 3. sz. 29.
- Pflagner, Margit: Streilzüge durch Westungarn. Eisenstadt, 1979, 166 Seiten (ismerteti: Köttner–Benigni, K.: BL. 30. 1979, 1. sz. 28)
- P(flagner) M(argit): Widerstand und Verfolgung im Burgenland 1934–1945. BL. 30, 1979, 5–6. sz. 29.
- Pintér Gábor: „Vadosfai újság”. Egy ismeretlen soproni nyomtatvány a 18. század közepéről. MKSz. 95, 1979, 284–288.
- Pintér István: Tilkovszky Lóránt: Ez volt a Volksbund. Párttört. Közl. 25, 1979, 256–259.
- Pió Márta: Ha a múltjáról szól, Sopronról beszél. K. 35, 1979. ápr. 4.
- Póka Teréz: Szádeczky-Kardoss Elemér akadémikus 75 éves. FÉrt. 28, 1979, 207–208.
- 381 Polgár Tamás: Ezeregyszáz aprócikk. L. 21, 1979. 8. sz. 9.
- Porpáczy Aladár emlékülés Fertőd. KSZ. 28, 1979, 2. sz. 1.
- Port Árpád: Negyedszázad harcai. L. 21, 1979. 8. sz. 12–13.
- Probst, Franz: Die „bürgenländische“ Marine. BL. 30, 1979, 2/3. sz. 12–13.
- Pröhle Jenő: Ismeretlen soproni vonatkozású töredékek a XVI. századból. SSz. 33, 1979, 243–255.
- Radics Ferenc: Botanikus kert az egyetem körül. KSZ. 28, 1979, 29. sz. 8.
- Rákóczy Rozália: Emlékkiállítás Stromfeld Aurél születésének 100. évfordulóján. HK. 26, 1979, 156–159.
- Rákosi Gergely: Töredék egy régebbi káderezésből – háttérben oroszok. ÉS. 23, 1979, 1. sz. 14.
- Regőczy Emil: Tárczy-Hornoch Antal újabb tiszteleti doktorsága. GK. 31, 1979, 454.

- Rónay László: Vallomások egy várossal. É. 16, 1979, 508–510.
- Roth–Fuchs, Gabriele: Ein Kuttrolf aus Rust. BHBL. 41, 1979, 93–95.
- Rottler Ferenc: Arrabona. A Xántus János Múzeum Évkönyve. MH. 2, 1979, 4. sz. 71–75.
- Rozsnyói Ágnes–Sz. Gyivicsán Mária (összeáll.): A Magyarországon megjelent történeti munkák (önálló kötetek, tanulmányok, cikkek, ismertetések) válogatott jegyzéke. Sz. 112, 1978/79, 1219–1329.
- Rozsnyói Ágnes–Sz. Gyivicsán Mária (összeáll.): A Magyarországon megjelent történeti munkák (önálló kötetek, tanulmányok, cikkek) jegyzéke (1978. január 1– december 31.) Sz. 113, 1979, 1191–1306.
- Rust erhielt neues 200-Betten-Hotel. BL. 30, 1979, 5–6. sz. 38.
- Ruzsásné Faluhelyi Vera: A könyvtár szerepe a képzésben. FSz. 28, 1979, 723–731.
- Ryslavy, Kurt: Materialien zur Geschichte der Apotheken und Apotheker im Burgenland. Eisenstadt. 1979, 285 Seiten (BF. 68).
- Saly Géza: Bemutatkozik... Libaország gazdája. Ni. 99, 1979, 127–129.
- Saly Géza: A Fertő tótól a Hortobágyig. Válogatott vizslák versenye. Ni. 99, 1979, 20–22.
- Sánta Lajos: Magánlakásépítés tapasztalatai Fertődön. MÉPi. 82, 1979, 217–222.
- Sarok Zsuzsa: Keleti szőnyeg keletre – Magyarországról. A Soproni Szőnyeggyár. DN. 36, 1979. jan. 7.
- Scheiber Sándor: A középkori soproni zsidóság Salom Neustadt héber műveiben. SSz. 33, 1979, 178–179.
- Schmidmaier, Dieter: Az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára. István Hiller. Sopron, 1978. ZB. 93, 1979, 435.
- Schmidt–Piller, Katja: Preitungsprun – breit um den Brunnen – Breitenbrunn. P. 7, 1979, 4. sz. 16–17.
- Schöberl Frigyes: A jubileum elé... V. 5, 1979, 8. sz. 1.
- Schöberl Frigyes: Egykori éjjeli ellenőrzés Sopronban. V. 5, 1979, 12. sz. 4.
- Schuth, Johann: Deutscher Abend in Agendorf. NZ. 23, 1979. jún. 1.
- S(chwarzkopf) J(ános): Közművelődési ankét Sopronban. V. 5, 1979, 6. sz. 3.
- Seit 1870 Agendorfer Blasmusik. NZ. 23, 1979, 44. sz. 5.
- (Siklós) (János): „Az elmúlt évtizedről csak lelkesen lehet beszélni”. Nehéz évek tanúi. V. 5, 1979, 10. sz. 4–5.
- Siklósi János: Így ünnepeltünk. V. 5, 1979, 11. sz. 1. 3.
- Sinkó Ferenc: Keresztyén bölcsesség – magyaroknak. Vi. 44, 1979, 294–304.
- S. K.: Schwerin-Ödenburg schlossen Freundschaft. NZ. 23, 1979, 32. sz. 4.

Skripecz Sándor: „Égi jelek” Sopron felett (1944). SSz. 33, 1979, 176–178.

(somogyi): Zentenarium. Eisenbahn Győr-Sopron-Ebenfurth. BR. 13, 1979. febr. 26.

Das Soproner „Apfelsinenschalenbad”. Das muss man gesehen haben! P. 7, 1979, 2. sz. 50.

Staroszolszky Ödön: Árvízvédelem, folyó- és tószabályozás, vízi utak Magyarországon. Szerk. Kovács Dezső. Vízügyi Közl. 1979, 668–669.

Swantusch, Gerhard: Drei Gesichter – Gleiches Ziel. „Ich werde im Kindergarten arbeiten”. NZ. 23, 1979. márc. 30.

382 Szabó Jenő: Koncsek László: Soproni farsang. Regény. Bp., 1978. SSz. 33, 1979, 285–286.

Szabó Jenő–Kovács J(ózsef) L(ászló): Vallomások egy városról... Magyar írók Sopronról. Bp., 1978. SSz. 33, 1979, 336–340.

M. Szabó Imre: Az új devizarendelet első napján. „Szondázás” a határon. Népszava, 107, 1979. márc. 2.

Szalai, Lajos: Die Sprache der Ödenburger Kanzlei in den Jahren 1460–1470. Eine graphematische Untersuchung. Budapest, 1979, 301 (Budapester Beiträge zur Germanistik 6.).

Szalai, Lajos: Festschrift für Prof. Dr. sc. Karl Mollay. NZ. 23, 1979. okt. 27.

– szalontai – (Ferenc): Auf den Spuren der Vergangenheit: Kapelle aus der Arpadanzeit. BR. 13, 1979. dec. 10.

Szalontai, Ferenc: Sehenswertes in Sopron und Umgebung. BR. 13, 1979. júl. 16.

Szántó Ferenc: Történelmi múltunkról a mának. Válogatott dokumentumok a Győr-Sopron megyei munkásmozgalmak történetéhez. 1919–1928. MH. 2, 1979, 3. sz. 106–108.

R. Szántó, Judit: Einmal über Haydn: „Die Sprache meiner Musik: wird überall verstanden”. NZ. 13, 1979. máj. 25.

Szappanos Zoltán: Nagy tavaink szabályozása. MV. 1979, 4. sz. 18–19; 5. sz. 14–15.

Székely András: Művészet és felvilágosodás. KR. 1979. 6. sz. 36.

Székely András: Pátzay Pál (1896–1979). KR. 1979. 11. sz. 2.

R. Székely Julianna: A bűnözők közülünk valók. Beszélgetés a büntetésvégrehajtásról. ÉS. 23, 1979, 8. sz. 7.

Szekeres, Károly: Musikleben in Sopron. Tradition verpflichtet. BR. 13, 1979. júl. 9.

Szelestei N. László: A magyar könyvtörténeti szakirodalom 1978-ban. MKSz 95, 1979, 412–419.

Szita Szabolcs: A soproni tördelőszerkesztő. L. 21, 1979, 11. sz. 24.

Szóke, B(éla) M(iklós): Zur Problematik des Bestattungsritus mit verstümmelten Rindschädel des Typs von Sopronkőhida. Acta Archaeologica, 30, 1979, 51–103.

- T. Szőnyi Eszter: Előzetes jelentés a Soproni Deák téri római temető feldolgozásáról. A. 1979. 5–15.
- Szűts Tibor: Győr-Sopron megye gazdasága – társadalma Fényes Elek „Magyar országnak 's a' hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statisztikai és geographiai tekintetben” című munkájában. A. 1979. 397–409.
- (T. F.–K. T.): Diákok és tanárok szövetkezete Sopronban. Az ÁFÉSZ mint a nevelés eszköze. Győr-Sopron megyei Szövetkezeti Élet, 4, 1979, 12. sz. 5.
- T. R.: Fertőd, das ungarische Versailles. P. 7, 1979, 1. sz. 25–26.
- Takács Lajos: Az irtásszerződések jelentősége és szerepének változása. ASz. 21, 1979, 1–13.
- Tanévnyitó. SE. 1979/80, 1–2. sz. 1–11.
- Tardy Lajos: Frigyes lovag Fertőrákosról. Nyugtalan világjáró a XIV. században. MN. 35, 1979. júl. 10.
- Temesi Lászlóné: Bemutatjuk... ..a nagycenki hársfasort. B. 34, 1979, 235.
- Tichy, Gottfried: Hyotherium palaeochoerus (KAUF) aus dem Unter-Pannon von Wiesen, Burgenland. BHBl. 41, 1979, 87–91.
- Timon László: A Magyarországon megjelent földtani irodalom szakbibliográfiája 1969–1971. Kö. 29, 1979, 51.
- Tokody Gyula: Tilkovszky Lőránt: Ez volt a Volksbund. Bp., 1978. Sz. 113, 1979, 728–731.
- Tomka Péter: Adatok a Kisalföld avar kori népességének temetkezési szokásaihoz. III. A. 1979, 17–108.
- Tompos Ernő: Bunker János Rajnárd. SSz. 33, 1979, 357–361.
- Tompos Ernő: Füredi Oszkár építésmérnök 1890–1954. MÉP. 1979, 1. sz. 54–55.
- Tóth Ildikó: Kocsibeállók, cégérek, festékgödrök. L. 21, 1979, 8. sz. 24–25.
- Tóth Judit: Jelentés a nyugat-magyarországi vasvidék Győr-Sopron megyei lelőhelyeinek kutatásáról I. A. 1979, 109–167.
- 383Török László: Bogyósültetvények őszi gyomirtása. KSZ. 28, 1979, 35. sz. 4.
- Trieber, Ladislaus: In Ungarn und im Burgenland Symposion zu Ehren Franz Faludis. BR. 13, 1979. dec. 24.
- Tudományos konferencia Sopronban. Ni. 99, 1979, 343.
- Tüskés Gábor: Középkori kőlámpás. MZS. 1979, 4. sz. 20–21.
- Tüskés Tibor: Vallomások egy városról. Magyar írók Sopronról. MH. 2, 1979, 1. sz. 107–109.
- Tüskés Tibor: Versek, novellák, képek. Soproni füzetek '78. MH. 2, 1979, 3. sz. 101–103.

- Újjáépül a nagyeceni templom. TM. 31, 1979, 5. sz. 48.
- Ungarische Baudenkmäler. BR. 13, 1979. ápr. 16.
- Urlauberbefragung in einer „Nationalpark-Gemeinde“ am Neusiedlersee. NaLa. 1979, 5–6. sz. 205–206.
- Varga Domokos: Magnifice Domine Rektor. Igen tisztelt professzor urak! Kedves barátaim, kedves fiúk, kedves lányok! SE. 1979/80, 1–2. sz. 19–21.
- Varga Gyula: A hagyományos paraszti gazdálkodás és munkaeszközei Pusztacsaládon. SSz. 33, 1979, 255–271.
- Vass Előd: A Magyar Tudományos Akadémia Pécsi és Veszprémi Akadémiai Bizottság Értesítője. Levéltári Szle. 28, 1978 (1979). 1. sz. 142–146.
- Vágás István: Egyesületi és műszaki hírek. HiK. 59, 1979, 1. sz. 47–48.
- V. I.: A Soproni Szőnyeggyár szőnyeg, szőnyegpadló, bútorszövet újdonságai. VH. 1979, 13. sz. 12.
- Végh-Alpár Sándor: Sopron távolságai. MHi. 12, 1979. dec. 16.
- Vekerdi László: Megyei folyóiratainkról. Valóság. 12, 1979, 10. sz. 55–65.
- Verő Mária: A Soproni Fésűsfonógyár története. SSz. 33, 1979, 53–68.
- Vértesy Miklós: Beszélgetések a könyvtárról. Az Eötvös Kollégium könyvtárában tanyáztam. Kö. 29, 1979, 709–710.
- Viniczai István–Windisch Aladárné (összeáll.): Az 1976. évi Magyarországon megjelent hadtörténelmi irodalom bibliográfiája. II. rész. HK. 26, 1979, 350–363.
- Viniczai István–Windisch Aladárné (összeáll.): A Magyar Tanácsköztársaság hadtörténelme. (Az 1969–1978. években megjelent irodalom bibliográfiája.) HK. 26, 1979, 160–182.
- Völker, Angela: Moderne Textilkunst in Halbtun. BL. 30, 1979, 4. sz. 2.
- Vörös Károly: Horváth Zoltán: A jobbágyvilág alkonya Sopron megyében. (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976, 344. 95. 1 térkép). Sz. 112, 1978 (1979), 1199–1200.
- Vörös Károly: Die Obere Wart. Festschrift zum Gedenken an die Wiedererrichtung der Oberen Wart im Jahre 1327. Oberwart, 1977. Sz. 113, 1979, 907–911.
- Vörös Károly: Ferenc Faludis geschichtliches Milieu. BHBL. 41, 1979, 157–167.
- Wagner István: Országos biennalé Sopronban. Az érem ismeretlen oldala. MHi. 12, 1979. okt. 31.
- Werk eines unbekanntenen Meisters. Evangelische Kirche in Nemeskér. BR. 13, 1979. jan. 22.
- West-Transdanubien. Am Fusse der Alpen. BR. 13, 1979. febr. 19.
- Winkler Gábor: Tizenegy kötet a bécsi Ringstrasseról. (A historizmus építészettörténelmi kutatása Ausztriában). EÉ. 10, 1978 (1979), 453–463.

- Winkler Gábor: Történelmi városok, műemlékek Nyugat-Dunántúlon. MH. 2, 1979, 3. sz. 31–47.
- Wiesler, Josef: Natur und Fortschritt – ein Gegensatz? NaLa. 1979, 4. sz. 138–140.
- Zádor Anna: Építészettörténeti és elméleti bibliográfia. 1973–1974–1975. EÉ. 11, 1979, 113–136.
- Zádor Alfréd: Aujeszky László–Schilling Ferenc–Somogyi Sándor: A Fertő-táj geoszférája Bp., 1974. HiK. 59, 1979, 2. sz. 93.
- Zeltner, Franz: Wo das schwarze Gold geschürft wurde I. NZ. 23, 1979, Jan. 5, 12.
- Zentenarium Eisenbahn Győr-Sopron-Ebenfurt. BR. 13, 1979. febr. 26.
- Zistler, Alfred: Das Fischgrab von Zelem – Deutschkreutz. BHBl. 41, 1979, 119–129.

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MUNKATÁRSAINK

384 MUNKATÁRSAINK

- Németh Zoltán* általános iskolai tanár, 9024 Győr, Bartók Béla u. 26/a.
- Dr. Mikó Sándor* főiskolai docens, 1161 Bp., Ida u. 2.
- Dr. Horváth Zoltán* levéltári igazgató, Sopron, Pf. 82.
- Nagy Miklós* 9168 Acsalag, Kossuth u. 50.
- Szita Szabolcs* MSZMP KB. Pol. Főisk. adjunktusa
- Dr. Fried István* tud. kutató, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár
- Keszei Dénes* ny. iskolaigazgató, 9485 Nagycenk, Gyár u. 31.
- Dr. Szabó Jenő* író, Sopron, Madách u. 11.
- Szabó Leventéné* okl. építészmérnök, városrendezési csoportvezető, Sopron, Gyóni Géza u. 5.
- Varga László*, 3300 Eger, Május 1. u. 44.
- Dr. Székely Lajos*, Sopron, Mikovinyi út 10.
- Barbalics Imre János*, a Vasvári Helytörténeti Múzeum vezetője, 9801 Vasvár, Pf. 27.
- Nagy Alpár* intézeti tanár, Sopron, Óvónőképző Intézet
- Dr. Hiller István*, az EFE Központi Egyetemi Könyvtárának főigazgatója, Sopron, Pf. 132.
- Mastalirné Zádor Márta* tud. főmunkatárs, Sopron, az EFE Központi Egyetemi Könyvtára, Sopron, Pf.

132.

Helyreigazítás: a Soproni Szemle előfizetési díja helyesen: évi 80,- Ft.

1980. XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRONI SZEMLE

SOPRONI SZEMLE

Ödenburger Rundschau
Lokalthistorische Quartalschrift
Redaktion: Karl Mollay

Inhaltsverzeichnis:

Németh, Zoltán: Die Kriegsaktionen des II. Weltkrieges im Raab-Ödenburger Komitat (26. März–4. April 1945.)

Mika, Alexander: Agrarverhältnisse und Produktion in Losen II. Teil

Aktuelle Fragen der Ödenburger Geschichtsforschung

Horváth, Zoltán: Ladislaus Verbényi 70 jährig

Nagy, Nikolaus: Beiträge zur Geschichte der Gemeinde Acsalag II. Teil

Szita, Szabolcs: Bemerkungen in Verbindung mit einer Antwort

Kleine Mitteilungen

Fried, Stefan: Tschapring und Csorna in einem deutschen Lexikon des Jahres 1829.

Keszei, Dionys: 600 Jahre Maut in Grosszinkendorf

Szabó, Jenő: Die dritte Fiedler-Chronik

Szabó, Klara: Die Rehabilitation des Ursulinerplatzes und der Zeughausgasse in Ödenburg

Varga, Ladislaus: Das Genossenschaftswesen im Ödenburger Komitat der Räterepublik

Székely, Ludwig: Die einheitliche Förderung des Weinbaus und des Weinhandels in Ödenburg

Barbalics, Emmerich Johann: Die Gedenkmünze des Ödenburger Geschlossenen Vereines aus 1902

Kulturelles Leben in Ödenburg

Nagy, Alpár: Die Enthüllung einer Liszt-Gedenktafel in Sopronhorpács

Nekrologe

Hiller, Stefan: Dem Kritiker Rudolf Peéry (Limbacher) zum Gedächtnis

Bücherschau

Hiller, Stefan–Mastalir-Zádor, Martha: Die Ödenburg-Bibliographie für das Jahr 1979.

Unsere Mitarbeiter

Inhaltsverzeichnis

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Munkánkhoz a következő forrásokat használtuk fel: A megyénk területén harcolt 3. Ukrán Front 4. és 9. gárdahadseregének, a 2. Ukrán Front 46. hadseregének harci okmányait, a Pravda 1945. március 27-e és április 5-e közötti példányait (vö. még Németh Tihamér: SSz. 1960, 1–3), továbbá a megyénk területén harcolt német déli hadseregcsoport hadinaplóját, a német véderő főparancsnokságának hadinaplóját. A felsorolt dokumentumok a Magyar Néphadsereg Hadtörténeti Intézetének Levél- és Könyvtárában található. Az összeállító köszönetét fejezi ki dr. Kun József alezredesnek, a Hadtörténeti Intézet levéltárparancsnokának és Veress D. Csabának (Veszprém) készséges támogatásukért és ösztönzésükért.

2 (Megjegyzés - Popup)

A marcaltői hídfő körzete már a 4. gárdahadsereg déli szomszédjának, a 9. gárdahadseregnek övezete. A marcaltői német hídfő harcait a Szany–Marcaltó közötti vasútvonalon manőverező páncélvonat is támogatta.

3 (Megjegyzés - Popup)

Tehát ezen a napon a 46. hadsereg is megyénk területére lép, elfoglalva – Ácson és Nagyigmándon kívül – kb. 40 helységet, köztük Bönyrétaföldet, Mezőörsöt.

4 (Megjegyzés - Popup)

„Biztosítási vonalat szabadabbá vált erőkkel a Rábától a véneki Duna-villáig kiépítettünk” – mondja mintegy kárpótlásul a német hadinapló.

5 (Megjegyzés - Popup)

Kirchschlagból a nyugati irányú völgyön át 04-kor előnyomulva 15 páncélossal jelentek meg a községnél a szovjet csapatok.

6 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Lovas Gyula: SSz. 1965, 14–31.

7 (Megjegyzés - Popup)

Solymossy László közlése.

8 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. A nagylócsi körjegyzőség ... c/91.

9 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő: Sopron megye gabonadézsmája a Jagellók korában. SSz. 1964, 171.

10 (Megjegyzés - Popup)

Úriszék ... 421.

11 (Megjegyzés - Popup)

OL. P. 427. 3. d. IV. a pozsonyi mérő = 65,53 liter.

12 (Megjegyzés - Popup)

Mohl i. m. 169.

13 (Megjegyzés - Popup)

OL. P 427. 3. d. IV.

14 (Megjegyzés - Popup)

OL. P. 427. 3. d. IV.

15 (Megjegyzés - Popup)

Korabinszky: Geogr. hist. lexikon, I. Pressburg, 1786, 385.

16 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. A nagylózi körjegyzőség ... c/91.

17 (Megjegyzés - Popup)

Bedy Vince: A győri székeskáptalan története, Győr, 1938. 223.

18 (Megjegyzés - Popup)

Komoróczy György: Nádasdy Tamás és a XVI. századi magyar nagybirtok gazdálkodása. Budapest, 1932, 87.

19 (Megjegyzés - Popup)

OL. E. 159. csomó. Lózs.

20 (Megjegyzés - Popup)

SoprOkI. II/3:384.

21 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. A nagylózi körjegyzőség ... c/91.

22 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Conscriptio 1715.

23 (Megjegyzés - Popup)

Vályi: Magyarország leírása, II. k. Pest, 1799, 537.

24 (Megjegyzés - Popup)

Fényes Elek: Magyarország leírása, Pesten, 1847, II. r. 105.

25 (Megjegyzés - Popup)

Fényes Elek: Magyarország geogr. szótára. III. Pesten, 1851, 43.

26 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. A nagylózi körjegyzőség ... c/91.

27 (Megjegyzés - Popup)

Dóry i. m. 165.

28 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Acta urbarialia 120.

29 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Conscriptio 1715.

30 (Megjegyzés - Popup)

SoprOkl. II/4:166.

31 (Megjegyzés - Popup)

Úriszék ... 424.

32 (Megjegyzés - Popup)

Bedy i. m. 402.

33 (Megjegyzés - Popup)

OL. P. 427. 3. d. IV.

34 (Megjegyzés - Popup)

OL. P. 427. 3. d. IV.

35 (Megjegyzés - Popup)

OL. P. 427. 1. d. I.

36 (Megjegyzés - Popup)

OL. P. 623. II. k. 28. – III. cs. No. 327.

37 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. Regnicolaris összeírás 1828.

38 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. A nagylózi körjegyzőség ... c/91.

39 (Megjegyzés - Popup)

Bártfai Szabó László: Adatok gróf Széchenyi István és kora történetéhez, 1808–1860. Budapest, 1943, I. k., 149.

40 (Megjegyzés - Popup)

Berényi Pál: Sopron megye. Budapest, 1895, 41.

41 (Megjegyzés - Popup)

Solymossy László közlése.

42 (Megjegyzés - Popup)

OL. P. 427. 3. d. IV. Egy font = 0,56 kg.

43 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. A nagylózi körjegyzőség ... c/91.

44 (Megjegyzés - Popup)

OL. P. 427. 3. d. IV.

45 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz. A nagylózi körjegyzőség ... c/91.

46 (Megjegyzés - Popup)

Kataszteri iratok 1856, Sopron megye: Acsalag. Országos Levéltár S 79, No. 724.

47 (Megjegyzés - Popup)

Herceg Esterházy család levéltára (P 150). Acta Dominorum, 275, 1152. Országos Levéltár.

48 (Megjegyzés - Popup)

Csornai járási iratok 1852-ből: Hipotechális telekkönyvi felvállások. GySmL. 2 (Sopron megye).

49 (Megjegyzés - Popup)

Kataszteri térképek: Sopron megye (Acsalag). Országos Levéltár.

50 (Megjegyzés - Popup)

Térképek Acsalag határából (1959). Acsalagi tanácsház.

51 (Megjegyzés - Popup)

Verbőczy I. rész 9–10; III. rész 2–30. cím 7. §: „A jobbágyoknak földesura földjében tulajdonjog tekintetében munkáján kívül semmi joga sincs”.

52 (Megjegyzés - Popup)

Acsalag helység combinatoriuma. Csornai Múzeum.

53 (Megjegyzés - Popup)

Fried István: Romy Károly György, a kultúrközvetítő. *Filológiai Közlöny*, 1963, 204–218; Karl Georg Romy und Weimar. *Arbeiten zur deutschen Philologie*. Debrecen, 1970, 47–56: Egy elfelejtett Gellert-levél. *SSz.* 1971, 267–268.

54 (Megjegyzés - Popup)

Ersch, J. S.–Gruber, J. G. (hg.): *Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste in alphabethischer Folge von genannten Schriftstellern bearbeitet (...)*. Leipzig, 1829, Zwanzigster Teil. Cos-Czvittinger, 288–289, 292.

55 (Megjegyzés - Popup)

Erről részletesen Fried István: A csepregi pütkösdi királyok. *SSz.* 1971, 262–264.

56 (Megjegyzés - Popup)

Vö. az 1. jegyzetet.

57 (Megjegyzés - Popup)

Vö. a 2. jegyzetet.

58 (Megjegyzés - Popup)

Ti. Sylvester János. Vö. Balázs János: *Sylvester János és kora*. Bp., 1958.

59 (Megjegyzés - Popup)

Batthyány Ignác (1741–1798): erdélyi püspök; Batthyány József (1727–1799): 1776-tól esztergomi érsek, két évvel később bíbornok.

60 (Megjegyzés - Popup)

Beythe Istvánról vö. Horányi, Alexius: *Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum*. Viennae 1775, I, 160–161. A modernebb álláspont szerint „... a helvét irányúaknak (...) püspökük maradt,

sőt a lutheránusok is csak halála után választottak maguknak püspököt” (Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. Bp., 1977, 77). Hasonló Pirnát Antal véleménye: A tanító és épületes egyházi próza. A magyar irodalom története 1600-ig. Bp., 1964, 502.

61 (Megjegyzés - Popup)

Gamauf Teofil (Gottlieb) e cikkét említi Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. Bp., 1894, III, 292. hasáb. (*Gamauf* szócikk)

62 (Megjegyzés - Popup)

Crusius, Christian: Topographisches Post-Lexikon von Ungarn (...) Wien, 1804, I, *Csorna* címszó.

63 (Megjegyzés - Popup)

Mostani és régi nemzeteket, országokat (...) esmértető Lexikon, mellyeket szerzett Hübner János, jobbitott, alkalmaztatott Sperl Xav. Ferencz, A' Magyar és Erdély Országi geographiával tökéletesített (...) Fejér György. Pest, 1816, I, 682.

64 (Megjegyzés - Popup)

Sárvár monográfiája. Szombathely, 1978, 102.

65 (Megjegyzés - Popup)

I. m. 103.

66 (Megjegyzés - Popup)

Nagy Imre: Sopron vármegye története. Sopron, 1891, II, 77–80, 166–167.

67 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő: Sopron szabad királyi város története. Sopron, 1924, I/3: 317.

68 (Megjegyzés - Popup)

Herczeg Frigyes: Sopron vármegye története a Hunyadiak korában. Pannonhalma, 1928, 48.

69 (Megjegyzés - Popup)

Országos Levéltár Széchenyi Levéltára P 623: 107. cs. II/1. E. 49.

70 (Megjegyzés - Popup)

OL. P 623: X. k. 1. cs. 5. sz. 78.

71 (Megjegyzés - Popup)

Horváth Zoltán: A jobbágyvilág alkonya Sopron megyében. Bp., 1976, 190.

72 (Megjegyzés - Popup)

OL. P 623: 115. cs. 426, 397, 412.

73 (Megjegyzés - Popup)

OL. P 623: X. k. 1. cs. 7. sz. (378-as könyv 18–21.)

74 (Megjegyzés - Popup)

OL. P 623: 115. cs. 132.

75 (Megjegyzés - Popup)

GySmL. 2. sz.: Széchenyi Levéltár 7. cs. 1815.

76 (Megjegyzés - Popup)

Kendöl Ferencnek (szül. 1900), az utolsó vámos fiának szíves közlése.

77 (Megjegyzés - Popup)

Sopron történeti meteorológiai adataira vö. Réthly Antal: Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1700-ig. Bp., 1962; Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1701–1800-ig. Bp., 1970; Tirmitz József: SSz. 1974, 165–178. Vö. még Martos András: SSz. 1973, 54–57; Várkúti János: SSz. 1973, 57–67.

78 (Megjegyzés - Popup)

Az Orsolya tér és a Fegyvertár utca rehabilitációja c. ötletpályázat szöveges kiírása. (1979. január hó)

79 (Megjegyzés - Popup)

Az 1979. május 8-án készült bírálóbizottsági jegyzőkönyv.

80 (Megjegyzés - Popup)

Az 1979. október 15-én készült emlékeztető a MTESZ munkabizottsági üléséről az Orsolya téri ötletpályázat értékelésekor. A munkabizottság tagjai voltak: Bognár Dezső, Dávid Ferenc, Dr. Gunda Mihály, Dr. Kubinszky Mihály, Dr. Kubinszky Mihályné, Szabó Leventéné, Dr. Winkler Oszkár.

81 (Megjegyzés - Popup)

A Soproni Városszépítő Egyesület, a MTESZ Sopron városi Szervezete, az ÉTE Soproni Csoportja levele a város akkori tanácselnökéhez, Dr. Erdély Sándorhoz, 1979. decemberében. – Ajánlások Sopron Város Tanácsának az Orsolya tér 4. sz. épület és a mellette lévő Fegyvertár utcai kiteresedés városképi hibáinak javítására. A levél mellékleteként.

82 (Megjegyzés - Popup)

Szociális Termelés, 1919. jún. 4.

83 (Megjegyzés - Popup)

Hajdu Tibor: Az 1918-as magyarországi polgári demokratikus forradalom. Bp., 1968.

84 (Megjegyzés - Popup)

A szövetkezetek a Tanácsköztársaság idején. Iratok a Tanácsköztársaság szövetkezeti politikájához, összeállította Szigetvári István. Bp., 1959, 49–50.

85 (Megjegyzés - Popup)

Országos Levéltár: Földművelésügyi Népbiztosság iratai 1568/1919. VIII (a továbbiakban is)

86 (Megjegyzés - Popup)

Tiefenbach Antal: Sopron tejiparának története (1910–1975). SSz. 1976, 228–239.

87 (Megjegyzés - Popup)

Réti László: A Magyar Tanácsköztársaság helyi szervei és pecsétjeik. Bp., 1973, 328, 330.

88 (Megjegyzés - Popup)

OKH Értesítő, 1919. júl. 5.

89 (Megjegyzés - Popup)

Hajdú i. m. 96–101.

90 (Megjegyzés - Popup)

Erdélyi Imre: Berkes Ferenc életrajza. Kézirat a Szövetkezeti Kutatóintézet könyvtárában, 6, 7.

91 (Megjegyzés - Popup)

G. Nagy Sándor: Magyar Compass 1918/19–1919/20 (XLVI–XLVII). Bp., 1920, II. 1027–1036. A 64 szövetkezetből 18 a megye mai burgenlandi részén működött. Szövetkezetek a következő községekben voltak: Acsalag, Balf, Beled, Bő, Bük (1950 óta Vas megyében), Cirák, Csapod, Csepreg (1950 óta Vas megyében), Csorna, Dénesfa, Dör, Ebergöc, Edve, Egyed, Felsőség, Fertőszentmiklós (2 szövetkezet), Fertőszéplak, Gyóró, Hegykő, Himód, Káptalanvis (és Nemesvis), Kapuvár, Kisfalud, Kópháza, Lőcs, Magyarkeresztúr, Nagycenk, Nagylózs, Nemesládony, Osló, Pásztori, Pereszteg (és Szécsény), Rábapordány, Rábaszovát, Rábatamási, Répcesarud, Sobor, Sopronkövesd, Sopronnémeti, Szil, Újkér, Und, Vág, Vitnyéd, Zsira; továbbá Büdöskút (Stinkenbrunn: ma: Steinbrunn), Császárfalu (Kaisersdorf), Csáva (Stoob), Fraknóújtelek (Forchtenau; Forchtenstein), Locsmánd (Lutzmannsburg), Márcfalva (Marz), Nagyhőflány (Grosshöflein), Oszlop (Oslip), Rétfalu (Wiesen), Siklósd (Siegless), Sere (Gschiess; ma: Schützen am Gebirge), Sopronújlak (Neutal), Szabadbáránd (Grosswarasdorf), Szárazvám (Müllendorf), Szikra (Sieggraben), Veperd (Weppersdorf), Vulkapordány (Wulkaprodersdorf), Zárány (Zagersdorf).

92 (Megjegyzés - Popup)

Réti i. m. 330.

93 (Megjegyzés - Popup)

A Magyar Tanácsköztársaság pénzügyi rendszere. Bp., 1959, 232.

94 (Megjegyzés - Popup)

OKH. Értesítő, 1919. júl. 5.

95 (Megjegyzés - Popup)

G. Nagy i. m. II, 191; Fogyasztási, hitel- és egyéb szövetkezetek a Tanácsköztársaságban. Összeállította Füzes Iván. Bp., 1959.

96 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Csatkai Endre: (A soproni színház története 1841–1950.)

97 (Megjegyzés - Popup)

A Nemzeti Színház története. Bp., 1937.

98 (Megjegyzés - Popup)

A színház történetnek gyakran kell említenie ezt a rémdrámát, amely Charlotte Birch-Pfeiffer (1800–1868) rendkívül termékeny német író nő közel 100 álromantikus darabjának egyike. A soproni színház történet érdekessége, hogy 1864-ben a német társulat vendégeként Charlotte Wolter a bécsiek Jászai Marija szerepelt ebben a darabban.

99 (Megjegyzés - Popup)

Ilyennek láttam őket. Bp., 1957.

100 (Megjegyzés - Popup)

A régi Nemzeti Színház. Bp., 1960.

101 (Megjegyzés - Popup)

Girolamo Rovetta: Becstelének; Roberto Bracco: Don Pietro Caruso.

102 (Megjegyzés - Popup)

Festetics Andor (1857–1929) a színiakadémia elvégzése után bonvivánként Kolozsvárra szerződött. Ott vette nőül Dömjén Rózsát, a színház naiváját, akivel aztán Kassára, Szegedre, majd 1887-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött. Később Paulay Ede mellett a színház titkára, 1894–1900-ig igazgatója volt. Ugyanebben az időben volt az állami színházak intendánsa Keglevics István. Ezt a két gróft tette felelőssé Jászai Mari a Nemzeti műsorának elsatnyulásáért és saját mellőztetéséért. Miattuk ment át a Vígszínházhoz. Országos botrány kerekedett, Festetics ebbe belebukott, s a vidéki színház felügyelője lett.

103 (Megjegyzés - Popup)

Id. Rutkay-Rothauser Miksa írói álneve (1863–1913). A Pester Lloyd kritikusa. A Sötétség c. dráma a párbajmánia ellen szól. Időszerűségét növelte az a körülmény, hogy az említett Keglevics István párbajban lelte halálát.

104 (Megjegyzés - Popup)

Vö. még Csanda Sándor: Első nemzedék. Bratislava, 1968. 281; Rákos, Péter (red.): Slovník spisovatelů. Madarsko. Praha, 1971, 274; Dobossy László: Rekviem egy eltávozottért. Műhely, 1980, 1/40; Varga Rózsa–Patyi Sándor: A népi írók bibliográfiája. Művek, irodalom, mozgalom (1920–1960) Bp., 1972.

105 (Megjegyzés - Popup)

NSZK-beli letelepedéséhez az is hozzájárult, hogy második felesége, Prokopetz Leona német származású volt, akinek szülei és testvérei is az NSZK-ban éltek. Kötődése második feleségéhez közismerten erős volt. Említett „Rekviem egy országrészért” c. könyvét is neki ajánlotta.